

ΒΙΒΛΙΟΦΟΡΕΙΑ

"ΕΚΛΕΚΤΑ ΕΡΓΑ," ΑΡΙΘ. 19

ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΙ

Η ΣΟΝΑΤΑ
ΤΟΥ ΚΡΟΪΤΣΕΡ

57
19
30

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ

Αρ. 30

16,50

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Γεν. αριθ. 376
Κατηγορία 1Α'
Ειδ. αριθ. 30

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Π.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθμ. 15/3191

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ.

15,83

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

“ΕΚΛΕΚΤΑ ΕΡΓΑ”

ΑΡΙΘΜ. 19

ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΪ

Η ΣΟΝΑΤΑ
ΤΟΥ ΚΡΟΪΤΖΕΡ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΡΩΣΙΚΟΥ
ΥΠΟ ΑΘΗΝΑΣ Ι. ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ΄.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1924

ΛΕΩΝ Ν. ΤΟΛΣΤΟΪ

Η ΣΟΝΑΤΑ ΤΟΥ ΚΡΟΪΤΖΕΡ

(Εγώ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων
γὰρ οὐκ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη
ἐκείνην αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.
(Ματθ. Ε' 28).

Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Εἰ
οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ
τῆς γυναῖκος, οὐ συμφέρει γαμήσαι. Ὁ
δὲ εἶπεν αὐτοῖς: Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν
λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται. (Ματθ.
ΙΘ'. 10-12).

Γίνηκαν αὐτὰ στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνοιξέως. Ἦταν ἡ δεύ-
τερη μέρα ποὺ ταξιδεύαμε. Στὸ βαγόνι ἔμπαιναν κι' ἔ-
βγαιναν ὅσοι ἔκαμαν σύντομα ταξίδια, μὰ τρεῖς μόνο
ταξίδευαν ὅπως κι' ἐγώ, ἀπ' τὸ μέρος ποὺ ξεκίνησε τὸ
τραῖνο: μιὰ ὄσχημη κι' ἡλικιωμένη κυρία ποὺ κάπνιζε,
μ' ἓνα βασανισμένο πρόσωπο, ντυμένη μ' ἓνα μισοαντρίκιο
παλτό κι' ἓνα μικρὸ καπελάκι ἀπὸ γούνα, ἓνας γνωστός
τῆς ὀμιλητικῆς κύριος καμμιὰ σαρανταριά χρονῶν, μὲ
περιποιημένες καὶ καινούργιες ἀποσκευές, κι' ἓνας με-
τρίου ἀναστήματος κύριος, ποὺ κρατιότανε σ' ἀπόσταση
ἀπ' τοὺς ἄλλους μὲ νευρικὲς κι' ἀπότομες κινήσεις, μέ-
σης ἡλικίας, ἀλλὰ μὲ σγουρὰ πρόωρα ἀσπρισμένα μαλ-
λιά καὶ μὲ πρωτόφανα λαμπερὰ μάτια ποὺ ἔτρεχαν βια-
στικά ἀπ' τὸνα ἀντικείμενο σ' ἄλλο. Ἦταν ντυμένος
μ' ἓνα παλιὸ παλτό, ραμμένο σ' ἀκριβὸ ράφτη, μὲ γιακά
ἀπὸ ἀστραχάν καὶ τ' ὅμοιο ψηλὸ σκουφο. Καθὼς ξεκούμ-

πωνα τὸ παλτό του, φαινότανε ἀπὸ μέσα ἡ παντιόθκα ἰ καὶ τὸ ρούσικο κεντημένο πουκάμισο. Τὸ ἐξαιρετικὸ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἦταν ἀκόμη, ὅτι κάπου-κάπου ἔβγαζε κάτι παράξενους ἤχους, πούμοιαζαν μὲ βήχα ἢ μ' ἀρχινημένο καὶ κορμένο γέλιο.

Ὁ κύριος αὐτὸς σ' ἔλη τὴ διάρχεια τοῦ ταξιδίου ἀπέφευγε μ' ἐπιμονὴ νὰ σχετισθῇ μὲ τοὺς συνταξιδιώτες του. Στὰ λόγια ποὺ τοῦ ἀπέτειναν οἱ γείτονές του ἀπαντοῦσε σύντομα κι' ἀπότομα, ἢ διάβαζε ἢ κάπνιζε κοιτάζοντας στὸ παράθυρο ἢ πάλι ἀνασύροντας τρόφιμα ἀπ' τὸ παλιὸ σάκκο του, ἔτρωγε κι' ἔπινε τσάι.

Ἐμένα μού φαινότανε πὼς ἡ μοναξιά του αὐτὴ τὸν κούραζε καὶ κάμποσες φορές θέλησα νὰ τοῦ μιλήσω, μὰ κάθε φορὰ ποὺ τὰ βλέμματά μας συναντιόντανε, κι' αὐτὸ γινότανε συχνά, γιατί καθόμασταν λίγο λοξὰ ὁ ἕνας ἀπέναντι στὸν ἄλλον, ἐκεῖνος γύριζε τὸ πρόσωπο κι' ἔπαιρνε τὸ βιβλίον ἢ κοιτάζε στὸ παράθυρο.

Κατὰ τὴν ὥρα τῆς στάσης, πρὸς τὸ βράδυ τῆς δευτέρας ἡμέρας, στὸ μεγάλο σταθμὸ ὁ νευρικός αὐτὸς κύριος κατέβηκε νὰ πάρῃ ζεστὸ νερὸ γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τσάι. Ὁ δὲ κύριος μὲ τὶς ταχτικὲς καινούργιες ἀποσκευές, ἕνας δικηγόρος, καθὼς ἔμαθα ἀργότερα, μὲ τὴ γειτονισιά του, τὴν κυρία ποὺ κάπνιζε μὲ τὸ μισοαντρίκιον παλτό, πήγαν νὰ πιοῦν τσάι στὸ σταθμὸ.

Τὴν ὥρα π' ἀπουσίαζε ὁ κύριος μὲ τὴν κυρία, στὸ βαγόνι μπήκαν κάμποσα καινούργια πρόσωπα καὶ μαζί μ' αὐτὰ ἕνας ψηλὸς ξυρισμένος καὶ ρυτιδωμένος γέρος, κατὰ τὰ φαινόμενα ἔμπορος, μὲ γούνα ἀπὸ κουνάδια καὶ τσόχινο κασκέτο μ' ἕνα πελώριο γείσο. Ὁ ἔμπορος κά-

(1) Ρωσικὸ ἔθνικὸ φόρεμα χωρὶς μανίκιο.

θις ἀντικρὺ στὴ θέση τῆς κυρίας μὲ τὸ δικηγόρο κι' ἀμέσως ἄρχισε τὴν κουβέντα μ' ἕνα νέο, μ' ἐξωτερικὸ ἔμποροὑπάλληλου, ποὺ μπήκε κι' αὐτὸς στὸ βαγόνι ἀπὸ τὸν ἴδιον σταθμὸ.

Ἐγὼ καθόμουνα πλάγια, κι' ἐπειδὴ τὸ τραῖνο στεκότανε, μπορούσα, τὴ στιγμὴ ποὺ δὲν περνοῦσε κανεὶς, ν' ἀκούω κάπου-κάπου τὴν κουβέντα τους. Ὁ ἔμπορος ἐδήλωσε στὴν ἀρχὴ πὼς πήγαινε γιὰ τὸ χτήμά του, ποὺ ἀπείχε μοναχὰ ἕνα σταθμὸ. Ὑστερα, ὅπως πάντα, εἶπαν πρῶτα τὴν τίς τιμές, γιὰ τὸ ἔμπόριο, ἔλεξαν πὼς ἔμπορεύεται τώρα ἡ Μόσχα, ὕστερα ἄρχισαν νὰ μιλοῦν γιὰ τὸ πανηγύρι τοῦ Νίζνινοβγοροντ. Ὁ ἔμποροὑπάλληλος ἄρχισε νὰ διηγῆται τὰ γλέντια κάποιου γνωστοῦ μεγαλεμποροῦ στὸ πανηγύρι, μὰ ὁ γέρος δὲν τὸν ἄφησε νὰ τελειώσῃ κι' ἄρχισε νὰ λήθῃ γιὰ τὰ περασμένα γλέντια στὴν Κουνάβινα, ὅπου πῆρε μέρος κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἦταν περήφανος, καθὼς φαίνεται, γιὰ τὴ συμμετοχὴ του σ' αὐτὰ, καὶ μὲ καταρατῆ χαρὰ διηγότανε πὼς μαζί μ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν γνωστὸ του, ἔκαμαν μιὰ φορὰ, μεθυσμένοι ὄντας, στὴν Κουνάβινα ἕνα τέτοιον κατόρθωμα, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸ διηγῆται κανεὶς μόνο ψιθυριστὰ, πράγμα ποὺ ἔκαμε τὸν ἔμποροὑπάλληλον νὰ ξεκαρδισθῇ στὰ γέλια. γέλασε κι' ὁ γέρος δείχνοντας δύο κίτρινα δόντια.

Εἶδα πὼς δὲν εἶχα ν' ἀκούσω τίποτα τὸ ἐνδιαφέρον, σηκώθηκα νὰ περπατήσω λίγο στὴν πλατεῖα ὡς τὴν ὥρα ποὺ θάφευγε τὸ τραῖνο. Στὴν πόρτα ἀπάντησα τὸν δικηγόρο μὲ τὴν κυρία ποὺ συζητοῦσαν γιὰ κάτι, ζωηρῶς.

— Δὲν θὰ προφτάσετε — μοῦπε ὁ ὑποχρεωτικὸς δικηγόρος : — Τώρα θὰ χτυπήσῃ τὸ δεύτερο κουδούνι.

Καὶ πραγματικὰ, δὲν πρόφτασα νὰ φτάσω στὸ τέλος

τῶν βασιονιδῶν σά χτύπησε τὸ δεύτερο κουδούνι. "Ὅταν γύρισα, μεταξύ τῆς κυρίας καὶ τοῦ δικηγόρου ἐξακολουθοῦσε ἡ ζωηρὴ συζήτηση. Ὁ γερσεμπορος καθότανε σιωπηλὸς ἀπέναντί τους, κοιτάζοντας αὐστηρὰ μπροστά του καὶ κάπου-κάπου ἀναρασσοῦσε ἀποδοκιμαστικὰ.

— "Υστερὰ ἐδήλωσε ὀρθά-κοφτά τοῦ ἀντρός της, — ἔλεγε χαμογελώντας ὁ δικηγόρος, τῆ στιγμῇ πού περνοῦσα ἀπὸ μπροστά τους, — πὼς δὲν μπορεῖ καὶ δὲν θέλει νὰ ζῆ μαζί! του, ἐπειδὴ...

Κι' ἄρχισε νὰ διηγῆται παρὰ κάτω πού δὲν μπόρεσα ν' ἀκούσω. Πίσω μου πῆχαν κι' ἄλλοι ἐπιβάτες, πέρασε ὁ ὁδηγός, μπῆκε τρεχάτος ἕνας ἀχθοφόρος, καὶ γίνηκε θόρυβος γιὰ κάμποση ὄρα, πού μ' ἐμπόδιζε ν' ἀκούω τὴν κουβέντα τους. "Ὅταν ὅλα ἠτύχασαν ξανάκουσα τὴ φωνὴ τοῦ δικηγόρου ἢ συζήτηση, καθὼς φαινότανε, ἀπὸ μονομερῆς πού ἦτανε μετὰπεσε πλέον σ' ὄλων γενικῶς τὶς ἀντιλήψεις.

Ὁ δικηγόρος ἔλεγε πὼς τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου ἀπασχολοῦσε τελευταῖα τὴν κοινωνικὴ γνώμη στὴν Εὐρώπῃ, καὶ πὼς στὸν τόπο-μας ὅλο καὶ συχνότερα παρουσιάζονται τέτοιες περιπτώσεις. Ἀλλὰ προσέχοντας ὅτι μόνον ἡ δικιὰ του φωνῆ ἀκούγονταν, ὁ δικηγόρος διέκοψε τὸν λόγο του κι' ἀποτάθηκε στὸν γέρο :

— Αὐτὰ δὲν συμβαίνουνε στὰ παλιὰ χρόνια, δὲν εἶναι ἔτσι ; — εἶπε, εὐχάριστα χαμογελώντας.

Ὁ γέρος κάτι θέλησε ν' ἀποκριθῆ, μὰ τῆ στιγμῇ ἐκείνη τὸ τραῖνο κουνήθηκε κι' ὁ γέρος βγάζοντας τὸ κασκέτο του, ἄρχισε νὰ σταυροκοπιέται καὶ νὰ λέγη ψιθυριστὰ μιὰ προσευχὴ. Ὁ δικηγόρος, γυρίζοντας ἀλλοῦ τὸ βλέμμα, περίμενε εὐγενικὰ. Τελειώνοντας τὴν προ-

σευχὴ του καὶ τὰ τριπλᾶ σταυροκοπήματα, ὁ γέρος φόρεσε ἴσα καὶ βαθεῖα τὸ κασκέτο του, ταχτοποιήθηκε κι' ἄρχισε νὰ μιλά.

— Συμβαίνουνε, κύριε, καὶ πρώτα, μὰ πιὸ σπάνια, εἶπε ἁπλῶς. Στὴν σημερινὴ ἐποχὴ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γίνονται κι' αὐτά. Σάμπως πολὺ μορφωμένοι γινῆκαν ὅλοι !

Τὸ τραῖνο προχωροῦσε ὅλο καὶ μὲ περισσότερη ταχύτητα, βροντώντας ἀπάνω στὶς ἐνώσεις τῶν γραμμῶν καὶ μοῦ ἦταν δύσκολο ν' ἀκούω, ὡς τόσο ἐνδιαφέρθηκα γιὰ τὴ συζήτηση καὶ γι' αὐτὸ κάθισα πιὸ κοντά. Ὁ γείτονάς μου, ὁ νευρικὸς κύριος μὲ τὰ λαμπερὰ μάτια, φαίνεται πὼς κι' αὐτὸς ἐνδιαφέρθηκε, γιὰτὶ ἀφηγαραζότανε χωρὶς νὰ σηκωθῆ ἀπ' τὴ θέση του.

— Καὶ τί φταίει ἡ μόρφωση ; — χαμογελώντας ἐλάφρα εἶπε ἡ κυρία. — Μήπως εἶναι καλύτερα νὰ παντρεύονται ὅπως στοὺς παλιούς καιροὺς πού ὁ γαμπρός κι' ἡ νύφη οὔτε κἂν ἔβλεπαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ; — ἔσκολούθησε ἐκείνη ἀπαντώντας κατὰ τὴ συνήθεια πολλῶν γυναικῶν, ὄχι στὰ λόγια τοῦ συνομιλητοῦ της, παρὰ στὰ λόγια πού νόμιζε ἐκείνη πὼς θάλεγε. — Δὲν ἤξευραν ἂν ἀγαποῦν, ἂν θὰ μπορέσουν ν' ἀγαπήσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, παρὰ παντρεύονται ὅποιον ἔτυχε καὶ βασανίζοντανε ὅλη τους τὴ ζωὴ. Κατὰ τὴ γνώμη σας εἶνε καλύτερο αὐτὰ ; — ἔλεγε ἐκείνη ἀποτεινώντας τὸ λόγο, καθὼς φαινότανε, σ' ἐμένα καὶ στὸν δικηγόρο, μὰ τὸ λιγώτερο πρὸς τὸν γέρο, μὲ τὸν ὅποιο μιλοῦσε.

— Σάμπως πολὺ μορφωμένα γινῆκαν, — ἐπανέλαβε ὁ ἔμπορος κοιτάζοντας μὲ περιφρόνηση τὴν κυρία. χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ στὴν ἐρώτησὴ της.

— Θὰ ἐπιθυμοῦσα νάξεραι τί ἐξηγήσῃ δίνετε σεῖς στή σχέση μετὰ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἀσυμφωνίας στὸν γάμο, — χαμογελώντας μ' ἓνα ἀνεπαίσθητα χαμόγελο, εἶπε ὁ δικηγόρος. Ὁ ἔμπορος κάτι θέλησε νὰ πῆ, μὰ ἡ κυρία τὸν διέκοψε.

— Ὅχι, πέρασε πιά ἐκεῖνος ὁ καιρὸς — εἶπε ἐκείνη. Ἀλλὰ ὁ δικηγόρος τὴ σταμάτησε.

— Συγγνώμη, ἐπιτρέψτε στὸν κύριο νὰ πῆ τὴ γνώμη του.

— Ἐκουσιένουν ἀπ' τὴ μορφωση, — εἶπε ἀποφασιστικά ὁ γέρος.

— Παντρεύουν δυὸ ἀνθρώπους, πού δὲν ἀγαποῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, κι' ὕστερα ἀποροῦν πῶς δὲν ζοῦν ἀγαπημένα, — ἐδιαζότανε νὰ πῆ ἡ κυρία, κοιτάζοντας τὸν δικηγόρο κι' ἐμένα, καὶ τὸν ἐμποροῦπάλληλο ἀκόμα, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ σηκώθηκε ἀπ' τὴ θέση του κι' ἀκούμπησε στὴν πλάτη τοῦ καθίσματος, ἄκουε χαμογελώντας τὴ συζήτηση.

— Μονάχα τὰ κτήνη μπορεῖ νὰ ζευγαρώνουν ὅπως τὸ θέλει ὁ νοικοκύρης, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τίς δικές τους προτιμήσεις, τοὺς δεσμούς τους, — ἔλεγε ἡ κυρία, θέλοντας, καθὼς φαίνεται, νὰ πειράξῃ τὸν ἔμπορο.

— Ἄδικα μιλάτε ἔτσι, κυρία μου, — εἶπε ὁ γέρος — τὸ κτήνος εἶναι ζῶον, ἐνῶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο γίνηκαν οἱ νόμοι.

— Μὰ πῶς νὰ ζῆ κανεὶς μ' ἓνα ἄνθρωπο σὰν λείπει ἡ ἀγάπη; — ὄλο καὶ βιαζότανε ἡ κυρία νὰ πῆ τίς κρίσεις της, πού θὰ τῆς φαίνονται ἴσως πολὺ πρωτότυπες.

— Πρῶτα αὐτὰ δὲν τὰ ἐξέταζαν, — εἶπε μὲ διδαχτικὸ νόνο ὁ γέρος, — τώρα ξεφύτρωσαν κι' αὐτὰ. Μὲ

τὸ παραμικρὸ ἢ γυναικα λέει ἀμέσως : «Θὰ φύγω ἀπὸ κοντά σου». Ὡς κι' οἱ χωριᾶτες καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμα ἤρθε αὐτὴ ἡ μόδα. «Νά», τοῦ λέει, «πάρε τίς πουκαμιστες σου καὶ τὰ τσουράπια σου κι' ἐγὼ θὰ πάγω στὸν Βάνικα, γιὰτὶ εἶναι πιὸ κάταρὸς ἀπὸ σένα». Κόπιασε τώρα νὰ τῆς δώσῃ νὰ καταλάβῃ. Μὰ στὴ γυναικα πρῶτα ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ ὑπάρχη ὁ φόβος.

Ὁ ἐμποροῦπάλληλος κοίταζε τὸν δικηγόρο καὶ τὴν κυρία κι' ἐμένα, συγκρατώντας, καθὼς φαίνεται, τὸ χαμόγελό του, ἔτοιμος καὶ νὰ περιγελάσῃ καὶ νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὰ λόγια τοῦ ἐμπόρου, ἀναλόγως ὅπως θὰ γινόντανε δεχτά.

— Μὰ ποῖς φόβος; — εἶπε ἡ κυρία.

— Νά, ποῖς : νὰ φοβῆται τὸν ἄ-ἄ-ἄντρα της ! Νὰ ποῖς φόβος.

— Ἐ, μάρμπα, πέρασανε πιά τὰ χρόνια ἐκεῖνα — εἶπε μὲ κάποια κακία στὴ φωνὴ ἡ κυρία.

— Ὅχι, κυρά μου, τὰ χρόνια αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ περάσῃν ὅπως ἦταν ἐκεῖνη ἡ Εὐα, γεννημένη ἀπ' τὸ πλευρὸ τοῦ ἀνδρός, ἔτσι καὶ θὰ μείνῃ ἡ γυναικα ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, — εἶπε ὁ γέρος, τινάζοντας τόσο αὐστηρὰ θριαμβευτικά τὸ κεφάλι, πού ὁ ἐμποροῦπάλληλος σκέφτηκε ἀμέσως ὅτι ἡ νίκη βρισκότανε στὴ μεριὰ τοῦ γέρου, καὶ γέλασε δυνατὰ.

— Μὰ σεῖς οἱ ἄντρες εἴσαστε πού σκέπτεστε ἔτσι, — ἔλεγε ἡ κυρία μὴ θέλοντας νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ρίχνοντας ἐπάνω μας τίς ματιές της. — Δόσατε στὸν ἑαυτὸ σας ἐλευθερία, μὰ τὴ γυναικα θέλετε νὰ τὴν κρατᾶτε κλεισμένη στὸ σαρβανί. Ὡς τόσο οἱ ἴδιοι ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κάμουν ὅ,τι θέλουν.

— Κανένας δὲν δίνει τὸ δικαίωμα σὲ κανένα, μοναχὰ πὼς ἀπ' τὸν ἄντρα δὲν ἔρχεται καμμιά ντροπὴ στὸ σπίτι. — Ἐξακολουθοῦτε ὁ ἔμπορος μὲ τὸ διδαχτικὸ του ὕψος. Ὁ ἐπιβλητικὸς τόνος τοῦ ἐμποροῦ φαινότανε πὼς νικούσε τοὺς ἀυροατές. Ὡς κι' ἡ κυρία ἀκόμη αἰσθανότανε τὸν ἑαυτὴ της ταπεινωμένο, μὰ δὲν ἤθελε νὰ παραδοθῇ.

— Ναί, ἀλλὰ θαρρῶ, πὼς θὰ θελήσετε νὰ παραδεχθῆτε, ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι ἄνθρωπος κι' ἔχει αἰσθησεῖς ὅπως κι' ὁ ἄντρας.

— Δὲν τὸν ἀγαπάει ! — ἐπανελάβε αὐστηρὰ ὁ ἔμπορος, σαλεύοντάς τὰ φρύδια καὶ τὰ χεῖλια. — Θὰ τὸν ἀγαπήσῃ ! — Αὐτὸ τὸ ἀνέλπιστο ἐπιχείρημα ἄρσενε ἐξαιρετικὰ στὸν ἐμποροῦπάλληλο κι' ἔβγαλε ἕναν ἐπιδοκιμαστικὸ ἦχο.

— Μὰ ὄχι, δὲν θὰ τὸν ἀγαπήσῃ, εἶπε πάλιν ἡ κυρία, καὶ σὰν δὲν ὑπάρχει ἀγάπη δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὴν ἐπιβάλλῃ.

— Κι' ἂν ἡ γυναῖκα ἀπατήσῃ τὸν ἄντρα της, τότε ; εἶπε ὁ δικηγόρος.

— Αὐτὸ δὲν ἐπιτρέπεται — ἀποκρίθηκε ὁ γέρος, — αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέχη κανεῖς.

— Μὰ σὰ συμβῆ, τότε τί θὰ γίνῃ ; Γίνονται κι' αὐτά.

— Ἄλλοῦ γίνονται, μὰ σὲ μᾶς δὲν γίνονται, εἶπε ὁ γέρος. "Ὅλοι σωπάσανε. Ὁ ἐμποροῦπάλληλος κουνήθηκε, σίμωσε ἀκόμη καὶ μὴ θέλοντας ἴσως νὰ μείνῃ πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὶς γνώσεις, ἄρχισε νὰ λέῃ χαμογελῶντας :

— Ναί, νὰ κι' ὁ ἀφεντικὸς μου ἔπαθε ἕνα τέτοιο ρεζιλίει. Κ' εἶναι δύσκολο νὰ τὸ ἐξηγήσῃ κανεῖς. Βγήκε ἄσωτη ἡ γυναῖκα του κι' ἄρχισε τὰ δικά της. Μὰ τὸ

παληκάρι ἦταν φρόνιμο καὶ μὲ μόρφωση. Πρῶτα ἄρχισε μὲ τὸν γραμματικὸ. Τὴν συμβούλευε ὁ ἄντρας της μὲ τὸ καλὸ. Δὲν εἶχε μαζεμὸ. Ἐκαμενε ὅλες τις προστυχιές. Ἄρχισε νὰ κλεφτῆ τὰ λεφτά του. Καὶ τὴν ἔδερε. Καὶ τί ; — ὅλο καὶ χειρότερη γινότανε. Μ' ἕναν ἀβάπτιστο Ἑβραῖο, νὰ μὲ συμπαθᾶτε, τάμπλεξες. Τί νὰ σοῦ κάνῃ κι' αὐτός ; Τὴν παράτησε ὅλως διόλου. Ἔτσι καὶ ζῆ τώρα σὰν ἀνύπαντρος κι' ἐκεῖνη ρεμπλεῦει ἐδῶ κι' ἐκεῖ.

— Γιατί ἦτανε κουτός, — εἶπε ὁ γέρος. — Ἄν ἀπ' τὴν ἀρχὴ δὲν τῆς ἔδινε ἀγέρα καὶ κράταγε κοντὰ τὰ γκέμια, θὰ καθότανε φρόνιμο. Τὴν ἐλευθερία δὲν πρέπει νὰ τὴν δίνῃ κανεῖς ἀπ' τὴν ἀρχή. Μὴν μπιστεύεσαι τ' ὄλογο μὲς τὸ χωράφι, καὶ τὴ γυναῖκά σου μὲς τὸ σπίτι.

Τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη ἦρθε ὁ εἰσπράκτορας νὰ μαζέψῃ τὰ εἰσιτήρια γιὰ τὸν κοντινὸ σταθμὸ. Ὁ γέρος ἔδωσε τὸ δικὸ του.

Ναί, οἱ γυναῖκες θέλουν μᾶζεμα μὲ τὸν καιρὸ, γιατί ἄλλοιῶς ὅλα πᾶν χαμένα.

— Ὡς τόσο, σεῖς πρωτῆτερα δὲν διηγόσαστε, πὼς γλεντούσατε παντρεμμένοι ἄνθρωποι στὸ πανηγύρι τῆς Κουνάβινας ; — εἶπα ἐγώ, γιατί δὲν μπορούσα νὰ κρατηθῶ.

— Αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα, εἶπε ὁ ἔμπορος καὶ βυβίστηκε στὴν σιωπῇ.

"Ὅταν ἀκούστηκε τὸ σφύριγμα, ὁ ἔμπορος σηκώθηκε, ἔβγαλε κάτω ἀπ' τὸν μπάγχο τὸ σάκκο του, τυλίχτηκε μὲς τὸ παλτό του κι' ἀνασηκώνοντας τὸ κασκέτο του βγήκε στὸν ἐξώστη.

II

Μόλις ἔφυγε ὁ γέρος, ἄρχισε ἡ κουβέντα καὶ πάλιν μιλοῦσαν ὅλοι μαζί :

— Παλαιῶν ἰδεῶν εἶναι ὁ γέρος, — εἶπε ὁ ἔμποροῦ πάλληλος.

— Νὰ ἕνας ζωντανὸς Ντομοστρόη,¹ εἶπε ἡ κυρία. Τί βάρβαρη ἀντίληψη γιὰ τὴ γυναῖκα καὶ τὸ γάμο!

— Ναί, ἀπέχουμε πολὺ ἀπ' τις εὐρωπαϊκῆς ἰδέες ὅσον ἀφορᾷ τὸν γάμο, — εἶπε ὁ δικηγόρος.

— Τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι, — κι' αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, — εἶπε ἡ κυρία — ὅτι ὁ γάμος χωρὶς ἀγάπη δὲν εἶναι γάμος, πὼς μόνον ἡ ἀγάπη κάνει ἱερὸ τὸν γάμο καὶ πὼς ἀληθινὸς γάμος εἶναι μόνον ἐκεῖνος, πού τὸν κάνει ἱερὸ ἡ ἀγάπη.

Ὁ ἔμποροῦπάλληλος ἄκουε χαμογελῶντας, φροντίζοντας νὰ συγγρατῆση ὅσο τὸ δυνατὸν στὴ μνήμη του τὶς σοφῆς αὐτῆς συζητήσεις, γιὰ νὰ τὶς μεταχειριστῆ ἁρμότερα.

Τὴν ὥρα πού μιλοῦσε ἡ κυρία, ἀκούστηκε πίσω μου κάτι, σὰν κομμένο γέλιο ἢ θρῆνα, καὶ γυρίζοντας εἶδαμε τὸν πλαϊνὸ μου, τὸν ψαρὸ μοναχὸ κύριο, μὲ τὰ λαμπερὰ μάτια, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐπλησίασε ἀπαρατήρητος κατὰ τὴν ὥρα τῆς συζητήσεως, πού καθὼς φαίνεται τοῦ κινήσε τὸ ἐνδιαφέρον. Στεκότανε, ἀκουμπισμένα ἔχοντας τὰ χέρια στὴν πλάτη τοῦ κλισίματος καὶ φαίνότανε πολὺ ταραγμένος : ἦταν κόκκινος κι' ἐτρεμούλιαζαν οἱ μῆες τοῦ προσώπου του.

— Ποιὰ λοιπὸν ἀγάπη... ἀγάπη... κάνει ἱερὸ τὸν

(1) Κώδικες περὶ γάμου στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰβάν τοῦ Κεράϊνου, δπου ὡς πρὸς τὸν ἄνδρα ἢ γυναῖκα εἶχε θέσι ὑποτελεῖ.

γάμο ; — εἶπε ἐκεῖνος τραυλίζοντας.

Βλέποντας τὴν ταραχὴ τοῦ συνταξιδιώτου τῆς, ἡ κυρία ἐφρόντισε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ ὅσο μπορούσε ἀπαλὰ καὶ λεπτομερέστερα.

— Ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη... ἅμα ὑπάρχει τέτοια ἀγάπη μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναῖκας, εἶναι δυνατὸς καὶ ὁ γάμος, εἶπε ἡ κυρία.

— Ναί, μὰ τί σημαίνει ἀληθινὴ ἀγάπη ; — χαμογελῶντας ἄθελα καὶ δειλιάζοντας, εἶπε ὁ κύριος μὲ τὰ λαμπερὰ μάτια.

— Ὁ καθένας ξέρει τί εἶναι ἡ ἀγάπη, — εἶπε ἡ κυρία, θέλοντας, καθὼς φαίνεται, νὰ διακόψῃ τὴ συζήτηση μαζί του.

— Μὰ γὼ δὲν τὴν ξέρω — εἶπε ὁ κύριος. — Πρέπει νὰ καθορίσετε τί θέλετε νὰ πῆτε...

— Πῶς ; — ἀπλούστατα, εἶπε ἡ κυρία, ὡς τόσο γίνηκε σκεπτικῆ. — Ἡ ἀγάπη ; Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ προτίμησις ἑνὸς ἢ μιᾶς ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους — εἶπε ἐκεῖνη.

— Προτιμητῆ γιὰ πόσο καιρὸ, γιὰ ἕνα μῆνα, γιὰ δύο μέρες ἢ γιὰ μιᾶς ὥρα ; εἶπε ὁ ψαρὸς κύριος κι' ἐγέλασε.

— Μὲ συγχωρεῖτε, θὰ μιλάτε, καθὼς φαίνεται, γιὰ κάτι ἄλλο.

— Ὅχι, μιλῶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ.

— Ἡ κυρία λέει — ἀναμίχθηκε ὁ δικηγόρος δεκχόντας τὴν κυρία, — πὼς ὁ γάμος πρέπει νὰ πηγάζῃ κατὰ πρῶτον ἀπ' τὸν θεσμό τοῦ ἔρωτος, ἂν προτιμάτε, κι' ὅταν πραγματικῶς αὐτὸς ὑπάρχει, μόνον σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσις ὁ γάμος παρουσιάζει κάτι, νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, τὸ ἱερὸ. Δεύτερον, πὼς κάθε γάμος, στὶς βάρεις

τοῦ ὁποίου δὲν κατετέθησαν οἱ φυσικοὶ δεσμοί, ἡ ἀγάπη, ἂν προτιμᾶται δὲν ἔχει μέτα του τίποτε τὸ ἠθικῶς ὑποχρεωτικό. Αὐτὸ δὲν θέλετε νὰ πῆτε; — εἶπε ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν κυρία.

— Τρίτον... ἐξακολουθοῦσε ὁ δικηγόρος ν' ἀγορεύει, ἀλλὰ ὁ νευρικός κύριος πού τὰ μάτια του πετοῦσαν τώρα φλόγες, φαίνεται πὼς συγκρατιότανε μὲ δυσκολία καὶ χωρὶς ν' ἀφήσῃ τὸν δικηγόρο νὰ τελειώσῃ, εἶπε:

— "Ὅχι, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς μιλῶ, γιὰ τὴν προτίμηση ἐνὸς ἢ μιᾶς ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ρωτῶ μοναχά! γιὰ πόσον καιρὸ θάναί ἢ προτίμηση;

— Γιὰ πόσον καιρὸ; Για πολὺ, γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ κάποτε, — εἶπε ἡ κυρία σηκώνοντας τοὺς ὤμους.

— Μ' αὐτὰ γίνονται μόνο στὰ μυθιστορήματα, μὲ στὴ ζωὴ ποτέ. Στὴ ζωὴ γίνεται ἡ προτίμηση αὐτὴ τοῦ ἐνὸς ἀπ' τοὺς ἄλλους γιὰ κάμποσα χρόνια, κι' αὐτὸ πολὺ σπάνια, πῶς συχνά γιὰ ἓνα μῆνα, κάποτε γιὰ λίγες βδομάδες, γιὰ μέρες, γιὰ ὥρες — ἔλεγε κείνος ἀναγινώζοντας, καθὼς φαίνεται, πὼς ἐκπλήττει ὄλους μὲ τίς ιδέες του, κι' ἦταν εὐχαριστημένος γι' αὐτό.

— "Ἄχ, τί λέτε καλέ! Μὰ ὄχι... ὄχι, ἐπιτρέψτε... ἔκανα κι' οἱ τρεῖς μὲ μιὰ φωνή. Ὡς καὶ ὁ ἐμποροῦ-πάλληλος ἔβγαλε κάποιον ἀποδοκιμαστικὸ ἦχο.

— Ναί, τὸ ξέρω, — εἶπε φωνάζοντας πῶς δυνατὰ ἀπὸ μᾶς, ὁ ψαρὸς κύριος, — σεῖς μιλάτε γιὰ κείνο πού θεωρεῖτε ὡς ὑπάρχον, ἐνῶ γιὰ μιλῶ κι' αὐτὸ πού συμβαίνει. Κάθε ἄντρας δοκιμάζει αὐτό, πού ὀνομάζετε σεῖς ἀγάπη πρὸς τὴν κάθε ὡμορφὴ γυναῖκα.

— Ἄχ, εἶναι φριχτὸ αὐτὸ πού λέτε. Μὰ δὲν ὑπάρχει μετὰξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνο τὸ αἶσθημα πού λέγε-

ται ἀγάπῃ καὶ πού δίνεται ὄχι γιὰ ἓνα μῆνα, γιὰ ἓνα χρόνο, παρὰ γιὰ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ;

— "Ὅχι, δὲν ὑπάρχει. Ἄν ἔστω παραδεχτοῦμε πὼς ἓνας ἄντρας προτίμησε μιὰ ὀρισμένη γυναῖκα γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ, τότε ἡ γυναῖκα κατὰ πάσα πιθανότητα, θὰ προτιμήσῃ ἄλλον, κι' ἔτσι γινότανε πάντα καὶ γίνεται στὸν κόσμον, — εἶπε κείνος κι' ἀνασύροντας ἓνα σιγαρέττο ἄρχισε νὰ καπνίζει.

— Μὰ μπορεῖ νάναί κι' ἓνα ἀμοιβαῖο αἶσθημα, εἶπε ὁ δικηγόρος.

— "Ὅχι, δὲν μπορεῖ — ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος — ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ πέσουν πλαί-πλαί δυὸ σηματομενὰ κουκιά μέσα σ' ἓνα φόρτωμα. Κι' ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ δὲν εἶναι αὐτὴ ἢ πιθανότης μισαχά, εἶναι ὁ ἀληθινὸς κόσμος. Ν' ἀγαπᾶ κανεὺς σ' ὅλη του τὴ ζωὴ μιὰ γυναῖκα ἢ ἓναν ἄντρα, εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ λήθῃ πὼς σ' ὅλη τὴ ζωὴ θὰ καίη μιὰ λαμπάδα — ἔλεγε κείνος ρουφώντας ἀπληστα τὸν καπνὸ...

— Μὰ σεῖς ὅλο μιλάτε γιὰ τὸν σαρκικὸ ἔρωτα. Δὲν παραδέχεσθε τὴν ἀγάπῃ πού θεμελιώνεται στὰ κοινὰ ἰδανικά, στὴν πνευματικὴ συγγένεια, — εἶπε ἡ κυρία.

— Ἡ πνευματικὴ συγγένεια! Τὰ κοινὰ ἰδανικά! ἐπανέλαβε ἐκεῖνος. — Ἄλλὰ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν δὲν εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ κοιμούνται μαζί! — μὲ συγχωρεῖτε γιὰ τὴν ἀγένεια — παρὰ ὡς ἀποτέλεσμα τῶν κοινῶν ἰδανικῶν οἱ ἄνθρωποι πέφτουν καὶ κοιμούνται μαζί! — εἶπε κείνος κι' ἐγέλασε νευρικά.

— Ἄλλὰ μὲ συγχωρεῖτε — εἶπε ὁ δικηγόρος — τὸ γεγονός ἀπαντᾷ σ' αὐτὰ πού λέτε. Βλέπομε ὅτι ὁ γάμος ὑπάρχει, ὅτι ὅλη ἡ ἀνθρωπότης, ἢ τὸ μεγαλύτερό της

μέρος ζῆ τὸν ἔγγαμο βίο καὶ πολλοὶ περνοῦν τίμια τὴν ἐξακολουθητικὴν ἔγγαμη ζωὴν τοὺς.

Ὁ ψαρὸς κύριος ξαναγέλασε.

— Μὰ σεῖς μοῦ λέτε πὼς οἱ γάμοι βασίζονται ἀπάνω στὸν ἔρωτα, ὅταν ἐγὼ ἐκφράζω τὴν ἀμφιβολία μου γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἔρωτα, ἐκτός ἀπὸ τὸν σαρκικό, σεῖς μοῦ ἀποδεικνύεται τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἀγάπης μὲ τὸ ὅτ. ὑπάρχουν γάμοι. Μὰ ὁ γάμος σπὴν ἐποχὴ μας εἶναι μιὰ ἀπάτη!

— Ὅχι, σὰς παρακαλῶ — εἶπε ὁ δικηγόρος — ἐγὼ λέω μόνον ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν γάμοι.

— Ὑπάρχουν! Ναι μὰ γιατί ὑπάρχουν; Ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν γιὰ κείνους τοὺς ἀνθρώπους πού βλέπουν στὸ γάμο κάτι τὸ μυστηριώδες, — τὸ μυστήριο πού υποχρεώνει μπροστὰ στὸν Θεό! Γιὰ κείνους ὑπάρχουν, ἀλλὰ γιὰ μᾶς ὄχι. Στὸν τόπο μας οἱ ἄνθρωποι παντρεύονται καὶ δὲν διαθλέπουν τίποτ' ἄλλο στὸν γάμο, ἐκτός ἀπ' τὴν σαρκικὴ ἔνωση, καὶ ὕστερα παρουσιάζεται εἴτε ἡ ἀπάτη εἴτε ἡ βία. Σὰν εἶναι μόνο ἡ ἀπάτη, τὸ ὑποφέρει κανεὶς μὲ περισσότερη εὐκολία. Ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα ἀπατοῦν μοναχὰ τοὺς ἀνθρώπους, πὼς βρίσκονται δῆθεν στὴν μονογαμία, ἐνῶ ἀντιθέτως ζοῦν στὴν πολυγαμία. Αὐτὸ εἶναι κακό, μὰ εἶναι κάπως ὑποφερτό. Μὰ σὰν — καὶ αὐτὸ συμβαίνει πιδὸ συχνά — ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναῖκα ἀνέλαβαν τὴν ἐξωτερικὴν ὑποχρέωση νὰ ζοῦν μαζί ὅλη τὴ ζωὴ τους, καὶ ἀπ' τὸν δεύτερο μῆνα ἀρχίζουν καὶ ὅλας νὰ μισοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ θέλουν νὰ χωρίσουν, καὶ ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν μαζί, τότε παρουσιάζεται ἐκεῖνος ὁ φοβερὸς ἄδης, πού κάνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ρίχνονται στὸ πιτό, ν' αὐτοκτονοῦν, νὰ σκοτώνουν καὶ δηλητηριά-

ζουν τὸν ἑαυτό τους καὶ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, — ἔλεγε 'κεῖνος μὲ περισσότερη βία, χωρὶς ν' ἀφήσῃ κανέναν νὰ πῆ μιὰ λέξη, καὶ ἡ ταραχὴ του ὅλο καὶ μεγάλωνε.

Ὅλοι σώπαιναν, ὅλοι ἦσαν στενοχωρημένοι.

— Ναι, οὔτε λόγος νὰ γίνεσται, ὑπάρχουν κρίσιμες στιγμὲς στὴν συζυγικὴ ζωὴ, — εἶπε ὁ δικηγόρος θέλοντας νὰ δώσῃ τέλος στὴν ἀπρεπὴ ζωηρὴ αὐτὴ συζήτηση.

— Σεῖς, καθὼς βλέπω, μ' ἐγνωρίσατε ποῖς εἶμαι; — σιγανὰ καὶ σάμπως ἤξερα εἶπε ὁ ψαρὸς κύριος.

— Ὅχι, δὲν ἔχω τὴν εὐχαρίστηση.

— Ἡ εὐχαρίστηση δὲν θάναί καὶ τόσο μεγάλη. Εἶμαι ὁ Ποζντίσεβ, ὁ ἴδιος, πού τοῦ συνέθεσε ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ ἐπεισόδιο, γιὰ τὸ ὁποῖο μοῦ κάνατε ὑπαινιγμὸ πρὸ ὀλίγου, τὸ ἐπεισόδιο ἐκεῖνο, ὅτι σκότωσε τὴ γυναῖκά του, — εἶπε ρίχνοντάς ἓνα βιαστικὸ βλέμμα στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς.

Κανεὶς δὲν ἤξερε τί νὰ πῆ, καὶ ὅλοι σιωποῦσαν.

— Ἐ, τὸ ἴδιο κάνει, — εἶπε 'κεῖνος, βγάζοντας καὶ πάλι ἐκεῖνον τὸν παράξενό του ἤχον. — Ἀλλὰ μὲ συγχωρεῖτε! Ἐ!... δὲν θὰ σὰς ἐνοχλήσω.

— Μὰ ὄχι, παρακαλῶ... χωρὶς νὰ ξέρῃ καὶ ὁ ἴδιος τί «παρακαλοῦσε» — εἶπε ὁ δικηγόρος.

Ἄλλ' ὁ Ποζντίσεβ, χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσῃ γύρισε, μὲ βία καὶ τραβήχτηκε στὴ θέση του ὁ κύριος μὲ τὴν κυρία κατὶ σιγοψιθύριζαν. Ἐγὼ καθόμουνα μπροστὰ στὸν Ποζντίσεβ, χωρὶς νὰ κατορθώσω νὰ βρῶ τίποτα νὰ πῶ. Γιὰ διάβασμα ἦταν σκοτεινά, καὶ γι' αὐτὸ ἔκλεισα τὰ μάτια καὶ ἐκαμώθηκα πὼς θέλω νὰ κοιμηθῶ. Ἔτσι φτάσαμε σιωπώντας ἴσαμε τὸν ἐπόμενον σταθμὸ.

Στὸν σταθμὸ ἐκεῖνο ὁ κύριος μὲ τὴν κυρία κάθισαν

σ' ἄλλο βαγόνι· γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶχαν συνεννοηθῆ πρωτύτερα μὲ τὸν εἰσπράκτορα. Ὁ ὑπάλληλος τοποθετήθηκε ἀπάνω στὸν μπάγκο κι' ἀποκοιμήθηκε. Ὁ δὲ Ποζντινέβ δλο κάπνιζε κι' ἔπινε τὸ τσαί πούχε ἐτοιμάσει στὸν ἄλλο σταθμὸ ἀκόμη.

Ὅταν ἀνοιξα τὰ μάτια καὶ τὸν κοίταξα, γύρισε ἄξαφνα κι' ἀποτάθηκε σὲ μένα ἀποφασιστικὸς κι' ἐκνευρισμένος :

— Ἴσως σᾶς εἶναι δυσάρεστο νὰ κάθεστε μαζί μου γνωρίζοντας ποῖος εἶμαι ; Τότε νὰ φύγω.

— ὦ, ὄχι, παρακαλῶ.

— Τότε θέλετε τσαί ; Μοναχὰ πούναι πολὺ βαρὺ.

Μούβαλε τσαί στὸ ποτῆρι.

— Συζητᾶνε... κι' ὄλοι ψέματα λένε... εἶπε.

— Γιὰ ποῖο πράμα μιλάτε ; ρώτησα ἐγώ.

— Μὰ πάντα γιὰ τὸ ἴδιο, γιὰ τὴν ἀγάπη τους αὐτῆ, καὶ τί εἶναι στὴν πραγματικότητα. Θέλετε νὰ κοιμηθῆτε ;

— Δὲν νυστάζω καθόλου.

— Ἄν θέλετε, θὰ σᾶς διηγηθῶ πῶς μὲ τὴν ἀγάπη αὐτῆ ἔφτασα σ' αὐτὸ πού ἔφτασα.

— Ναι, ἀν δὲν σᾶς κάνει κόπο.

— Ὅχι, μοῦ κάνει κόπο νὰ σπαίνω. Πάρτε λοιπὸν τὸ τσαί σας... ἢ εἶναι πολὺ βαρὺ γιὰ σᾶς ;

Καὶ πραγματικὰ τὸ τσαί ἦταν σκοῦρο σάν μπύρα, ἐγὼ ὅμως ἤπια ἓνα ποτῆρι. Τῆ στιγμῆ ἐκείνη πέρασε ὁ εἰσπράκτορας. Ἐκεῖνος τὸν συνώδεψε σιωπηλὸς μ' ὠργισμένα μάτια κι' ἄρχισε τότε μόνο, ὅταν ἐκεῖνος ἔφυγε.

III

— Λοιπὸν, θὰ σᾶς διηγηθῶ... Μὰ θέλετε στὰ σωστά ν' ἀκούσετε ;

Ἐγὼ ἐπανέλαβα πὼς τὸ ἐπιθυμοῦσα πολὺ. Ἐκεῖνος σώπασε γιὰ λίγο, ἔτριψε μὲ τὰ χέρια τὸ πρόσωπο κι' ἄρχισε :

— Ἄν πρόκειται νὰ διηγηθῆ κανεὶς, πρέπει ν' ἀρχίσῃ ὅλα ἀπ' τὴν ἀρχή, πρέπει νὰ πῶ, πὼς καὶ γιὰτὶ παντρεύτηκα, καὶ τί ἤμουνα πρὶν παντρευτῶ.

Ζούσα, ὅταν ἤμουν λεύτερος, ὅπως ζοῦν ὄλοι στὸν κύκλο μας. Εἶμαι κτηματίας καὶ ὑποψήφιος τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἤμουνα ἠγέτης εὐγενῶν. Ζούσα πρὶν παντρευτῶ, ὅπως ὄλοι, δηλαδὴ διεσφαρμένα κι' ὅπως ὄλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κύκλου μας, ἔτσι κι' ἐγὼ κάμνοντας μιὰ διεσφαρμένη ζωὴ, ἤμουν βέβαιος ὅτι ζω ὅπως ἔπρεπε. Εἶχα τὴν ἰδέα γιὰ τὸ ἀτομὸ μου πὼς εἶμαι ἓνας ἀθῶος, ὅτι εἶμαι ἓνας κυριολεκτικὰ ἠθικὸς ἄνθρωπος. Δὲν ἤμουνα διασφορέας, δὲν εἶχα ἀφύσικα γούστα, δὲν τὸ εἶχα αὐτὸ ὡς κύριο σκοπὸ τῆς ζωῆς μου, ὅπως τὸ κάμνουν πολλοὶ ἀπ' τοὺς συνηλικιώτας μου, παραδιόμουνα στὴν διασφορὰ φρόνιμα, μ' ἀξιοπρέπεια, μόνο γιὰ τὴν υγεία. Ἀπέφευγα τίς γυναίκες, πού μὲ τὴ γέννηση ἑνὸς παιδιοῦ ἢ μὲ τὴν πίστη κι' ἀφοσίωσή τους σὲ μένα θὰ μπορούσαν νὰ μὲ δεσμεύουν. Ἐξ ἄλλου ἴσως νὰ εἶχα καὶ παιδιὰ, ἴσως νὰ εἶχα κι' ἀφοσίωτη, μὰ ἐγὼ ἔκαμνα πὼς δὲν ὑπῆρχαν καθόλου γιὰ μένα. Κι' ὅλα αὐτὰ ἐγὼ τὰ θεωροῦσα ὄχι μόνον ἠθικὰ, παρὰ ἤμουνα καὶ περήφανος γι' αὐτὰ...

Στάθηκε κι' ἔβγαλε πάλι τὸν ἦχό του, ὅπως ἔκαμνε

πάντα, ἅμα τοῦ ἐρχότανε καμμιά καινούργια ιδέα.

— Καί ὅμως αὐτοῦ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἀχρεΐτης !
— φώναξε κείνος. — Γιατί ἡ διαφθορά δὲν βρίσκεται μέσα σὲ κάτι φυσικό. — γιατί καμμιά φυσικὴ ἀσχημία δὲν εἶναι διαφθορά, ἀλλ' ἡ διαφθορά, ἡ πραγματικὴ διαφθορά, εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνη, ὅταν ἀπαλλάττης τὸν ἑαυτὸ σου ἀπ' τὴν ἠθικὴν ὑπεχρέωση πρὸς τὴν γυναῖκα, μὲ τὴν ὁποίαν ἔρχεσαι σὲ φυσικὰ σχέσεις. Κι' αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐλευθερία μ' ἔκαμνε νὰ ἐκτιμῶ τὸν ἑαυτὸ μου. Θυμᾶμαι πόσο βασανίστηκα μιὰ φορά, πού δὲν πρόφτασα νὰ πληρώσω μιὰ γυναῖκα, ἡ ὁποία καθὼς φαίνεται μοῦ δόθηκε γιατί μ' ἀγαποῦσε. Πούχασα μόνο τότε, ὅταν τῆς ἔστειλα τὰ χρήματα, δείχνοντας μὲ τὴν πράξη μου αὐτὴ ὅτι ἠθικῶς δὲν θεωρῶ τὸν ἑαυτὸ μου καθόλου δεμένο μαζί της. . . Μὴ κουνάτε τὸ κεφάλι σας, σὰ νὰ σαστε σύμφωνος μαζί μου. — ἐφώναξε ἔξαφνα κοιτάζοντας με. — Τὰ ξέρω καλὰ ὅλα αὐτά. "Ὅλοι σας, καὶ σεῖς, ἂν δὲν ἵπποτελεῖτε μιὰ σπάνια ἐξάφρεση, καὶ σεῖς, στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἔχετε τὶς ἴδιες ιδέες, πού εἶχα κι' ἐγώ. Μὰ τὸ ἴδιο κάνει, συγχωρήστε με, — ξακολούθησε μὰ τὸ ζήτημα εἶναι πὼς εἶναι φριχτό, φριχτό !

— Ποῖο εἶναι φριχτό ; ρώτησα ἐγώ.

— Ἐκεῖνη ἡ ἀβυσσὸς τῆς πλάνης, μέσα στὴν ὁποία ζοῦμε ὅσον ἀφορᾷ τὴν γυναῖκα καὶ τὴ σχέση μας πρὸς αὐτή. Ναι, δὲν μπορῶ νὰ μιλῶ γι' αὐτὸ μὲ ἡμεῖα ὄχι ἐπειδὴ μοῦ συνέθηκε ἐκεῖνο τὸ ἐπεισόδιο, ὅπως ἔλεγε αὐτὸς ὁ κύριος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τότε πού μοῦ συνέθηκε τὸ ἐπεισόδιο ἐκεῖνο, ἀνοίξανε τὰ μάτια μου κι' εἶδα ὅλα μέσα σ' ἕνα τελείως διαφορετικὸ χρῶμα. "Ὅλα ἀνάποδα, ὅλα ἀνάποδα !

Ἀναψε ἕνα σιγαρέττο καὶ στηρίζοντας τοὺς ἀγκῶνας ἀπάνω στὰ γόνατα, ἄρχισε νὰ μιλῇ. Δὲν ἔβλεπε μὲς στὸ σκοτάδι τὸ πρόσωπό του ἀκουγότανε μοναχὰ μέσα στὸ τράνταγμα τοῦ βαγονιοῦ ἢ ἐπιβλητικὴ καὶ γλυκεῖα φωνή του.

— Ναι, ἔπρεπε νὰ βασανιστῶ, ὅπως ἐβασανίστηκα ἐγώ, γιὰ νὰ καταλάβω πού βρίσκεται ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ, καταλάβω τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ, καὶ γι' αὐτὸ εἶδα ὅλη τὴ φρίκη τῆς πραγματικότητος.

IV

Λαιπὸν, ἀκούστε, πὼς καὶ πότε ἄρχισε ἐκεῖνο πού μ' ἔφερε στὸ ἐπεισόδιό μου. Ἄρχισε ἀπὸ τότε πού δὲν εἶχα κλείσει καλὰ τὰ 16 μου χρόνια. Συνέθηκε αὐτὸ ὅταν ἤμουν ἀκόμη στὸ γυμνάσιο, κι' ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός μου ἦταν πρωτοετῆς φοιτητής. Δὲν ἤξερα ἀκόμη τῆς γυναῖκες, ἀλλ' ὅπως ὅλα τὰ δυστυχημένα παιδιὰ τῆς τάξης μας, δὲν ἤμουν πλέον ἀγνὸ παιδάκι ἦταν ὁ δεῦτερος χρόνος πού μὲ διέφθειραν τᾶλλα παιδιὰ, κι' ἡ γυναῖκα, ὄχι καμμιά ὀρισμένη γυναῖκα, παρὰ ἡ γυναῖκα σὰν κάτι γλυκό, ἢ γυναῖκα, ἢ κάθε γυναῖκα, ἢ γύμνια τῆς γυναῖκας ἄρχισε κι' ὅλας νὰ μὲ βασανίζη. Οἱ ἀπομονώσεις μου δὲν ἦταν ἀγνές. Βασανίζομουν ὅπως βασανίζονται 0,99 ἀπὸ τὰ παιδιὰ μας. Μ' ἔπιανε φρίκη, ὑπέφερα, ἔκαμνα τὴν προσευχή μου κι' ἔπεφτα. Ἦμουν διεσφαρμένος πλέον στὴ σκέψη καὶ στὴν πραγματικότητα, ὡς τόσο τὸ τελευταῖο βῆμα δὲν τὸ ἔκαμα ἀκόμη. Καταστρεφόμενα μόνος, ἀλλ' ἀκόμη δὲν κατέστρεψα κανένα ἄλλο ἀνθρώπινο πλᾶσμα. Μὰ νά, ἕνας φίλος τοῦ

ἀδελφοῦ μου, ἓνας φοιτητῆς γλεντζές, ἀπὸ τοὺς τύπους ἐκείνους ποὺ τοὺς ὠνόμαζαν «ἀνοιχτόκαρδους», δηλαδή ἓνας ἀχρεΐσις, ποὺ μᾶς ἐμάθε νὰ πίνουμε καὶ νὰ παίζουμε χαρτιά, μᾶς ἔπεισε ὕστερα ἀπὸ τὸ μεθύσι νὰ πάμε ἐκεῖ. Πήγαμε. Κι' ὁ ἀδελφός μου ἦταν ἀκόμη ἀγνός κι' ἄρρεσε τὴν νύχτα ἐκείνην. Κι' ἐγώ, ἓνα παιδάκι 15 χρονῶν, ἐμόλυνα τὸν ἑαυτά μου καὶ συνέπραξα στὸ μόλυσμα μιᾶς γυναίκας, χωρὶς νὰ καταλάβω καθόλου αὐτὸ ποῦ ἔκαμνα. Γιατί δὲν ἄκουσα ποτὲ ἀπὸ κανένα μεγαλύτερό μου νὰ μοῦ πῆ, ὅτι αὐτὸ ποῦ ἔκαμνα ἦταν κακό. Μὰ καὶ τώρα κανεὶς δὲν θὰ τ' ἀκούσῃ. Ἀλήθεια, κάτι τέτοιο λένε οἱ ἐντολές, ἀλλ' οἱ ἐντολές χρειάζονται μόνο γιὰ ν' ἀπαντᾶ κανεὶς τοῦ παπαὸς τὶς ἐξετάσεις, μὰ καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμη δὲν πολυχρειάζονται, ὄχι, πειὸ πολὺ εἶν' ἀναγκαῖα ἢ χρῆση τοῦ ut σὶς ὑποθετικῆς προτάσεις.

Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ κείνους τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους, ποὺ τὴν γνώμην τους τόσο σεβόμουν, δὲν ἄκουσα ποτὲ νὰ μοῦ πῆ κανένας ἀπ' αὐτούς, πὼς αὐτὸ ποῦ ἔκαμνα ἦταν κατὰ κακό. Ἀπεναντίας ἄκουσα ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ποὺ σεβόμουν πὼς ἦταν πολὺ καλό. Ἄκουσα ὅτι τὸ μαρτύριό μου καὶ τὰ βάσανά μου θὰ ἔπαιαν ὕστερα ἀπ' αὐτὸ, τ' ἄκουσα αὐτὸ καὶ τῶρα διαθασμένο, ἄκουσα ἀκόμη ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους μου πὼς θάναι ὠφέλιμο γιὰ τὴν υγεία κι' ἀπ' τοὺς φίλους μου ἄκουσα, πὼς αὐτὸ δίνει κάποια, νὰ πούμε ἔτσι, ἀξία, κάποιο παλληκαρισμό. Ἔτσι, ὥστε γενικὰ ἐκτός ἀπὸ καλὸ δὲν μπορούσα τίποτε ἄλλο νὰ προβλέψω. Ὁ κίνδυνος τῆς ἀσθενείας; Μὰ καὶ γι' αὐτὸ βρέθηκαν μέτρα. Ἡ Κυβέρνηση μὲ πατρικὸν ἐνδιαφέρον φροντίζει γι' αὐτό. Παρακολουθεῖ τὴν ταχτικὴν λειτουργία τῶν οἰκῶν ἀνοχῆς καὶ ἐξασφαλίζει:

τὴν διασφορὰ γιὰ τοὺς γυμνασιόπαιδας. Κι' οἱ γιατροὶ παρακολουθοῦν ὅλα αὐτὰ καὶ πληρώνονται. Ἔτσι καὶ πρέπει. Ἐπιβεβαιώνουν, ὅτι ἡ διασφορὰ εἶναι ὠφέλιμη στὴν υγεία, κι' οἱ ἴδιοι θεμελιώνουν τὴν ταχτικὴν καὶ φρόνημην διασφορὰ. Γνωρίζω μητέρες ποὺ φροντίζουν στὸ κεφάλαιο αὐτὸ γιὰ τὴν υγεία τῶν υἱῶν των. Κι' ἡ ἐπιστήμη τους στέλλει στοὺς οἰκῶν ἀνοχῆς.

— Μὰ γιατί ἡ ἐπιστήμη; εἶπα ἐγώ.

— Ἀλλὰ τί εἶναι οἱ γιατροὶ; Ἰερεῖς τῆς ἐπιστήμης. Ποῖοι διασφεύρουν τὴν νεολαία, βεβαιώνοντας πὼς εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν υγεία; Εκείνοι. Κι' ὕστερα μὲ μιὰ φριχτὴ ἐπισημότητα γιατρεύουν τὴ σύφιλη.

— Μὰ γιατί νὰ μὴν τῆ γιατρεύουν;

— Διότι, ἂν κατέβαλαν 0,01 ἀπὸ τίς προσπάθειες ποὺ καταβάλλουν πρὸς θεραπείαν τῆς σύφιλης, γιὰ τὸ ξερίζωμα τῆς διασφορᾶς, ἡ σύφιλη ἀπὸ πολλοῦ θὰ ἔπαυε πειὰ νὰ ὑπάρχῃ. Μὰ δὲν πρόκειται γι' αὐτό. Τὸ ζήτημα εἶναι, ὅτι μοῦ συνέβηκε, ὅπως ἄλλως τε καὶ 0,9, ἂν ὄχι περισσότερα, συμβαίνει καὶ στοὺς ἄλλους, ὄχι μοναχὰ στὴν τάξην μας, μὰ σ' ὅλους, ὡς καὶ στοὺς χωριᾶτες ἀκόμη, ἐκεῖνο τὸ φριχτὸ γεγονός, ὅτι ἡ πτώση μας δὲν ὀφείλεται σ' ἓνα φυσικὸ ἐσλόγισμα γιὰ τὶς χάρες μιᾶς ὀρισμένης γυναίκας, — ὄχι καμμιά γυναίκα δὲν μ' ἐξελόγησε, παρὰ ἔπεσα, διότι οἱ ἀνθρωποὶ ποῦ μὲ περίεστοιχίζαν ἔβλεπαν σ' αὐτὸ ποῦ ἦταν πτώση, οἱ μὲν τὴν πειὸ νόμιμη κι' ὠφέλιμη γιὰ τὴν υγεία δηλητηρίαση, οἱ ἄλλοι τὴ φυσικώτερη κι' ὄχι μόνο τὴν ἀξιοσυγχώρητη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθώωτη ἑνασχόληση γιὰ ἓναν νεο. Ἐγὼ οὔτε φανταζόμουν καὶ, πὼς αὐτοῦ ἔγκειται ἡ πτώση,

κι' ἄρχισα νὰ παραδίδωμε ἀπλούστατα στὶς ἀπολαύσεις καὶ στὶς φυσικὲς ἀνάγκες, ποὺ εἶναι τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό, καθὼς μ' ἔραθαν, μιᾶς ὀρισμένης ἡλικίας, ἄρχισα νὰ παραδίδωμε σ' αὐτὴ τὴ διαφορὰ, σὰν ἄρχισα νὰ πίνω, νὰ καπνίζω. Καὶ ὅμως μέσα σ' αὐτὴ τὴν πρώτη πτώση ὑπῆρχε καὶ τὸ ξεχωριστὸ καὶ τὸ συγκινητικὸ.

Θυμᾶμαι τότε ἐκεῖ, πρὶν βγῶ ἀκόμα ἀπ' τὸ δωμάτιο, αἰσθάνθηκα μιὰ τέτοια μελαγχολία, ποὺ μοῦ ἐρχότανε νὰ κλαίω. Νὰ κλαίω γιὰ τὴν χαμένη μου ἀγνότητα, γιὰ τὶς κατεστραμμένες γιὰ πάντα σχέσεις μου πρὸς τὴν γυναῖκα. Naί, ἡ φυσικὴ κι' ἀπλή σχέση πρὸς τὴν γυναῖκα ἦταν κατεστραμμένη γιὰ πάντα. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνῃ δὲν εἶχα, δὲν μπορούσα νὰ ἔχω ἀγνὲς σχέσεις μὲ τὴν γυναῖκα. Γίνηκα ἐκεῖνο ποὺ ὀνομάζουν ἀκόλαστο. Καὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀκόλαστος εἶναι μιὰ κατάστασις τελειῶς φυσιολογικὴ, ὅμοια μὲ τὴν κατάστασις τοῦ μορφινομανῆ, τοῦ μεθύσου, τοῦ καπνιστῆ. Ὅπως ὁ μορφινομανῆς, ὁ μεθύσος, ὁ καπνιστῆς, παύει πειὰ νᾶναι κανονικὸς ἄνθρωπος, ἔτσι κι' ὁ ἄνθρωπος ποὺ γνώρισε κάμποσες γυναῖκες γιὰ τὴ δική του εὐχαρίστηση, δὲν εἶναι πλέον κανονικὸς, παρὰ ἓνας κατεστραμμένος γιὰ πάντα ἄνθρωπος — ἓνας ἀκόλαστος. Ὅπως τὸν μεθύσο καὶ τὸν μορφινομανῆ μπορεῖ νὰ τὸν καταλάβῃ κανεὶς ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἔκφρασι τοῦ προσώπου, ἀπὸ τοὺς τρόπους, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὸν ἀκόλαστο. Ὁ ἀκόλαστος μπορεῖ νὰ συγκρατηθῆ, νὰ παλαίψῃ, ὡς τόσο δὲν θὰ μπόρῃ ποτὲ νὰ αἰσθανθῆ τὴν ἀπλή, φωτεινὴ, ἀγνή κι' ἀδελφικὴ ἀγάπην πρὸς τὴν γυναῖκα. Ἀπὸ τὸ βλέμμα ποὺ θὰ ρίξῃ, μὲ τὸν τρόπο ποὺ θὰ κοιτάξῃ μιὰ νέα γυναῖκα, καταλαβαίνει κανεὶς ἀμέσως

τὸν ἀκόλαστο ἄντρα. Κι' ἐγὼ ἔγινα ἓνας ἀκόλαστος κι' ἔμεινα τέτοιος, κι' αὐτὸ μ' ἔφερε τὴν καταστροφὴ.

V

— Naί, αὐτὰ λοιπόν. Κατόπιν ἀκολούθησαν κι' ἄλλα, κι' ἄλλα, ἐγίνοντο κάθε εἶδους παραλυσιές. Θεέ μου! σὰν σκεφτῶ ὅλες τὶς ἀχρεϊότητες τῆς ζωῆς μου, μὲ πιάνει φρίκη! Αὐτὰ σκέπτομαι καὶ θυμᾶμαι γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, γιὰ μένα ποὺ μ' ἐκορόιδευαν οἱ συμμαθητές μου γιὰ τὴν ἀγνότητά μου, νὰ ποῦμε ἔτσι! Μὰ σὰν ἀκούσης νὰ μιλάμε γιὰ τὴ χρυσὴ νεολαία, γιὰ τοὺς ἀξιωματικούς, γιὰ τοὺς Παριζιάνους! Κι' ὅλοι αὐτοὶ οἱ κύριοι, κ' ἐγὼ, ὅταν κάποτε ἐμῆς οἱ 30 χρονῶν παραλυμένοι, μὲ τὴν ψυχὴ γεμάτη ἀπὸ χιλιάδες διαφορετικὰ καὶ φριχτὰ ἐγκλήματα ἀπέναντι τῶν γυναικῶν, ὅταν ἐμεῖς οἱ 30 χρονῶν ἀκόλαστοι, μπαίναμε ὀλοκάθαροι, πλυμένοι, ξυρισμένοι μυρωμένοι, μὲ καθαρὰ ἀσπρόρουχα, μὲ φράκο καὶ μὲ μεγάλη στολὴ στὰ σαλόνια ἢ στὸ χορὸ — εἴμαστε τὸ ἔμβλημα τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς εὐπρεπείας!

Σκεφθῆτε μοναχὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ γίνεταί καὶ τὸ τί γίνεταί: ὅταν σὲ μιὰ συναστροφή πλησιάσῃ τὴν ἀδελφή μου ἢ τὴν κόρη μου ἓνας τέτοιος κύριος, κι' ἐγὼ ποὺ γνωρίζω τὴ ζωὴ του, πρέπει νάρθῶ κοντὰ του, νὰ τὸν πάρω κατὰ μέρος καὶ νὰ τοῦ πῶ σιγὰ-σιγὰ: «φίλτατε, ξέρω καλὰ τὴ ζωὴ σου, πῶς καὶ μὲ ποῖνε περιῶς τίς νύχτες σου. Δὲν ἔχεις τόπο ἐδῶ μέσα, ἐδῶ εἶναι ἀγνὰ κι' ἀθῶα κορίτσια. Φύγε!» Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνεταί καὶ ὅμως γίνεταί: τὸ ἀντίθετο, ὅτι, ὅταν ὁ κύριος αὐτὸς πα-

ρουσιάζεται και χορεύει με τὴν ἀδελφή μου, με τὴν κόρη μου, σφιγγοντάς τὴν στὴν ἀγκαλιά του, εἶμαστε ἐνθουσιασμένοι και λαμποκοποῦμε ἀπὸ χαρά, ἀν εἶναι πλούσιος κι' ἔχει τὰ μέσα. Ἴσως νὰ τὴν προτιμήσῃ τὴν κόρη μου, παῖδες ἔξερει! Κι' ἀν ἔμειναν μερικὰ ἴγνη τῆς ἀσθένειας, δὲν πειράζει. Στὴν ἐποχὴ μας ὅλα θεραπεύονται. Γιατὶ ὄχι, ἔξερω κάμποσα κορίτσια, τῶν πειὸ καλῶν οἰκογενειῶν, ποὺ τὰ πάντρεψαν οἱ γονεῖς τους μ' ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν γνωστὴ ἀρρώστεια! Ὡ, ὦ! ἀχρηϊότης! Μὰ θάρθῃ ὁ καιρὸς ποὺ θὰ ξεσκεπαστῇ αὐτὴ ἡ ἀχρηϊότης κι' αὐτὴ ἡ ψευτιά!

Κι' ἄρχισε νὰ πίνῃ τὸ τσαί του, ἀφοῦ ἔβγαλε κάμποσες φαρῆς τοὺς παράξενους του ἤχους. Τὸ τσαί ἦταν πολὺ βαρὺ και δὲν εἶχαμε νερὸ γιὰ νὰ τ' ἀραιώσουμε. Ἐννοιωθα πὼς ἄρχισαν νὰ μ' ἐνοχλοῦν τὰ δυὸ ποτήρια ποὺ εἶχα πιῆ. Φαίνεται πὼς τὸν πείραζαν κι' αὐτόνε, γιατί ὀλοένα γινότανε νευρικώτερος. Ἡ φωνὴ του γινότανε πειὸ τραγουδιστὴ, πειὸ ἐκφραστικὴ. Ἀδιάκοπα ἀλλάζε στάσεις, μιὰ ἔβγαζε τὸ κοπέλλο του, ἄλλοτε τὸ ξανάβαζε, και τὸ πρόσωπό του μεταμορφώνετο παράξενα μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ μεσόφωτο ποὺ καθάμαστε.

— Ἔτσι ζούσα ἴσαμε τὰ 30 μου χρόνια, χωρὶς νὰ μ' ἀφήσῃ ὅτε στιγμὴ ἢ πρόθεση νὰ παντρευτῶ και νὰ δημιουργήσω στὸν ἑαυτό μου τὴν πειὸ ψηλὴ κι' ἀγνή οἰκογενειακὴ ζωὴ, και με τὴν ἐπιθυμία αὐτὴ ἐπρόσεχα τὸ κατάλληλο γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ κορίτσι—ἐξαικολούθησε ἐκεῖνος — Ἐγὼ κυλιόμουνα μέσα στὴν σαπίλα τῆς διαφθορᾶς, και ὅμως ἐπρόσεχα τὰ κορίτσια, ποὺ με τὴν ἀγνόητά τους θάταν ἀξία γιὰ μένα.

Πολλὲς ὑπερρίψα, γιατί ἀχρηϊῶς δὲν ἦταν ἀρκετὰ

ἀγνὸς γιὰ μένα κι' ἐπὶ τέλους βρῆκα μιὰ, τὴν ὁποία θεώρησα ἀξία μου. Αὐτὴ ἦταν ἡ μιὰ ἀπὸ τις δυὸ κόρες ἐνὸς κατεστραμμένου γαιοκτημόνα ἀπὸ τὴν Πένζα.

Μιὰ βραδεῖα ἔστερα ἀπὸ μιὰ βαρκαδά, τὴν νύχτα κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ὅταν γυρίζαμε στὸ σπίτι, ὅπου ἐγὼ καθόμουνα πλάι τῆς και θαύμαζα τὸ λιγερὸ κορμί τῆς, ποὺ τὸ διέγραφε τὸ μεταξὺ τὸ ντζέρσεϊ, και τις μποῦκλες τῆς, ἀπεφάσισα ξαφνικὰ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἐκλεκτὴ μου. Μοῦ φαινότανε τῇ βραδεῖα ἐκείνη πὼς τὰ καταλαβαίνει ὅλα, ὅλα ὅτι αἰσθανόμουνα κι' ὅτι σκεπτόμουνα, κι' ὅτι αἰσθάνομαι και σκέπτομαι τὰ πειὸ ὑψηλὰ πράγματα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἦταν μόνο ὅτι τὸ ντζέρσεϊ τὴν κολάκευε ἐξαιρετικὰ, καθὼς κι' οἱ μποῦκλες κι' ὅτι ἔστερα ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ πέρασα σιμά τῆς ἐπάθησα νὰ πλησιάσω ἀκόμη περισσότερο.

Περίεργο πρᾶγμα, τόσο πλήρης εἶναι ἡ αὐταπάτη, ὅτι ἡ ὀμορφιά εἶναι τ' ἀγαθὸ. Ἡ ὀμορφὴ γυναῖκα λέει κουταμάρες, τὴν ἀκοῦμε και δὲν προσέχομε τις κουταμάρες ποὺ λέει, παρὰ ἀκοῦμε ἐξυπνάδες. Μιλᾶ, κάνει ἀηδίες, και σὺ τὰ βλέπεις ὅλα και σοῦ φαίνονται χαριτωμένα. Κι' ὅταν δὲ λέει κουταμάρες, δὲν κάνει καμμιὰ ἀηδία, παρὰ εἶναι μοναχὰ ὀμορφὴ, τότε ἀμέσως βεβαίωνεται, ὅτι εἶναι θαῦμα ἐξυπνάδας κι' ἠθικῆς.

Γύρισα στὸ σπίτι μου ἐνθουσιασμένος και σκεπτόμουνα πὼς εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ἠθικὴ τελειότητα, και πὼς γι' αὐτὸ εἶναι ἀξία νὰ γίνῃ γυναῖκά μου, και τὴν ἄλλη ἡμέρα τὴν ἐζήτησα ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς.

Μὰ τί ἀνακατοσοῦρα εἶναι αὐτὴ! Ἀπὸ χιλιάδες παντρεμένους ἄντρες κι' ὄχι μόνον στὴν κοινωνικὴ μας τάξη, ἀλλὰ δυστυχῶς και στὸν λαό, εἶναι ζήτημα ἀν ὑ-

πάρχη ἕνας πού νά μὴν εἶχε παντρευτῆ καμμιά δεκαριά φορές, καμμιά φορά κι' ἑκατὸ χιλιάδες, σάν τὸν Δὸν Ζουάν, πρὶν παντρευτῆ.

Ἐπάρχουν τώρα, — γιατί βλέπω καὶ παρακολουθῶ, — νέοι ἄγνοι, μ' αἰσθημα, καὶ πού γνωρίζουν πὼς αὐτὸ δὲν εἶναι παιχνίδι, παρὰ ἕνα μεγάλο ἔργο.

Ὁ Θεὸς νά τοὺς βηθήσῃ. Ἀλλὰ στὴν ἐποχὴ μου δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἕνας στὶς δέκα χιλιάδες. Κι' ὅλοι τὸ γνωρίζουν αὐτὸ καὶ καμώνονται πὼς δὲν τὸ ξέρουν. Σ' ὅλα τὰ μυθιστορήματα περιγράφουν τὰ αἰσθηματὰ τῶν ἡρώων, τὶς λίμνες, τὰ δέντρα, ὅπου κοντὰ γυρίζουν, ὡς τόσο περιγράφοντας τὴ μεγάλη τους ἀγάπη γιὰ κινένα κορίτσι, δὲν γράφουν ποτὲ τί ἔκαμνε ὁ γενναῖος ἱππότης στὴν περασμένη του ζωὴ, οὔτε λέξη γιὰ τὶς ἐπισκέψεις του στὰ διάφορα σπίτια, γιὰ τὶς καμαριέρες, γιὰ τὶς μαγειρίσες, γιὰ τὶς ξένες γυναῖκες. Κι' ὅμως ὑπάρχουν τέτοια ἄπρεπα μυθιστορήματα, ἀλλὰ δὲν τὰ δίνουν στὰ χέρια ἐκείνων πού περισσότερο ἀπ' ὅλους πρέπει νά ξέρουν, — στὰ χέρια τῶν κοριτσιῶν.

Στὴν ἀρχὴ καμώνονται μπροστὰ στὰ κορίτσια, ὅτι ἡ ἀκολασία πού γεμίζει τὴ μισὴ ζωὴ τῶν πόλεων μας καὶ τῶν χωριῶν μας ἀκόμη, ὅτι ἡ ἀκολασία αὐτὴ δὲν ὑπάρχει καθόλου. Ὑστερα, τόσο συνηθίζουν πειὰ σ' αὐτὴν τὴν ὑποκρισία, πού στὸ τέλος ἀρχίζουν εἰλικρινῶς νά πιστεύουν πὼς ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε ἄνθρωποι ἠθικοὶ κι' ὅτι ζοῦμε σ' ἕναν ἠθικὸ κόσμον. Τὰ φτωχὰ κορίτσια πιστεύουν πολὺ σοβαρά: "Ἐτοί ἐπίστευε κ' ἡ δυστυχισμένη ἡ γυναῖκα μου. Θυμᾶμαι, ὅταν εἴμαστε ἀκόμη ἀρραβωνιασμένοι, τῆς ἔδειξα τὸ ἡμερολόγιό μου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μπορούσε νά μάθῃ, ἂν καὶ λίγο, τὸ παρελθόν μου, κυρίως

τὸν τελευταῖο δεσμὸ πού εἶχα, γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ μπορούσε νά μάθῃ ἀπὸ ἄλλους καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς αἰσθανόμουνα τὴν ἀπαραίτητη ἀνάγκη νά τῆς τὸ πῶς θυμᾶμαι τὴ φρίκη, τὴν ἀπελπισία καὶ τὴν ταραχὴ τῆς, ὅταν τὸ ἔμαθε κι' ὅταν κατάλαβε. Εἶδα ὅτι ἤθελε νά μ' ἀφήσῃ τότε. Καὶ γιατί νά μὴν τὸ εἶχε κάμει! . . .

"Ἐβγάλε πάλι τὸν ἦχό του, ἤπτε μιὰ γουλιὰ τσαὶ κι' ἐσώπασε.

— "Ὀχι, καλύτερα ἔτσι, καλύτερα ἔτσι! — εἶπε μὲ δύναμη. — Αὐτὸ ἔπρεπε νά γίνῃ! Μὰ δὲν πρόκειται τώρα γι' αὐτὴ. "Ἦθελα νά πῶ ὅτι ἀπατημένα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν εἶναι μόνον τὰ δυστυχισμένα κορίτσια.

Κι' ὅμως οἱ μητέρες τὸ ξέρουν, ἰδίως οἱ μητέρες πού ἀνατρέφονται ἀπὸ τοὺς ἄντρες τους, τὸ ξέρουν πολὺ καλά. Κι' ἐνῶ καμώνονται πὼς πιστεύουν στὴν ἀγνότητα τῶν ἀντρῶν, στὴν πραγματικότητα ἐνεργοῦν τελείως διαφορετικὰ. Ξέρουν καλά μὲ τί ἀγκίστρι νά πιάνουν τοὺς ἄντρες γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ γιὰ τὶς κόρες τους.

Ἐμεῖς οἱ ἄντρες μόνον δὲν τὸ ξέρομε, καὶ δὲν τὸ ξέρομε γιατί δὲν θέλομε νά τὸ ξέρομε, ἐνῶ οἱ γυναῖκες ξέρουν πολὺ καλά ὅτι ἡ περὶ ὑψηλὴ, ἡ περὶ ποιητικὴ, ὅπως τὴν ὀνομάζουμε, ἀγάπη, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἠθικὰ ποστερήματα, παρὰ ἀπὸ τὴν φυσικὴ ἐνότητα, κι' ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ἡ κτενισία, τὰ χρώματα, τὸ κόψιμο τοῦ φουστάνιου. Πέττε σὲ μιὰ πεπειραμένη καὶ κοκέττα γυναῖκα, πού ἀπεφάτισε νά γοητέψῃ ἕναν ἄντρα, τί θὰ προτιμήσῃ νά διακυβέσῃ: νά βρεθῆ μπροστὰ σ' ἐκείνον πού θέλει νά γοητέψῃ, μὲ βγαλμένη τὴ μάσκα τῆς ψευτιάς, τῆς σκληρότητος, ὡς καὶ τῆς ἀκολασίας ἀκόμη, ἢ νά παρουσιασθῆ μπροστὰ του μ' ἕνα καλοραμμένο κι' ἄσχημο

φόρεμα· ἢ κάθε μία πάντοτε θά προτιμήσῃ τὸ πρῶτο. . . Ἔξερει πὼς ἐμεῖς οἱ ἄντρες ὅλο ψευτιές ἀραδιάζουμε γιὰ τὰ ὑψηλὰ αἰσθήματα — μᾶς χρειάζεται μόνον τὸ κορμί, — καὶ γι' αὐτὸ συγχωρᾶμε ὅλες τὶς κακοήθειες, ὡς τόσο ἓνα κακοραυμένο καὶ χωρὶς γούστο φόρεμα δὲν θά τὸ συγχωρέσωμε ποτέ.

Ἡ κοκέττα τὸ γνωρίζει αὐτὸ μὲ συναίσθηση, τὸ κάθε ἀθῶο κορίτσι τὸ ξέρει ἀσυναίσθητα, ὅπως τὸ ξέρουν καὶ τὰ ζῶα. Γι' αὐτὸ καὶ μεταχειρίζονται ὅλα αὐτὰ τὰ μεταξωτὰ, αὐτὲς τὶς μπουκλές, αὐτοὺς τοὺς γυμνοὺς ὄμους, τὰ χέρια, σχεδὸν τὰ στήθη. Οἱ γυναῖκες, ἰδίως αὐτὲς ποὺ πέρασαν τὴν σχολὴ τῶν ἀντρῶν, ξέρουν πολὺ καλά, ὅτι οἱ κουβέντες γιὰ τὰ ὑψηλὰ ζητήματα εἶναι λόγια καὶ πὼς στὸν ἄντρα χρειάζεται μοναχὰ τὸ κορμί καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἐκθέτουν μέσα στὴν πειδὶ ἀπατηλὴ, ἀλλὰ ἐλικυστικὴ μορφή, κι' αὐτὸ γίνεται παντοῦ. Μ' ἂν ἀπορρίψωμε μόνον ἐκεῖνη τὴ συνήθεια πρὸς αὐτὴν τὴν ἀσχημιά, ποὺ ἔγινε γιὰ μᾶς δευτέρου φύση, καὶ νὰ ζεῦμε τὴ ζωὴ τῶν ὑψηλοτέρων μας τάξεων, μέσα σ' ὅλη τῆς τὴν ἀδιάντροπιάν, εἶναι κυριολεκτικῶς ἓνας σωστὸς οἶκος ἀνοχῆς. . . Δὲν συμφωνεῖτε μαζί μου; Ἐπιτρέψατέ μου, θά σᾶς τὸ ἀποδείξω, — ξαναεῖπε διακόποντάς με. — Σεῖς λέγετε, ὅτι οἱ γυναῖκες στὴν κοινωνία μας ζοῦν μὲ ἄλλα ἰδανικά ἀπὸ τὴν γυναῖκα ποὺ εἶναι μέσα στοὺς οἴκους ἀνοχῆς, ἐγὼ ὅμως λέγω, πὼς ὄχι, καὶ θά σᾶς τὸ ἀποδείξω. Ἄν οἱ ἄνθρωποι εἶναι διαφορετικοὶ στοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς, στὴν ἐσωτερικὴ διατήρησι τῆς ζωῆς, ὀρισμένως αὐτὴ ἡ διαφορὰ θ' αὐτοφργγίσῃ καὶ στὸ ἔωτερικὸ, καὶ τὸ ἔξωτερικὸ θάτανε διαφορετικὸ. Καὶ ὅμως κοιτάξτε ἐκείνας τὶς δυστυχισμένες, τὶς περιφρονημένες

καὶ τὶς πειδὶ ὑψηλῆς κοινωνικῆς τάξεως κυρίες, θά δῆτε τὰ ἴδια στολίδια, τὰ ἴδια σχέδια, τὰ ἴδια ἀρώματα, τὸ ἴδιο ξεγύρνωμα τῶν μπράτσων, τῶν ὤμων, τοῦ στήθους, καὶ τὸ προκλητικὸ τέντωμα τοῦ κορμιοῦ. Τὸ ἴδιο πάθος πρὸς τὶς πολυτίμες πέτρες, πρὸς τ' ἀκριβὰ καὶ λαμπρὰ πράγματα, οἱ ἴδιες διασκευδάσεις, χοροὶ, μουσικὴ καὶ τραγοῦδι. Μεταχειρίζονται ὁμοίως τὰ ἴδια μέσα ὅπως κι' αὐτὰς. Καμμιά διαφορὰ. Γιὰ νὰ μιλήσωμε εὐλικρινέστερα, μιὰ πόρνη τῆς στιγμῆς εἶναι πάντα περιφρονημένη, μιὰ πόρνη γιὰ χρόνια ἔχει τὴν ἐκτίμησι ὁλωνῶν.

VI

— Ναι. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ μεταξωτὰ κι' οἱ μπουκλές εἶναι ποὺ μ' ἐκάνανε νὰ πιαστῶ.

Καὶ νὰ εὐε πιάση κανεὶς ἦταν πολὺ εὐκκολο, γιὰτὶ ἡμονα ἀναθορμεμένος σὲ τέτοιες συνθήκες, ποὺ κάνουν σὲ κάθε βῆμα νὰ συναντᾶ κανεὶς ἐρωτευμένους νέους. Γιατὶ ἡ ἐρεθιστικὴ καὶ ὑπερβολικὴ τροφὴ μας τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ σῶμα βρίσκεται σὲ τελεία ἀδράνεια, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μιὰ συστηματικὴ ἐξάψῃ τῆς λαγνείας. Αὐτὸ σᾶς κάνει ν' ἀπορρίψῃ, κι' ὅμως ἔτσι εἶναι. Νὰ φαντασθῆτε, ὅτι κι' ἐγὼ δὲν ἔβλεπα τίποτε ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ. Μὰ τώρα εἶδα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς μὲ βασανίζει ἡ σκέψῃ ὅτι κανεὶς δὲν τὸ ξέρει αὐτὸ, παρὰ μόνον λένε τέτοιες κουταμάρες, σὰν κι' αὐτὴν ἐκεῖ τὴν κυρία.

Ναι, τὴν ἄνοιξῃ δούλευαν μπροστὰ μου οἱ χωριᾶτες, πούστρωναν τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Τὸ συνθησιμένο

φαγητό τοῦ χωριάτη εἶναι : ψωμί, κβάς, κρεμμύδι. Εἶναι ζωηρός, γερός, εὐθυμος καὶ δουλεύει τῇ λαπρεϊά δουλειά τοῦ χωραφιοῦ. Πάει νὰ δουλέψῃ στὴν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ τὸ φαγητό του εἶναι : λαπάς καὶ ἕνα φούντι κρέας. Ὡς τόσο τὸ χωνεύει μιὰ χαρὰ αὐτὸ τὸ κρέας κατὰ τὴ 16ωρη ἐργασία του, σέρνοντας ἕνα καρτόσι μὲ 30 πούντια. Καὶ τούρχεται ἴσα-ἴσα. Ἄλλ' ἐμεῖς ποῦ τρώμε 2 φούντια κρέας, κυνῆρι καὶ ψάρια, καὶ κάθε εἶδους θερμαντικὲς τροφές καὶ πιότᾶ, — ποῦ πᾶνε ὅλα αὐτὰ ; Σ' αἰσθητικὸς ὀργανισμούς. Κι' ἂν πᾶνε ἐκεῖ κι' ἡ ἀσφαλιστικὴ δικλειδα εἶναι ἀνοιχτή, τότε ὅλα πᾶνε καλά, μὰ κλείστε τὴν ἀσφαλιστικὴ δικλειδα, ὅπως τὴν εἶχα κλειστή ἐγὼ γιὰ λίγο καιρό, ἀμέσως θὰ δῆτ' ἐπὶ τὸν ἐρεθισμό, ὁ ὁποῖος περνώντας ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς τεγγικῆς ζωῆς μας, ἐκδηλώνεται σὲ καθαρῶτατο βαθμὸ ἔρωτος, κάποτε μάλιστα καὶ σὲ πλατωνικό. Κι' ἐγὼ ἐρωτεύθηκα, ὅπως ὅλοι ἐρωτεύονται.

Κι' ὑπῆρχαν ὅλα τὰ στοιχεῖα : κι' ἐνθουσιασμός καὶ συγκίνηση καὶ ποίηση. Ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἡ ἀγάπη μου αὐτὴ ἦταν ἕνα δημιουργήμα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τῆς ἐνεργητικῆς μαμμᾶς καὶ τῆς μοδίστρας, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ περίσσευμα τῆς τροφῆς ποῦ καταβρόχθισα κατὰ τὴν ἄεργη ζωὴ μου. Ἄν δὲν ἦταν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά οἱ περίπατοι μὲ τὴ βάρκα, ἂν δὲν ἦταν οἱ ἐπιτήδειες μοδίστρας κτλ. κι' ἂν ἦταν ἡ γυναῖκά μου ντυμένη μὲ μιὰ κομοφτείασμένη ρόμπα κι' ἐκαθότανε σπῆτι τῆς, κι' ἂν ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἤμουν ἐγὼ ἕνας κανονικὸς ἄνθρωπος, ποῦ καταβροχθίζει τόση τροφή, ὅση τοῦ χρειάζεται γιὰ τὴν ἐργασία του, κι' ἂν εἶχα τὴν ἀσφαλιστικὴ δικλειδα ἀνοιχτή — γιὰτί τυχαῖα κλείστηκε, δὲν ξέρω

κι' ἐγὼ πῶς, γιὰ λίγο καιρό, — δὲν θὰ ἐρωτεύομαι καὶ δὲν θὰ γινότανε τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ.

VII

— Μὰ βλέπετε, ὅλα ἦσαν σύμφωνα : κι' ἡ κατάστασή μου καὶ τ' ὄμορφο φῶρεμα, κι' ἡ βαρκάδα ἦταν ἐπιτυχημένη. Εἴκοσι φορές ἀπέτυχε, μ' αὐτὴ τὴ φορὰ ἐπέτυχε. Σὰν τὴν ἀλεποπαγίδα. Δὲν γελῶ. Γιατί τώρα οἱ γάμοι ἔτσι γίνονται σὰν ἀλεποπαγίδες. Καὶ δὲν εἶναι φυτικό ; Ἡ κοπέλλα ἐμέστωσε, πρέπει νὰ τὴν παντρεύουν. Φαίνεται τόσο ἀπλό, ὅταν τὸ κορίτσι δὲν εἶναι τέρας καὶ βρίσκεται ἕνας ἄντρας ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ παντρευτῇ. Αὐτὸ γινότανε καὶ στὰ παλιὰ χρόνια. Ἐρχότανε τὸ κορίτσι σὲ ἡλικία, οἱ γονεῖς του τὸ πάντρευαν. Αὐτὸ γινότανε καὶ γίνεται παντοῦ, σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα : στοὺς Κινέζους, στοὺς Ἰνδοὺς, στοὺς Μεσομεθανούς, στὸ λάο μας. Αὐτὰ γίνονται σ' ὅλη τὴν ἀνθρώπινη γενιὰ τοῦλάχιστο 0,99. Μόνον 1)100 μερικὸι σὰν κι' ἐμᾶς ἀκόλαστοι. Βρήκαν πῶς αὐτὸ τὸ μέσον τοῦ γάμου δὲν εἶναι καλὸ κι' ἀναλύσαν ἄλλο καινούργιο. Μὰ τί εἶναι αὐτὸ τὸ καινούργιο ; Καὶ τὸ ἄλλο μέσον εἶναι βεῖ τ' ἐπιτήδεια κάθονται, ἐνῶ οἱ ἄντρες πᾶνε καὶ διαλέγουν ἕπως στὸ παζάρι. Καὶ τὰ κορίτσια περιμένουν καὶ σκέπτονται, ὡς τόσο δὲν τολμοῦν νὰ ποῦν : «ἐμένα ! ὄχι, ἐμένα ! Ὁχι ἐκεῖνη, ἀλλ' ἐμένα : κοίταξε τί ὤμους ποῦ ἔχω, κι' ἄλλα ἀκούω». Κι' ἐμεῖς οἱ ἄνδρες περνοῦμε, ξαναπερνοῦμε, κοιτάζουμε καὶ μένομε εὐχαριστημένοι. «Δὲν πιάνομαι εὐκολα». Περνοῦν, ξαναπερνοῦν, καλοκοιτάζου, εἶναι εὐχαριστημένοι πῶς ὅλα αὐτὰ γίνηκαν γι' αὐτοὺς

καὶ μόνο. Μα ξαφνικὰ βλέπεις, δὲ φυλάχτηκε καλὰ, —
χράπ, πάει κι' αὐτός!

— Μὰ τί πρέπει νὰ γίνη; εἶπα ἐγώ. Πῶς θέλετε;
Νὰ κἀνῃ ἡ γυναῖκα τὴν πρόταση;

— Μὰ κι' ἐγὼ δὲν ξέρω τί πρέπει νὰ γίνεταί, μοναχὰ
ἀφοῦ θέλουν ἰσότητα, ὡς ἔχουν ἰσότητα. Ἄν βρισκουν
τὸ προξενιὸ ταπεινωτικόν, τότε αὐτὸ εἶναι χίλιες φορές
χειρότερο. Ἐκεῖ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ τυχερὰ εἶναι
ἴσα, ἐνῶ ἐδῶ ἡ γυναῖκα εἶναι σιλάδα στὴν ἀγορὰ τῶν
σωματεμπόρων, ἡ δόλωμα στὴν ἀλεποπαγίδα. Πέστε σὲ
ὅποιαδήποτε μητέρα ἢ στὸ ἴδιον τὸ κορίτσι τὴν ἀλήθεια,
ὅτι δὲν ἔχει καμμιά ἄλλη ἀπασχόληση, παρὰ πῶς νὰ
πιάσῃ τὸν γαμπρό. Θεέ μου, τί προσβολή! Κι' ὅμως ὅ-
λες αὐτὲς δὲν κάνουν ἄλλο τίποτε καὶ δὲν ἔχουν τίποτε
ἄλλο νὰ κάμουν. Καὶ φριχτότερο εἶναι νὰ βλέπῃ κανεὶς
ν' ἀπασχολοῦνται σ' αὐτὸ κἀποτε καὶ νεαρῶτατα φτωχὰ
καὶ τελείως ἀθῶα κορίτσια. Καὶ νὰ γίνονται τοῦλάχισ-
στο φανερά, παρὰ ὅλο ἀπάτη. «Ἄχ, ἡ γέννηση τῶν ει-
δῶν, εἶναι τόσο ἐνδιαφέροντα!» Ἄχ! ἡ Λιλὴ ἐνδιαφέ-
ρεται πολὺ γιὰ τὴ ζωγραφικὴ! Θάσαστε καὶ σεῖς στὴν
ἐκθεσὴ; Πόσο εἶναι διδακτικὴ! Ἄμὲ τὰ ἔκλυθρα, ἀμὲ
οἱ παραστάσεις, ἡ συμφωνία; Ἄχ, τί ἔξοχα! Ἡ Λιλὴ
μου εἶναι τρελλὴ γιὰ μουσικὴ. Μὰ γιατί δὲν εἶθετε καὶ
σεῖς τῆς ἴδιας ἀντιλήψεως; Ἄμὲ οἱ βάρκες!...»
Ἐνῶ ἡ ἀσέψῃ εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια: «πάρε με, πάρε
με!» — κι' ἀποτελειώοντάς τὸ τσαῖ του ἄρχισε νὰ
τακτοποιῇ τὰ φλυτζάνια καὶ τὰ πιάτα.

IX

— Ἐέρεστε ὅμως — ἄρχισε ἐκεῖνος κρύβοντας στὸν
σάκκο τὸ τσαῖ καὶ τὴ ζάχαρη. — ὅτι ἡ κυριαρχία τῆς
γυναίκας, ἀπὸ τὴν ὁποία υποφέρει ὁ κόσμος, προέρχεται
ἀπ' αὐτὸ καὶ μόνο. — Πῶς, ἡ κυριαρχία τῆς γυναίκας;
εἶπα ἐγώ. — Τὸ δικαίωμα, τὰ περισσότερα δικαιώματα
εἶναι στὸ μέρος τῶν ἀντρῶν.

— Ναι, ναι, αὐτὸ ἀκριβῶς, — μὲ διέκοψε ἐκεῖνος.
Αὐτὸ εἶν' ἀκριβῶς ἐκεῖνο, πού θέλω νὰ σᾶς πῶ, αὐτὸ
εἶναι ἴσα-ἴσα, πού ἐξηγεῖ ἐκεῖνο τὸ παράξενο φαινόμενο,
ὅτι ἀπ' τὴ μιὰ μεριά εἶναι πολὺ δίκαιο πού ἡ γυναῖκα ἔ-
φτασε στὸν περὶ ταπεινὸ βαθμὸ τοῦ ἐξευτελισμοῦ, ἀπ' τὴν
ἄλλη ὅτι κυριαρχεῖ. Ἀπαράλλακτα σὰν τοὺς Ἑβραίους:
ὅπως ἐκεῖνοι μὲ τὴ χρηματικὴ κυριαρχία ἐκδικοῦνται
τις πιέσεις πού τοὺς κάνουν, ἐτσι κι' ἡ γυναῖκα. «Ἄ,
θέλετε νάμαστε μόνον ἔμποροι — πολὺ καλὰ: ἐμεῖς οἱ
ἔμποροι θὰ σᾶς κατακτήσουμε», λένε οἱ Ἑβραῖοι. «Ἄ,
θέλετε νάμαστε μόνον ἀντικείμενο ἀπολαύσεως — πολὺ
καλὰ: κι' ἐμεῖς σὰν ἀντικείμενο ἀπολαύσεως θὰ σᾶς
σκληρώσουμε», λένε οἱ γυναῖκες. Δὲν ἔγκειται ἡ ἔλλει-
ψη τῶν δικαιωμάτων στὴν γυναῖκα, ἐπειδὴ δὲν μπορεί
νὰ ψηφίῃ ἢ νὰ γίνη δικαστὴς, — τὸ νὰ καταγίνεται
κανεὶς σ' αὐτὲς τίς δουλειῆς δὲν ἀποτελεῖ κανένα δι-
καίωμα, — παρὰ νάβαι ἴση στὶς σχέσεις της μὲ τὸν ἄν-
τρα, νάχη τὸ δικαίωμα νὰ πλησιάσῃ τὸν ἄντρα καὶ νὰ
τὸν ἀποφεύγῃ κατὰ τὴν θέλησὴ της, νὰ ἐκλέγῃ μὲ τὴ
θέλησὴ της τὸν ἄντρα καὶ ὄχι νὰ ἐκλέγεται. Σεῖς λέτε
πῶς αὐτὸ εἶναι ἄσχημο. Καλὰ! Τότε οὔτε ὁ ἄντρας
νάχη αὐτὰ τὰ δικαιώματα. Ἐνῶ τώρα ἡ γυναῖκα στε-

ρεῖται τὸ δικαίωμα αὐτὸ ποῦ ἔχει ὁ ἄντρας. Καὶ νά, γιὰ ν' ἀναπληρώσῃ αὐτὸ τὸ δικαίωμα, ἐπιδρᾷ στὴν ἡδυπάθεια τοῦ ἄντρα, τὸν κατακτᾷ μετὰ τὴν αἰσθητικότητα κι' ἐνῶ μ' ὁ φαινομενικῶς ἐκλέγει ὁ ἄντρας, στὴν πραγματικότητα ἐκλέγει ἐκείνη. Κι' ὅταν μιὰ φορὰ ἀρπάξῃ τὴ δύναμη αὐτὴ τῆς ἀσπλαγήσεως, τὴ μεταχειρίζεται πρὸς βλάβη κι' ἀποκτᾷ μιὰ φοβερὴ δύναμη ἀπάνω στοὺς ἀνθρώπους.

— Μὰ ποῦ βρίσκεται ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ δύναμη ; ρώτησα ἐγώ.

— Ἡ δύναμη ; Μὰ παντοῦ, σ' ὅλα. Πέραστε ἀπὸ τὰ διάφορα καταστήματα σὲ κάθε μεγαλόπολη. Ἐκατομμύρια εἶναι ἐκεῖ μέσα, ἀνεκτίμητος ἀνθρώπινος κόπος καταβλήθηκε ἐκεῖ μέσα, κι' ὅμως κοιτάξτε σὲ 0,9 ἀπ' αὐτὰ τὰ καταστήματα ἂν ὑπάρχῃ ἔστω καὶ τὸ παραμικρὸ γιὰ τὴν ἀντρικὴ χρῆση ; "Ὀλὴ ἡ πολυτέλεια τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖται καὶ ὑποστηρίζεται ἀπ' τὴς γυναῖκες.

Μετρήστε τὰ ἐργοστάσια. Οἱ περισσότερες δουλεύουν γιὰ ἄχρηστα στολίδια, ἀμάξια, ἐπιπλα, παιχιδάνια γιὰ τὴς γυναῖκες. Ἐκατομμύρια ἀνθρώπων γενιὲς ὀλόκληρες σκλάβων καταστρέφονται μέσα σ' αὐτὸν τὸν καταναγκαστικὸ κόπο, μέσα στὰ ἐργοστάσια, μόνο γιὰ τὸ καπρίτσιο τῶν γυναικῶν. Οἱ γυναῖκες, οἱ βασιλισσες κρατοῦν στὴν αἰχμαλωσίᾳ τῆς σκλαβιάς καὶ στὰ βαρεῖὰ ἔργα τὰ 0,9 ἀπὸ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

Κι' ὅλα αὐτὰ γιὰ τὴν ταπεινώσαν, στερωδώντας τὴν τὰ ἴσα δικαιώματα ἀπὸ τοὺς ἄντρας. Καὶ νὰ ἐκδικεῖται ἐκείνους ἐπιδρώντας στὴν ἡδυπάθειά μας, πιάνοντάς μας στὰ δίχτυα τους. Ναί, ἀπ' αὐτὰ προέρχονται ὅλα.

Οἱ γυναῖκες μεταμόρφωσαν τὸν ἑαυτό τους σ' ἓνα

τέτοιο ὄπλο ἐπιδράσεως στὴν αἰσθητικότητά μας, ποῦ ὁ ἄντρας δὲν μπορεῖ νὰ τῆς φέρεται ἥσυχα καὶ ἀδιάφορα. Μόλις πλησιάσῃ ὁ ἄντρας μιὰ γυναῖκα, ναρκώνεται ἀμέσως ἀπὸ τὴν παρουσία της, καὶ τὰ χάνει. Καὶ ἐμένα πρῶν μὲ πείραζε, ἀνατρίγχαζα, ἅμα ἔβλεπα καμμιὰ στολισμένη κυρία μὲ φόρεμα χοροῦ, μὰ τώρα κυριολεκτικῶς μὲ πιάνει τρόμος, βλέπω καθαρὰ κάτι ἐπικίνδυνο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους κι' ἄνομο, καὶ θέλω νὰ φωνάξω τὸν χωροφύλακα νὰ ζητήσω βοήθεια γιὰ τὸν κίνδυνο ποῦ μ' ἀπειλεῖ, ν' ἀπαιτήσω νὰ μαζέψουν, ν' ἀπομακρύνουν τὸ ἐπικίνδυνο αὐτὸ πράγμα.

— Γελᾶτε, ἔ ; — ἐφώναξε ἀποτεινόμενος σ' ἐμένα, — κι' ὅμως δὲν εἶναι καθόλου ἀστεῖα αὐτὰ ποῦ σᾶς λέγω. Εἶμαι βέβαιος πὼς θάρθη καιρὸς, καὶ ἴσως πολὺ σύντομα, ποῦ οἱ ἀνθρώποι θὰ τὸ καταλάβουν καὶ θ' ἀποροῦν, πὼς μπορούσε νὰ ὑπάρχῃ κοινωνία, ὅπου ἐπιτρέπονται τέτοιες πράξεις, ποῦ τάραζαν τὴν κοινωνικὴ γαλήνη, ὅπως ἐκεῖνες ποῦ διέγειραν ὀρφάνερα τὴν αἰσθητικότητά μετὰ τὰ στολίδια τοῦ κορμιοῦ, τὴ Λιλὴ μου ! "Ὀχι, ἐμένα ! "Ἐλα, κάμε τοῦλάχιστο μιὰ δοκιμὴ ! . . ." "Ὁ, ἀχρεϊότης ! ψέμα ! — ἐφώναξε, ὅποια ἐπέτρεψαν νὰ βάζουν οἱ γυναῖκες στὴν κοινωνία μας. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἴδιο, σὰ νὰ ἔχουν στήσαι χίλιες παγίδες στοὺς περιπάτους, στοὺς δρόμους—κι' ἀκόμη χειρότερο ! Γιατὶ ν' ἀπαγορεύονται τὰ τυχερὰ παιχίδια, ἐνῶ αἱ γυναῖκες, ποῦ διεγείρουν τὰ πάθη μετὰ τὴς τουαλέτες τους, νὰ μὴν ἀπαγορεύονται ; Εἶναι χίλιες φορές πειὸ ἐπικίνδυνες !

X

— Ἔτσι λοιπὸν μὲ πιάσανε κι' ἐμένα. Ἡμουν, ὅπως λένε, ἐρωτευμένος. Καί δὲν φανταζόμουνα μόνον ἐκείνη ὡς ἄκρον ἄωτον τῆς τελειότητος, ἀλλὰ φανταζόμουνα καί τὸν ἑαυτὸ μου τὴν ἐποχὴ πού ἤμουνα ἀρραβωνιασμένος, τὸ ἴδιο. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμῳ ἐκεῖνος ὁ παλιάνθρωπος, ὁ ὁποῖος ψάχνοντας νὰ μὴ βρῆ κι' ἄλλους παλιανθρώπους πού νάναί σὲ κἀτὶ χειρότεροί του, κι' ὁ ὁποῖος γι' αὐτὸν τὸν λόγῳ δὲν θὰ μπορούσε νὰ βρῆ ἀφορμὴ νάναί περήφανος κι' εὐτυχισμένος ἀπ' τὸν ἑαυτὸ του. Ἔτσι κι' ἐγὼ : δὲν παντρεύτηκα γιὰ τὰ χρήματα — ἡ ἀπλησία δὲ θάχε καμμιά σημασία — ὅπως οἱ περισότεροι ἀπ' τοὺς γνωστοὺς μου πού παντρεύτηκαν γιὰ τὴν προίκα ἢ γιὰ ν' ἀποκτήσουν μέσα. Ἐγὼ ἤμουν πλούσιος, ἐκείνη φτωχὴ. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο. Τὸ ἄλλο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἤμουν περήφανος, ἦταν ὅτι οἱ ἄλλοι παντρεύτηκαν μὲ τὴν πρόθεση στὸ μέλλον νὰ ἐξακολουθήσουν τὴ ζωὴ τους στὴν ἴδια πολυγαμία, στὴν ὁποία ζούσαν πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, στὴν μονογαμία, κι' ἡ περηφάνεια μου γι' αὐτὸ δὲν εἶχε ὅρια. Ναι, ἤμουν ἕνα φριχτὸ κι' ἀπαίσιο γουροῦνι, κι' ὅμως φανταζόμουνα τὸν ἑαυτὸ μου ὅτι εἶμαι ἕνας ἄγγελος.

Ὁ καιρὸς, σὰν ἤμουνα ἀρραβωνιασμένος, πέρασε πολλὴ γλήγορα. Δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ χωρὶς ντροπὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ! Τί ἀηδία ! Γιατὶ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὴν θεωροῦν σὰν μιὰ ἀγάπη πνευματικὴ κι' ὄχι σαρκικὴ : Ὡς τόσο δὲν ἦτανε ἡ ἀγάπη μόνο πνευματικὴ, ἡ πνευματικὴ συνάφεια θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκφράζεται μὲ λόγια, μὲ συζητήσεις αὐτὴ ἡ πνευματικὴ σχέση. Τίποτε ἀπ' αὐτὰ. Μᾶς

ἦτανε πολὺ δύσκολο νὰ μιλάμε σὰ μὲναμε μόνοι. Μόλις σκεφθῆς τί πρέπει νὰ πῆς, τὸ λές, καί πάλιν πρέπει νὰ σιωπάσῃς, νὰ σκεφθῆς. Δὲν ἔχεις τί νὰ πῆς. Ὅλα ὅσα μπορούσαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴ ζωὴ, γιὰ τὸ μέλλον μας, πὼς θὰ ταχτοποιηθοῦμε, γιὰ τὰ σχέδιά μας, εἶχαν εἰπωθῆ ἀπὸ καιρὸ, καί τώρα ; Ἄν ἤμασταν κτήνη, θὰ ξέραμε πὼς δὲν μπορούμε νὰ μιλάμε, ἐνῶ τώρα πρέπει κἀτὶ νὰ πῆς καί δὲν βρίσκεις τίποτε, γιατί σ' ἀπασχολεῖ ἐκεῖνο πού δὲν λέγεται μὲ λόγια. Καί κοντὰ σ' ὅλα, αὐτὴ ἡ ἐλεεινὴ συνήθεια, καρναμέλλες, τὸ λαίμαργο φάγωμα τῶν γλυκῶν κι' ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἐλεεινὲς ἐτοιμασίες γιὰ τὸ γάμο : οἱ συζητήσεις γιὰ τὸ σπιτί, γιὰ τὴν κρεββατοκάμαρα, γιὰ τὰ κρεβάτια, τίς ρόμπες, τοὺς κοιτωνίτες, τ' ἀσπρόρουχα, τίς τουαλέττες. Σκεφθῆτε μοναχὰ, ἂν παντρευτῆ κανεὶς κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Ντομοδρόη, καθὼς ἔλεγε ἐκεῖνος ὁ γέρος, τότε τὰ στρώματα, ἡ προίκα, τὸ κρεβάτι δὲν θάσαν τίποτε ἄλλο, παρὰ λεπτομέρειες πού ἀκολουθοῦν τὸ μυστήριον. Ἄλλὰ σὲ μᾶς, τὴ στιγμὴ πού ἀπὸ τοὺς δέκα μελλονύμφους εἶναι ζήτημα ἂν ὑπάρχει ἕνας πού νὰ πιστεῦσῃ, ἂν ὄχι στὸ μυστήριον, τουλάχιστον ὅτι ὁ γάμος εἶναι ὅπως δὴποτε κάποια ὑποχρέωση, ὅταν ἀπὸ ἑκατὸν ἄντρες εἶναι ζήτημα ἂν ὑπάρχει ἕνας πού νὰ μὴν ἔχη γνωρίσει τίς γυναῖκες, κι' ἀπ' τοὺς πενήντα ἕνας πού νὰ μὴν ἐτοιμασθῆ ἀπὸ πρὶν ν' ἀπατήσῃ τὴν γυναῖκα του σὲ κάθε βολικὴ εὐκαιρία, πού θὰ τοῦ τύχαινε, ὅταν οἱ περισσότεροι βλέπουν τὴν ἱερατελεσσία τοῦ γάμου μόνο σὰν ἕνα ἐξαιρετικὸν ὄρον ν' ἀπολαύσουν μιὰ ὀριζήμενη γυναῖκα, — σκεφθῆτε ποῖα φριχτὴ σημασία πέρνουν τότε ὅλες αὐτὲς οἱ λεπτομέρειες. Παρουσιάζεται τότε ἕνα εἶδος ἀγορᾶς.

Πουλᾶνε σ' ἓνα διεφθαρμένο ἕνα ἀγνὸ κορίτσι καὶ περιβάλλον τὸ πούλημα αὐτὸ μ' ὠρισμένες διατυπώσεις.

XI

— Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο παντρεύονται ὄλοι, ὅπως παντρεύτηκα κι' ἐγώ, κι' ἄρχισε τότε ὁ παινεμένος μῆνας τοῦ μέλιτος.

Καὶ μιὰ ὀγκμασία πού σοῦ γενεῶ τὴν ἀηδία! — εἶπε σφυρίζοντας ἀπὸ ὀργή.— Μιὰ μέρα πού γύριζα στὸ Παρίσι νὰ δῶ ὅλα τὰ ἀξιοπεριεργα θεάματα, μπήκα νὰ δῶ μιὰ γυναῖκα μὲ γένεια πού τὴν διαφημίζαν ἔξω μὲ μεγάλες ρεκλάμες, κι' ἕνα θαλάσσιο σκύλο. Ἀποδείχτηκε δὲ πὼς δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνας ἄντρας ντυμένος γυναῖκα, κι' ἕνα σκυλὶ χωμένο σ' ἕνα πετσί φώκιας πού κολυμποῦσε μέσα σὲ μιὰ μπανιέρα γεμάτη νερά. Ὅλα αὐτὰ εἶχαν πολὺ λίγο ἐνδιαφέρον, μὰ τὴ στιγμή πού φεύγα μὲ συνῶδευε μὲ πολὺ ὑποχρεωτικὸ τρόπο ὁ κύριος τῶν δύο δῆθεν τσεράτων, κι' ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ κοινὸν πού ἦταν στὴν εἴσοδο, ἔλεγε δείχνοντάς μας: «ρωτῆστε τὸν κύριο ἀν ἀξίει τὸν κόπο νὰ δῆτε. Περάστε, κύριοι, περάστε, ἕνα φράγκο γιὰ τὸν καθένα!» Ἐγὼ ντροπέμουνα νὰ πῶ πὼς τὸ θέαμα δὲν ἀξίζει τίποτε, γιατί ὁ ἄνθρωπος φαίνεται πὼς ὑπελόγιζε σὲ μένα. Ἀσφαλῶς κάτι τέτοιο θὰ συμβαίνει καὶ μὲ κείνους πού δοκίμασαν ὅλη τὴν ἀηδία τοῦ μῆνα τοῦ μέλιτος καὶ δὲν ἀπογοητεύουν τοὺς ἄλλους. Κι' ἐγὼ δὲν ἀπογοητέψα κανένα, μὰ τώρα δὲν βλέπω πειὰ τὸ λόγο, γιατί νὰ μὴν πῶ τὴν ἀλήθεια. Τούναντίον τὸ θεωρῶ ἀπαραίτητο. Προκαλεῖ ὁ μῆνας τοῦ μέλιτος ταραχὴ, ντροπὴ, ἀηδία,

οἴκτο, καὶ τὸ σπουδαιότερο, τὴν πλήξη, τὴν ἀνυπόφορη πλήξη! Εἶναι κάτι παρόμοιο μ' ἐκεῖνο πού πέρασα, σὰν ἐράθαναι νὰ καπνίζω, ἤθελα νὰ κάμω ἐμετὸ καὶ τρέχανε τὰ σάλια μου, μὰ ἐγὼ ὡς τόσο τὸ κατάπινα, κι' ἔκανα πὼς μοῦ ἦταν δῆθεν πολὺ εὐχάριστο τὸ κάπνισμα. Ἡ ἡδονὴ ἀπὸ τὸ κάπνισμα, ὅπως κι' ἀπ' αὐτὸ, ἔρχεται ὕστερα, οἱ σύζυγοι πρέπει πρῶτα ν' ἀναπτύξουν μέσα τους αὐτὸ τὸ πάθος γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τ' ἀπολαμβάνουν.

— Γιατί πάθος; — εἶπα ἐγώ. Μὰ σεῖς μοῦ μιλάτε γιὰ τὴν πειρὸ φυσιολογικὴ ἀνθρώπινη ιδιότητα.

— Φυσιολογική; εἶπε ἐκεῖνος. Φυσιολογική; "Ὁχι, θὰ σᾶς πῶ τὸ ἀντίθετο, ὅτι ἐβεβαιώθηκα πὼς δὲν εἶναι... φυσιολογική. Ναι, καθόλου... φυσιολογική. Ρωτῆστε τὰ μικρὰ παιδιά, ρωτῆστε ἕνα κορίτσι, πού δὲν ἔχει ἀκόμη διασφαρῆ.

Ἡ ἀδελφὴ μου παντρεύτηκε πολὺ νέα καὶ πῆρε ἕναν ἄνθρωπο δύο φορές μεγαλύτερό της. Θυμάμαι πόσο εἶχαμε ἀπορήσει τὴν νύχτα τοῦ γάμου της, ὅταν τὴν εἶδαμε νὰ φεύγει τρέχοντας ἀπὸ τὴν κάμαρά της, κάτωχρη, μὲ μάτια δακρυσμένα καὶ τρέμοντας ὀλόκληρη, ἔλεγε πὼς μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ μπορούσε νὰ πῆ εἰ ἀπαιτούσε ἀπ' αὐτὴν ὁ ἄντρας της. Κι' ὕστερα μοῦ λέτε πὼς εἶναι φυσιολογικό!

Τὸ φυσιολογικὸ ὑπάρχει. Κι' εἶναι χαρούμενο καὶ ἀπλό, εὐχάριστο ἀπ' τὴν ἀρχή, χωρὶς νὰ φέρνῃ ντροπὴ, ἐνῶ αὐτὸ προκαλεῖ τὴν ἀηδία καὶ τὴν ντροπὴ καὶ τὸν πόνο. "Ὁχι, δὲν εἶναι φυσιολογικό! Κι' ἕνα ἀγνὸ κορίτσι ἔχω τὴν πεποίθησιν πὼς πάντα μισεῖ τὴν πράξιν αὐτὴ.

— Ἀλλὰ πῶς, εἶπα ἐγώ, πῶς θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἀνθρώπινη γενιά ;

— Ἀλήθεια, νὰ μὴ χαθῇ ἡ ἀνθρώπινη γενιά—ἀποκρίθηκε ἐκείνος μὲ κακία γεμάτη εἰρωνεία καὶ σαρκασμό,, σὰ νὰ περίμενε τὴ γνωστὴ αὐτῆ ἀντίρρηση — κήρυξε τὸν περιορισμὸ τῆς τεκνοποιήσεως, γιὰ νὰ μπουρὸν μερικοὶ Ἑγγλέζοι λόρδοι νὰ καλοτρέφονται, αὐτὸ ἐπιτρέπεται. Κήρυξε τὸν περιορισμὸ τῆς τεκνοποιήσεως γιὰ νὰ ἔχῃ κανεὶς περισσότερη ἄνση γιὰ τὶς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, αὐτὸ ἐπιτρέπεται, μὰ μὴν πῆτε λέξη γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς τεκνοποιήσεως γιὰ λόγους ἠθικοὺς, ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάξῃ, τί θέρους !... Εἶναι φόβος νὰ μὴ χαθῇ ἡ ἀνθρώπινη γενιά, γιὰτι μερικοὶ θὰ θελήσουν νὰ πάψουν νὰνα γουρούνια. Μὲ συγχωρεῖτε, μοῦ εἶναι δυσάρεστο αὐτὸ τὸ φῶς, μπορῶ νὰ τὸ κλείσω ; — εἶπε δείχνοντας τὸ φανάρι. Ἐγὼ ἀποκρίθηκα, πῶς τὸ ἴδιο μοῦ κάνει καὶ τότε ἐκεῖνος, πατώντας ἐπάνω στὸ κάθισμα, ἐνέκασε μὲ τὶς βιαστικῆς, ὅπως πάντα, κινήσεις του, τὸ φανάρι μὲ τὸ μάλλινο κουρτινάκι τοῦ παραθυριοῦ. — Ὅπως δῆποτε — εἶπα ἐγώ, — ἂν ὅλοι ἤθελαν παραδεχτῆ αὐτὸ ὡς νόμον, θὰ σταματήσῃ τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Ἐκεῖνος δὲν ἀπάντησε ἀμέσως.

— Μὲ ρωτᾶτε, πῶς θὰ ἐξακολουθοῦσε τ' ἀνθρώπινο γένος ; — εἶπε ἀφ'ὸ ξανακάθησε καὶ πάλιν ἀπέναντί μου, ἀνοίγοντας πλατιά τὰ πόδια κι' ἀκουμπώντας ἐπάνω στοὺς ἀγκῶνας. — Μὰ καὶ γιὰ ποῖο λόγο νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ὑπάρχῃ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ;

— Πῶς γιὰ ποῖο λόγο ; Ἄλλοιῶς δὲν θὰ ὑπάρχωμε.

— Μὰ καὶ γιὰτι νὰ ὑπάρχωμε ;

— Πῶς, γιὰτι ; Γιὰ νὰ ζοῦμε.

— Καὶ γιὰτι νὰ ζοῦμε ; Ἄν δὲν ὑπάρχῃ κανένας σκοπός, ἂν μᾶς δόθηκε ἡ ζωὴ μόνο γιὰ τὴ ζωὴ, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ζῆ κανεὶς. Ἄν εἶναι ἔτσι, τότε ὅλοι αὐτοὶ οἱ Σοπεργάουερ καὶ οἱ Χάρτμαν κι' ὅλοι ἐν γένει οἱ Βουδισταὶ ἔχουν, ἀπόλυτο δίκαιο ! "Ε, κι' ἂν ὑπάρχῃ σκοπός τῆς ζωῆς, τότε εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ἡ ζωὴ πρέπει νὰ σταματήσῃ, ὅταν θὰ φθάσῃ κανεὶς τὸ σκοπὸ. Αὐτὸ εἶναι, — ἔλεγε μὲ καταφανῆ ταραχῇ, φαίνεται πῶς τοῦ ἦτανε πολὺτιμη ἡ ιδέα του — αὐτὸ εἶναι, σημεῖωστε τ' αὐτό ! Ἄν ὁ σκοπός τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι τὸ ἀγαθὸ, τὸ καλὸ, ἡ ἀγάπη, ὁ σκοπός τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λένε οἱ προφητεῖες, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐνωθοῦν σ' ἓνα ὄν μὲ τὴν ἀγάπη, τότε τί ἐμποδίζει νὰ φτάσῃ κανεὶς τὸ σκοπὸ αὐτό ; Τὰ πάθη. Κι' ἀπὸ τὰ πάθη τὸ πειρὸ δυνατὸ καὶ πονηρὸ κι' ἐπίμονο, τὸ πάθος τῆς ἀπολαύσεως, ὁ σαρκικὸς ἔρωσ, καὶ γι' αὐτὸ ἂν ἐξολοθρευθοῦν τὰ πάθη, κι' ἀπ' αὐτὰ τὸ πειρὸ δυνατὸ, ὁ σαρκικὸς ἔρωσ, τότε θὰ ἐπαληθεύῃ ἡ προφητεῖα ὅτι οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐνωθοῦν σ' ἓνα ὄν, κι' ὁ σκοπός τῆς ἀνθρωπότητος θὰ ἐκπληρωθῇ, καὶ τότε πειρὸ δὲν θὰ ἔχῃ κανεὶς λόγο νὰ ζῆ. Ἐν ὅσῳ ὅμως ζῆ ἡ ἀνθρωπότης, μπροστὰ τῆς στέκει τὸ ἰδανικὸ, κι' ἐννοεῖται βέβαια, ὅχι τὸ ἰδανικὸ τῶν κουνελιῶν ἢ τῶν γουρουνιῶν, γιὰ νὰ πληθύνουν μόνο ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερο τὸ εἶδος τους, οὔτε τῶν μαϊμούδων ἢ τῶν παραλιάων, γιὰ νὰ μποροῦν ν' ἀπολαμβάνουν πειρὸ ἐκλεπτυσμένα τὶς ἀπολαύσεις τοῦ σαρκικοῦ πάθους, ἀλλὰ τὸ ἰδανικὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ποὺ τὸ φτάσει κανεὶς μόνο μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀγνόητα.

Σ' αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ ἔτειναν καὶ τείνουν οἱ ἄνθρωποι. Κι' ὅμως κοιτάξετε τί ἀποδεικνύεται.

Ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ σαρκικὸς ἔρωσ εἶναι ἡ ἀσφαλιστικὴ δικλείδα. Τώρα, ἂν δὲν ἔφτασε ἡ ζωὴ γενιὰ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ σκοπὸ τῆς, δὲν τὸν ἔφτασε μόνο καὶ μόνο γιατί ἔχει πάθη, καὶ τὸ πειδὸ δυνατό ἀπ' αὐτά, τὸ σαρκικόν. Ὡς τόσο ὑπάρχει μὲν τὸ σαρκικὸ πάθος, ὑπάρχει ὅμως καὶ μιὰ καινούργια γενιὰ, ὥστε ὑπάρχει πιθανότης νὰ φτάσῃ τὸν σκοπὸ ἢ μέλλουσα γενιὰ. Δὲν θὰ τὸν φτάσῃ κι' ἐκεῖνη; — πάλιν ἡ ἐπομένη, κι' ἔτσι ἔως ὅτου φτάσουν τὸ σκοπὸ κι' ἐκπληρωθῇ ἡ προφητεία κι' ἐνωθῶν οἱ ἄνθρωποι σ' ἓνα καὶ μόνο ὄν. Καὶ ὅμως τί θὰ βγαίνει ἀπ' αὐτά; "Ἄν παραδεχτοῦμε, πὼς ὁ Θεὸς ἔπλασε τοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ φθάσουν ἓναν ὀρισμένον σκοπὸ, τότε ἢ θὰ τοὺς ἐπλάττε θνητούς, ἀλλὰ χωρὶς σαρκικὰ πάθη, ἢ αἰώνιους. "Ἄν ἦσαν θνητοί, ἀλλὰ χωρὶς σαρκικὰς ὁρμές, τί θὰ γινότανε; Θὰ ζοῦσαν καὶ θὰ πέθαιναν χωρὶς νὰ φτάσουν τὸν σκοπὸ, μὰ γιὰ νὰ φτάσουν τὸν σκοπὸ ὁ Θεὸς ἔπρεπε νὰ πλάσῃ καινούργιους ἀνθρώπους. "Ἄν πάλιν ἦσαν αἰώνιοι, ἄς ὑποθέσωμε (ἂν καὶ θάτανε πειδὸ δύσκολο στοὺς ἴδιους ἀνθρώπους παρὰ στὶς καινούργιες γενιὲς νὰ διορθώσουν τὰ σφάλματά τους καὶ νὰ προσεγγίσουν τὸ τέλειον), ὡς τόσο ἄς ὑποθέσωμε, ὅτι θὰ φταναν τὸν σκοπὸ ὕστερα ἀπὸ πλλὲς χιλιάδες χρόνια, τί χρειάζονται τότε; ποῦ θὰ τοὺς βάλῃ κανεὶς; Αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ γίνεται εἶναι καὶ τὸ καλύτερο... "Ἴσως νὰ μὴ σᾶς ἀρέσουν οἱ ἐκφράσεις μου αὐτὲς καὶ νᾶσαστε ὑπὲρ τῆς ἐξελιξέως. Μὰ καὶ τότε παρουσιάζεται τὸ ἴδιον. Τὸ τελειότερον γένος τῶν ζῶων — τὸ ἀνθρώπινον — γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴν πάλη μετ' ἄλλα ζῶα, πρέπει νὰ

συμπυκνωθῇ σ' ἓνα, σὰν τὰ σμήνη τῶν μελισσῶν, κι' ὄχι νὰ γεννᾷ ἀτέλειωτα, πρέπει ἐπίσης σὰν τὴς μελισσες ν' ἀνατρέφῃ τοὺς οὐδατέρους, δηλαδή πρέπει καὶ πάλιν νὰ τείνῃ στὴν ἐγκράτεια, καὶ μετὰ κανένα λόγον πρὸς τὸν ἐρεθισμὸ τῆς ἀκολασίας, πρὸς τὴν ὁποία εἶναι στραμμένος ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς τῆς ζωῆς μας. — Σώπασε γιὰ λίγες στιγμὲς καὶ πάλιν ἔξακολούθησε. — Θὰ σταματήσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος; Μὰ εἶναι ποτὲ δυνατό ν' ἀμφιβάλῃ κανεὶς γι' αὐτὸ, ὅσο καὶ διαφορετικὰ ἂν βλέπῃ τὸν κόσμον; Μ' αὐτὸ εἶναι ἐξ ἴσου ἀναμφισβήτητο, ὅπως ὁ θάνατος. — Γιατί ὅλες οἱ θρησκευτικὰς ἐρμηνεῖες λένε πὼς θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, κι' ὅλες οἱ ἐπιστῆμες παραδέχονται αὐτὸ ὡς ἀναπόφευκτον. Τότε τί τὸ παράδοξον, ἂν ἡ ἠθικὴ διδασκαλία φτάσῃ σ' αὐτὸ τὸ ἴδιον!

Σώπασε ὕστερα ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ γι' ἀρκετὴ ὥρα. Τελείωσε τὸ σιγαρέττο του κι' ἀνασύροντας ἀπ' τὸν σάκκο ἄλλο, τὸ τοποθέτησε στὴν φθαρμένη καὶ βρώμικη σιγαροθήκη του.

— Καταλαβαίνω τί θέλετε νὰ πῆτε, εἶπα ἐγώ.

— Ναι, ναι, εἶπε ἐκεῖνος. Τὸ σαρκικὸ πάθος, ὅπως κι' ἂν περιβάλλεται, εἶναι κακὸ, φοβερὸ κακὸ, μετὰ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ παλεῖται κανεὶς κι' ὄχι νὰ τὸ παροτρύνῃ, ὅπως γίνεται στὸν τόπον μας. Τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου ποῦ λένε, ὅτι ὁ βλέπων γυναῖκα διὰ νὰ ἐπιθυμήσῃ αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, δὲν ὑπάγονται μόνον στὶς ξένες γυναῖκες, ἀλλὰ τὸ κυριώτερον εἰς τὴν δικιά μας γυναῖκα.

XII

— Στὸν κόσμον μας ὅμως συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἂν

τίθετο : ἂν ἓνας ἄνθρωπος σκεπτότανε περὶ ἐγκρατείας, ὅταν ἦτο ἐλεύθερος, τότε, μόλις παντρευτῆ, σιέπτεται ὅτι ἡ ἐγκρατεία εἶναι περιττή. Μήπως ὅλα αὐτὰ τὰ γαμήλια ταξίδια, αὐτὲς οἱ ἀπομονώσεις, ποὺ ἐπιτρέπουν στοὺς νεονύμφους οἱ γονεῖς, μήπως δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μιὰ ἐνθάρρυνση τῆς διασθορᾶς ; Ἄλλ' ὁ ἠθικὸς νόμος ἐκδικεῖται ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτοῦ του ὅταν τὸν παραβιάζουν. Γιατί ὅσο κι' ἂν ἐφρόντισα νὰ ὑμορφαίνω τὸν μῆνα τοῦ μέλιτός μου, δὲν κατώρθωσα τίποτε. Σ' ἄλη τὴν διάρκειά του ἐνοιωθα ἀηδία, ντροπὴ καὶ πλήξη. Καὶ πολὺ σύντομα ἄρχισα νὰ μὴν τὴν ὑποφέρω καθόλου. Ἄρχισε πολὺ σύντομα τὸ μαρτύριο αὐτό. Θαρρῶ τὴν τρίτην ἢ τὴν τετάρτην ἡμέρα βρῆκα τὴν γυναῖκά μου μελαγχολική, τὴν ρώτησα τὸν λόγο, ἄρχισα νὰ τὴν ἀγκαλιάζω, ποὺ κατὰ τὴν γνώμη μου ἦταν τὸ μόνο, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ποθήσῃ, ἀλλ' ἐκείνη ἀπομακρύνοντας τὸ χέρι μου, ἔβαλε τὰ κλάματα. Γιατί ; Δὲν ἤξερε νὰ μοῦ τὸ πῆ. Ὡς τόσο αἰσθανότανε λύπη καὶ πόνο. Ἴσως τὰ βασιανιμένα νεύρα της νὰ τῆς ὑπέβαλαν τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴν ἀηδία τῶν σχέσεών μας, ἐκείνη ὅμως δὲν ἤξερε νὰ πῆ τὸν λόγο. Ἐγὼ τὴν ξαναρώτησα, καί μοῦπε, πὼς ἦταν μελαγχολική χωρὶς τὴ μητέρα της. Ἐμένα μοῦ φάνηκε πὼς δὲν ἦταν ἀλήθεια. Ἄρχισα τότε νὰ τὴν παρηγορῶ, χωρὶς ν' ἀναφέρω τίποτε γιὰ τὴ μητέρα της. Δὲν κατάλαβα ὅτι ἀπλούστατα ἦταν λυπημένη, κι' ὅτι ἡ μητέρα της ἦταν μοναχὰ μιὰ πρόφασιν. Ἐκεινῆς ὅμως τῆς κακοφάνηκε ἀμέσως, ποὺ δὲν ἀνέφερα γιὰ τὴ μητέρα της, σὰ νὰ μὴ πιστευοῦσα ὅσα λόγια της, καὶ μοῦπε πὼς δὲν τὴν ἀγαποῦσα. Ἐγὼ τῆς παρετήρησα, ὅτι εἶναι κατριτσιόζα κι' ἄχαρνα τὸ πρόσωπό της ἄλλαξε ὅλως

διόλου, ἀντὶ γιὰ λύπη ἐξέφραξε ἐκνευρισμὸ κι' ὀργή, κι' ἄρχισε νὰ μοῦ λήη μὲ λόγια φαρμακερά, πὼς ἤμουνα σκληρὸς καὶ ἐγωϊστῆς. Ἐγὼ τὴν κοίταξα. Τὸ πρόσωπό της ἐξέφραζε τὴν πειρὸ μεγάλη ψυχρότητα, γεμάτη ἔχθρα καὶ σχεδὸν μίσος ἐναντίον μου. Θυμᾶμαι τὴν φρίκη ποὺ αἰσθάνθηκα, σὰν τὸ εἶδα αὐτό. Πῶς ; γιατί ; σκεπτόμουν. Ἀγάπη, ψυχικὴ ἐνώση, κι' ἀντὶ ὅλων αὐτῶν νὰ τί βλέπω ! Μὰ εἶναι ἀδύνατο, δὲν μπορεῖ νὰ νῆναι ἡ ἴδια ! Ἐπεχείρησα νὰ τὴν καθησυχάσω, ἀλλὰ προσέχρυστα σ' ἓνα τόσο ἀνυπερέδλητο τοῖχο ψυχρῆς καὶ φαρμακερῆς ἐχθρότητος, ποὺ δὲν ἐπρόφρασα νὰ γυρίσω, ὅταν μὲ κατέλαβε καὶ μένα ἡ ὀργή, κι' εἶπαμε ὁ ἓνας στὸν ἄλλον ἓνα σωρὸ δυσάρεστα λόγια. Ἡ ἐντύπωσή μου ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ λογομαχία ἦταν φριχτή. Τὴν ὠνόμασα λογομαχία, δυστυχῶς δὲν ἦταν λογομαχία, παρὰ μόνο ἡ ἀποκάλυψη ἐκείνης τῆς ἀβύσσου, ἡ ὁποία πραγματικῶς ὑπῆρχε μεταξύ μας. Ὁ ἔρωσ ἐξατμιστήθηκε ὑστερα ἀπὸ τὴν ικανοποίησιν τῶν αἰσθήσεων κι' ἐμείναμε ἀντιμέτωποι μὲ τὴν πραγματικὴ μας σχέσιν τοῦ ἐνὸς μπροστὰ στὸν ἄλλον, δηλαδὴ δύο ὀλότελα ξένοι μεταξύ τους, ἐγωϊσταί, ποὺ ἐπιθυμοῦν ν' ἀντλοῦν ὁ καθένας ἀπὸ τὸν ἄλλον περισσότερη εὐχαρίστηση. Ὠνόμασα λογομαχία ἐκεῖνο ποὺ συνέβηκε μεταξύ μας, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἦταν λογομαχία, παρὰ μόνον ἡ πραγματικὴ μας σχέσιν, ὅταν ἔπαυσαν οἱ αἰσθήσεις. Δὲν καταλάβαινα ὅτι αὐτὸ τὸ ψυχρὸ κι' ἐχθρικό φέροσμο ἦταν ἡ φυσικὴ μας κατάσταση, δὲν τὸ καταλάβαινα, διότι αὐτὴ ἡ ἐχθρότης τῆς πρώτης στιγμῆς ἔσβυσε πολὺ σύντομα ἀπὸ τὴν ἀρτυνησμένη καὶ διῶλισμένη αἰσθητικὴότητα, δηλαδὴ : ἀπὸ τὸν ἔρωτα.

Θαρροῦσα ὅτι μαλώσαμε καὶ ἀγαπήσαμε, καὶ πὼς δὲν θὰ ξαναμαλώσωμε ποτὲ πειά. Ἀλλὰ στὸν πρῶτον αὐτὸ μῆνα τοῦ μέλιτος πολὺ γρήγορα ἤλθε καὶ πάλι ἡ περίοδος τοῦ κόρου, πάλι ἐπάψαμε νάμαστε ἀναγκασίῳ ὁ ἓνας στὸν ἄλλον καὶ ξαναμαλώσαμε. Ἡ δευτέρα λογομαχία περὶ πολὺ μὲ κατέπληξε παρὰ ἢ πρώτη, «ὥστε ἡ πρώτη δὲν ἦταν τυχαία παρὰ ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνη κι' ἔτσι θὰ γίνεταί πάντως, σκεπτόμουνα ἐγώ. Ἡ δευτέρα λογομαχία μας μὲ κατέπληξε κυριολεκτικῶς, γιατί προήλθε ἀπὸ τὴν περὶ μηδαμνῆ αἰτία. Κάτι γιὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν φειδωλευόμουνα καὶ δὲν θὰ μπορούσα νὰ φειδωλευθῶ ποτέ, ἀφοῦ τὰ ἤθελε ἡ γυναῖκά μου. Θυμᾶμαι μόνον, ὅτι ἐγύρισε τὰ λόγια μου σὲ τρόπο, ὥστε μιὰ παρατήρησή μου νὰ ἐκληροθῆ ὡς ἐπιθυμία μου νὰ κυριαρχῶ ἐπάνω της μέσον τοῦ χρήματος, στὸ ὁποῖον δῆθεν ἐπέμεινα, ὅτι ἔχω ἀπόλυτά δικαιώματα, κάτι τέλος τὸ ἀδύνατο, κουτὸ καὶ τιποτένιο, ἀνάξιο ἐμοῦ καὶ ἐκείνης. Εἶχε ἐκνευρισθῆ, ἄρχισα νὰ τῆς λέγω πὼς δὲν ἦτο καθόλου λεπτή, ἐκείνη ἔλεγε τὰ ἴδια σὲ μένα — κι' ἐπὶ κολούθησαν τὰ παλιά. Καὶ στὰ λόγια καὶ στὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου καὶ τῶν ματιῶν της, ξαναεἶδα πάλιν ἐκείνη τὴν ψυχρὴ καὶ σκληρὴ ἐχθρότητα, ποὺ μὲ κατέπληξε τόσο. Ἐμάλωνα, θυμᾶμαι, μὲ τὸν ἀδελφὸ μου, μὲ τὸν πατέρα μου, μὲ τοὺς φίλους μου, ἀλλὰ ποτὲ μεταξὺ μας δὲν ὑπῆρχε ἐκείνη ἡ ξεχωριστὴ φαρμακεμένη μαγία, ποὺ ἔβλεπα σ' αὐτή!

Μὰ πέρασε κάμποσος καιρὸς καὶ πάλιν αὐτὸ τὸ αἰμοβαίῳ μίσος κρύφτηκε κάτω ἀπ' τὴν ἀγάπην, δηλαδὴ κάτω ἀπ' τὸν πόθο, κι' ἐγὼ παρηγοριόμουνα ἀκόμη μὲ τὴν σκέψη, ὅτι αὐτὲς οἱ διαφωνίες δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο

παρὰ σφάλματα, ποὺ μπορούσαν νὰ διορθωθοῦν. Μὰ νὰ ἤρθε ἡ τρίτη καὶ ἡ τέταρτη λογομαχία καὶ ἐγὼ κατάλαβα, ὅτι δὲν ἦτο τυχαῖο γεγονός, ἀλλ' ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεταί καὶ θὰ γίνεταί πάντα, καὶ μ' ἔπιασε φρίκη γι' αὐτὸ ποὺ μὲ περίμενε στὸ μέλλον. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ μὲ βασάνιζε ἀκόμη ἡ σκέψη, ὅτι μόνον ἐγώ, παρὰ τὶς προσδοκίες μου, ζοῦσα τόσο ἀσχημα μὲ τὴν γυναῖκα μου τὴν στιγμή ποὺ δὲν συμβαίνει τίποτα παρόμοιο σ' ἄλλα ἀνθρώπουνα. Δὲν ἤξερα τότε ἀκόμη, ὅτι εἶναι κοινὴ ἡ τύχη, παρὰ θαρροῦσα, πὼς ὅλοι σὰν κι' ἐμένα σκέπτονται τὰ ἴδια. πὼς εἶναι ἀποκλειστικὰ δική τους ἡ δυστυχία, καὶ κρῦβουν τὴ δυστυχία αὐτή, ποὺ φέρνει ντροπὴ ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους ἀκόμη. καὶ δὲν θέλουν νὰ τὴν παραδεχτοῦν.

Ἄρχισε τὸ κακὸ ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες καὶ ἐξακολούθησε ὅλον τὸν καιρὸ, κι' ὅλο ἐμεγάλωνε κι' ὅλο γινότανε σκληρότερο. Ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐβδομάδες ἐνοιωθα κατὰβαθα, πὼς χάθηκα, πὼς ἔκανα κάτι ποὺ δὲν ἔπρεπε, καὶ ποὺ δὲν τὸ περίμενα, πὼς ὁ γάμος δὲν εἶναι μόνον δυστύχημα, ἀλλὰ καὶ κάτι πολὺ βαρὺ, ἀλλὰ κι' ἐγώ, ὅπως ὅλοι, δὲν ἤθελα νὰ τὸ παραδεχθῶ (δὲν θὰ τὸ παραδεχόμουνα ἀκόμη καὶ τώρα, ἂν δὲν ἐρχότανε τὸ τέλος) καὶ τὸ κρυθὰ ὄχι μόνον ἀπ' τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ κι' ἀπ' τὸν ἑαυτὸ μου. Τώρα ἀπορῶ, πὼς δὲν ἔβλεπα τὴν ἀληθινὴν μου κατάστασιν. Μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν δῆ ἀπὸ τὶς αἰτίες ποὺ ἐγίνοντο τὰ μαλώματα; ἦταν τόσο τιποτένιες, ποὺ ὅταν περνοῦσαν, δὲν μπορούσαμε νὰ θυμηθοῦμε γιατί ἐγίκαν. Ἡ λογικὴ δὲν πρόφτανε νὰ πλάθῃ ἀρκετὰ αἰτίες πίσω ἀπὸ τὴν διαρκὴ ἐχθρότητα, ποὺ ὑπῆρχε μεταξὺ μας. Ἀλλ' ἀκόμη περὶ καταπληκτικὴ ἦταν

ἡ ἄλλοιση παρασέσω ποδὲ συμπίλωση. Κάποτε ἦταν
 λογία ἐξηγήσεως καὶ σακενα ἀκούη, μὰ κάποτε καλὶ
 ὦν ! μὲ πιάνει ἀφρία καὶ πρῶα ἀκούη που το θυμαίαι.
 ὡστερα ἀπὸ τὰ σπληνὰ λογία που λέγαυε ὁ ἐνας στὸν
 ἄλλον, ἀρχίαν ἀσάφια γ' ἀνταλλάσσονται ὀλεσηματα.
 γαμογελα, φιλία, ἀγκαλιάσματα. Οὐ, τί ἀγγελοῦρε !
 Δὲν μποροῦσα νὰ βλέπω ὄλην αὐτὴν τὴν ἀφρία τότε
 τοῦ ἐκίχου, γὰρ εἰ κινῶσα, τότε κτίζω, ὡς εὐχαιροῦσα

XIII

Στὸ βράδιον ἤπηναν δύο ἐπιλάτρες καὶ κατελάθην ἀπο-
 μῆκρο κάθισμα. Ἐκείνος σιωποῦσε κατὰ τὴν ὥρα που
 τάχτοποιούνο τὰ δύο καινούργια αὐτὰ ποσσωπα, μὰ ἐξ-
 κολούθησε μόλις ἤσυχασαν, χωρὶς νὰ γάρῃ αὐτὲ στιγμή
 τὸν εἰρὸν τῶν ἰδεῶν του.

Τὸ πρῶο γειρότερο ἀπ' ὅλα εἶναι — ἀρχίτε νὰ λέγῃ
 — ὅτι, στὴν θεωρία προϋποθετοῦν, πὼς ὁ ἔρωσ εἶνε κατὶ
 τὸ ἰσάνικο, τὸ ὑψηλό, ἐνῶ στὴν πράξη ὁ ἔρωσ δὲν εἶναι
 τίποτε ἄλλο παρὰ κατὶ τὸ συγμερὸ καὶ τὸ κτηνώδες,
 που ἡ θυμική του μοναχὰ προκαλεὶ τὴν ἀφρία καὶ τὴν
 ντροπή. Ὅστε δὲν εἶκαμ ἀδία ἡ φύση τὴν αἰσθηση αὐ-
 τῆ της ντροπῆς καὶ της ἀφρίας. Κι' ἀπὸ αἰσθάνεται
 κανεὶς τὴν ἀφρία καὶ τὴν ντροπή, αὐτὸ καὶ εἶναι. Καὶ
 ὁμῶς ἀντιθέτως οἱ ἄνθρωποι καυμῶνται, ὅτι ἡ ἀφρία
 καὶ ἡ ντροπή εἶναι κατὶ ὑψηλό, καὶ ἐξχώριστα, ὡραίο.
 Ποία ἦταν τὰ πρῶτα σημάδια της ἀγάπης μου ; Ὅτι
 πρῶταδινθούνα ὅτις κτηνώδεις καταχρησεῖς, χωρὶς νὰ
 ντρέπῶμαι καθόλου, παρὰ ἤμωνα καὶ, περηφανῶς ἀκούη
 γὰρ τὰς φυσικὰς αὐτὰς καταχρησεῖς, χωρὶς νὰ ἐκπετω-
 μῆν καθόλου ἀπὸ μόνου τοῦ πνευματικοῦ κοσμοῦ της γυναί-
 κης.

καὶ μου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠθικὸν της ἀκούη. Ἀποροῦσα ποῦ
 βρισκότανε αὐτὴ ἡ φανία της ὀργῆς, ποῦ μὰς κατείχε
 εἰς τὸ πρᾶγμα ἦσαν ἀπλούστατοι ; ἡ ὀργὴ αὐτὴ δὲν ἦ-
 ταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ διαμαρτυρία τῆς ἀνθρωπίνης
 φύσεως κατὰ της κτηνώδεις που τὴν ἐπέσει. Ἀποροῦσα
 γὰρ τὸ μῖσος, που νοιώθαμε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον. Ἀλλὰ
 δὲν μποροῦσε καὶ νάναί ἄλλοιῶς. Τὸ μῖσος αὐτὸ δὲν ἦ-
 ταν τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ ἀμοιβαῖο μῖσος δύο συνειδήτων
 καὶ γὰρ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὸ ἐγκλημα. Πῶς ; δὲν
 ἦταν ἐγκλημα, ἀφοῦ οἱ κτηνώδεις σέχεταις μὰς ἐξαι-
 κρόθησαν σὰν ἐμνεῖν ἡ φτωχὴ ἔγκυος ἀπὸ τὸν πρῶτο μῆ-
 να τοῦ γάμου μας ; Ἐαρρεῖτε ὅτι ἀπομακρύνουμαι ἀπὸ τὴν
 ἱστορίαν ; καθόλου ! Σὰς διηγούμαι ὅλες τὶς λεπτομέ-
 ρειας τὰ πῶς ἐσκότωσα τὴν γυναίκα μου. Στὸ δίκαστή-
 ριο μὲ βρωτούσαν μὲ τὴ ὄπλο ἐσκότωσα τὴν γυναίκα μου.
 Οἱ βλάκες ! Ἐαρρῶν πὼς τὴν ἐσκότωσα τότε ; σὺς φ'
 Ἐκτωθρίου μὲ μαχαίρι. Δὲν τὴν ἐσκότωσα τότε, παρὰ
 πρῶο πρῶτητερα. Ἀκαθῶς ὅπως ἐσκότωνον κτώρα ὀ-
 λαι, ὄλαι καὶ ἐσπῆτοκα καὶ νοιώπα ὅτι ἄντικα σέκαμ ὅτι
 εἶπα. Πῶς γ' ἠρώτησα ἐγὼ φρονίμῳ ἰσ ἔρωσ κούρατ' ἔρη καὶ
 Αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξο που δὲν θέλει νὰ τὸ ξέρῃ
 κανεὶς ὅτι εἶναι τόσο ὀλοφάνερο καὶ βέβατο ἐκεῖνο, που
 πρέπει νὰ ξέρουν καὶ νὰ κηρύττουν οἱ γιατροί, καὶ γὰρ
 τὰ ὅποια ἀποσκοποῦν. Τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ ἄπλο ; Ὁ
 ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα εἶναι πλασμένοι ἀπαράλλαγα
 σὰν τὰ ζωακίωστε ἀμέσως ὑπερα ἀπὸ τὸν σαρκινὸ ἔρω-
 τα ἀρχίειν ἡ ἐγκυμοσύνη, κατόπιν τὸ θήλασμα, — μὴ
 καταστάση κατὰ τὴν ὅποια γὰρ τὴν γυναίκα, ὅπως καὶ
 γὰρ τὸ βρέφος της, ὁ σαρκινὸς ἔρωτας εἶναι ἐπιβλαθῆς.
 Τὴ λοιπὸν πρέπει νὰ γίνῃ ; Ἐαρρῶ πὼς εἶναι ὀλοφάνερο.

Καὶ δὲν χρειάζεται μεγάλη φιλοσοφία γιὰ νὰ φτάσωμε στὸ ἴδιο συμπέρασμα, ὅπου ἔφτασαν καὶ τὰ ζῶα, δηλαδή στὴν ἐγκράτεια. Μὰ ὄχι. Ἡ ἐπιστήμη, πού ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ βρῆ καὶ λευκοῦντιτταρα πού τρέχουν μέσα στὸ αἷμα, καὶ χίλιες δυὸ ἄχρηστες κουταμάρες, κι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ καταλάβῃ. Τούλάχιστον δὲν ἀκουσα ποτὲ νὰ γίνεται λόγος γι' αὐτὸ.

Καὶ νά, γιὰ τὴν γυναῖκα ὑπάρχουν μόνον δύο διέξοδοι : ἡ πρώτη νὰ μεταμορφώσῃ τὸν ἑαυτὸ της σ' ἓνα τέρας, νὰ ἐκμηδενίσῃ μέσα της, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης πού θὰ παρουσιαστῇ, τὴν ἰκανότητα νάναί γυναῖκα, δηλαδή μητέρα, γιὰ νὰ μπορῇ ὁ ἄντρας νὰ τὴν ἀπολαμβάνῃ διαρκῶς καὶ μὲ ἡσυχία, ἢ ἡ ἄλλη διέξοδος, καὶ ὄχι μόνον διέξοδος, παρ' ἀπλοῦστατα, μίαν βάνουσσος παραβίασις τῶν νόμων τῆς φύσεως, πού γίνεται σ' ὅλες, ἀπὸ πούμε ἔτσι, τίς τίμιες οἰκογένειες, ὅτι ἡ γυναῖκα ἀντιθέτως πρὸς τὴν φύση της πρέπει νάναί ταυτόχρονα καὶ ἔγκυος καὶ τροφὸς καὶ ἐρωμένη, πρέπει νὰ ταπεινωθῇ στὸ σημεῖο ἐκεῖνο, στὸ ὅποιον δὲν κατάπεσε κανένας ζῷο. Δὲν τῆς φθάνουν οὔτε οἱ δυνάμεις της. Καὶ γι' αὐτὸ βλέπομε στὴν κοινωνία μας ὑστερισμούς, νεῦρα, καὶ στὸν λαὸ τίς ἐπιληπτικές. Προσέξτε νὰ δῆτε, πὼς τὰ κορίτσια, τ' ἀγνὰ κορίτσια, δὲν εἶναι ποτὲ ἐπιληπτικά, μόνον οἱ γυναῖκες, κι' οἱ γυναῖκες πού ζοῦν μὲ τοὺς ἄντρας τους. Ὅπως καὶ σὲ μᾶς, τὰ ἴδια καὶ ἀπαράλλαχτα καὶ στὴν Εὐρώπη. Ὅλες οἱ νευρολογικὲς κλινικὲς εἶναι γεμάτες ἀπὸ γυναῖκες πού παραβιάζουν τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ὡς τόσο οἱ ἐπιληπτικὲς κι' οἱ πελάτισσες τοῦ Σαρκῶ εἶναι κυριολεκτικὰ ἐρείπια, κι' ὁ κόσμος εἶναι γεμάτος ἀπ' αὐτές. Ἄν σκεφθῇ κανεὶς μονάχα τί μεγά-

λο ἔργο συντελεῖται μέσα στὴ γυναῖκα, ὅταν φέρῃ τὸν καρπὸν ἢ ὅταν θηλάξῃ τὸ γεννημένο βρέφος. Μεγαλώνει ἐκεῖνο πού ἐξακολουθεῖ τὸ εἶδος μας, πού μᾶς ἀναπληρώνει. Κι' αὐτὸ τὸ ἱερὸ ἔργο καταστρέφεται — κι' ἀπὸ ποιόνε ; — εἶναι φοβερὸ νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς ! Κι' ὑστερα φωνάζουν γιὰ τὴν ἐλευθερία, γιὰ τὰ δίκαια τῆς γυναίκας. Εἶναι τὸ ἴδιο, ἂν οἱ ἀνθρωποφάγοι ἔτρεφάν τὸς ἀιχμαλωτισμένους ἀνθρώπους γιὰ νὰ τοὺς καταφάνε μίαν μέρα, καὶ ταυτόχροτως νὰ ἐβεβαίωσαν, ὅτι φροντίζουν γιὰ τὰ δίκαια καὶ τὴν ἐλευθερία τους.

Αὐτὰ ὅλα, ὅσα ἔλεγε, ἦταν καινούργια γιὰ μένα καὶ μὲ κατέπληξαν.

— Ἄλλὰ τότε ; Ἄν εἶναι ἔτσι — εἶπα ἐγὼ — πρέπει νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς τὴν γυναῖκά του μιὰ φορὰ στὰ δύο χρόνια, ἐνῶ στὸν ἄντρα...

— Εἶναι ἀπαραίτητο, μὲ διέκοψε ἐκεῖνος. Καὶ πάλι οἱ φίλτατοι μύστες τῆς ἐπιστήμης τὸ βεβαιώνουν σ' ὅλους ! Ἐγὼ θὰ διάταξα αὐτοὺς τοὺς μάγους νὰ ἐκπληρώσουν τὰ καθήκοντα ἐκείνων τῶν γυναικῶν, πού κατὰ τὴν γνώμη τους εἶναι ἀπαραίτητες γὰ τοὺς ἄντρας, καὶ θὰ βλέπαμε τί θάελεγαν. Πείσατε ἓναν ἄνθρωπο πὼς τοῦ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ βότκα, ὁ καπνὸς, τὸ χαρὸς κι' ὅλα αὐτά. Θὰ τοῦ γίνουν ἀπαραίτητα. Ἀποδεικνύεται πὼς ὁ Θεὸς δὲν κατάλαβε ἐκεῖνο, πού εἶναι χρῆσιμο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ ἔφτιαξε ἀνάποδα τὸν κόσμο, χωρὶς νὰ ρωτήσῃ τοὺς μάγους αὐτοὺς. Καὶ ὄριστε πού τὸ πρᾶγμα δὲν συμβιβάζεται. Ὁ ἄντρας πρέπει, τοῦ εἶναι ἀπαραίτητο, ἔτσι κρίνουν αὐτοί, νὰ ἰκανοποιήσῃ τίς αἰσθήσεις του, κι' ἐδῶ ἀναμίχθηκε ἡ τεχνολογία καὶ τὸ θήλασμα τῶν παιδιῶν, πού ἐνοχλοῦν τὴν ἰκανότητα αὐτῆς τῆς ἀ-

νάγκης. Τὴ νύκτιν λειπόντες Ἀποταθῆτε τοὺς μάγους,
 ἐκείνη ἰθά πρὸς τὰ ἄστρα ἰδὲ λαὸν Κρ' ἐκείνοι βοήθησαν τὸν πρό-
 πον Ἄχι, πάτε πρὸς τὰ ἀποκαλυφθῶν αὐτοῖσι ἀγέρτες
 καὶ ὅλεσ' οὐράπιτες τους. Ἐβνίαι κείρας περὶ! Τὸ κακὸν
 ἐφερέ τον ἀνθρώπου ἴσαμε στήν αὐτοκτονία, ἔσαμε τὴν
 ἐτρέλλαι Μῶς· νὰ γίνῃ ἀλλοῦ τικα. Τὰ ζῆρα πὰ νὰ ἔξ-
 φραξῇ, ὅτι οὐράπρονότων ἐξακολουθοῦν τὸ εἶδος τους,
 καὶ ἀκούσθω ὡς πρὸς αὐτὸ τὸν ὠρισμένον νόμον Μάνον
 ἰδοὺ θρωποις δὲν τὸ ἔξεραι αὐτὸ καὶ δὲν θέλει νὰ τὸ ἔξη.
 Καὶ φροντίζεθ' ἰθὺς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερες ἀπο-
 λυούσεται. Καὶ ποιῶσ' τὰ κάνει αὐτό; ὁ βασιλεὺς τῆς φύ-
 σεως, ὁ ἄνθρωπος! Γιατί, προσέξτε, τὰ ἔρα σπουσιάζ-
 ζουν τότε μόνον, ὅταν μποροῦν νὰ δημιουργοῦν Ἀπογόν-
 οὺς, ἐνῶ ὁ ἔλιενὸς βασιλεὺς τῆς φύσεως πάντα,
 ἀρκεὶ νὰ εὐχαριστῆται. Καὶ μὴ ὄλα αὐτὰ ἀνοψάνουν τὴν
 κτήνωδιὰ αὐτῆ σὲ μαργαροίταρ τῆς πλάσεως, στήν ἀ-
 γάπη. Καὶ σὲ ὄνομα αὐτῆ τῆς ἀγάπης, δηλαδὴ τῆς
 ἀκαθαρσίας, κατασπρέφουν τὴν τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπί-
 νου γένους. Ὅλεσ' τὶς γυναῖκες, πὺν θάπρεπε νάναοι
 βοηθῶσ' τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὴν ἀ-
 λήθεια καὶ τὸ ἀγαθόν, ὁ ἀντὶς ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀπολαύ-
 σέως του δὲν βρίσκει βοηθοὺς, παρὰ ἐχθροὺς. Κοιτᾶτε,
 ποιὸς πρὸς μὲ πόδιζε παντοῦ καὶ πάντα τὴν κίνηση
 ἀνθρωπότητος πρὸς τὸ ἑαυρόν; Οἱ γυναῖκες. Καὶ γιατί
 ἔσονται σέ ταις ὄ Μόνον γιὰ τὸν παραπάνω λόγο. Νά, νά,
 ἐπανάλαβε κάμπουσε φορὸς καὶ ἀρχισε νὰ κινῆται, ν' ἀ-
 νάθηπτο σιγαρέττο του καὶ νὰ χαπνίξῃ· φαίνεται πὺς ἦ-
 θεκα ἄλιγο ν' ἀναπαύθῃ καὶ ἐν δούτῳ κωνία καὶ ὅλα
 κινεῖται ὅτι ἔακ περιόρισκετ' ἢ ἐπὶ ἔχικα καὶ ὁδὸς ἔκ
 ἢ ῥῆτ' ἔπῃτα κινεῖται καὶ νὰ ἰσχυρὸν ὅση νωδὶκπ νωδ

ῥωδὸ ἔκκ νωδὸς ἔκκ νωδὸς ἔκκ νωδὸς ἔκκ νωδὸς ἔκκ νωδὸς ἔκκ νωδὸς
 XIV
 Ἐφ' ἂν ποῖσ' τ' ἐπὶ τὸν ὄλοπο ἀναρῶ, ἐνῶ καὶ νωδὸς ἔκκ νωδὸς
 Αὐτὴ ἦταν ἡ ζωὴ μου, ἐξακολουθῆσε πάλι με-
 τὰ τὸ αὐτὸ. Το χειρότερο ἀπ' ὅλα ἦταν ὅτι πρὸνών-
 τας τὴν ἐλευθέρω αὐτῆ ζωῆ, φανταζομῶνα, ἐπειδὴ δὲν ἐξ-
 ἰστολομῶνα ἀπὸ ἀλλῆ γυναῖκα, ὅτι ἔω μὴ μιὰ τιμὰ αἰκα-
 νευεῖται ζωῆ, ὅτι εἶμαι ἕνας ἥλικας ἀνθρώπος καὶ πὺς
 δὲν εἶσται πὲ τιποτε, καὶ ὅτι, ἀν συνέβαιναν μετὰ τῶ
 ἔκκ μικροπροσώπων, εἶσται μόνον ἐκεῖνη καὶ ὁ γα-
 ρακτῆρας τῆς. Καὶ ὅμως δὲν εἶσται ἐκεῖνη, ἦταν μιὰ
 γυναῖκα, ὅπως ὅλες, ὅπως ἡ πλειονότης. Ἦταν ἀνα-
 ῥευμένη συμφορὰ με τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κωνίας καὶ
 καὶ τὰ αὐτὰ ἀνατρεφονται ἐστὶ ὅλες ἀνεκρίστως οἱ
 γυναικῆς τὸν ἡλικὸς ἀνεκρίστων τῶων καὶ εἶναι
 μποροῦν νὰ μορφωθῶν, ἀλλοιωτικα. Ὅλα εἶναι ὄνομα
 γωδὸς σημασία: ἡ μορφωσὴ τῆς γυναῖκας πρὸς νὰ
 εἶναι συμφωνῆ με τὸν προορισμὸν τοῦ ἀληθινοῦ ἀόριστο
 προορισμοῦ τῆς στὸν κοσμο.
 Καὶ ἡ μορφωσὴ τῆς γυναῖκας θ' ἀνταποκρίνεται
 πάντα στὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀντὸς ἀπέγαντι τῆς γυναι-
 κας. Γνωρίζουμε πολὺ καλά, πὺς βλέπουν οἱ ἀντὸς τὴν
 γυναῖκα: «Wein, Weib und Gesang», ἐστὶ, μὴλας
 με στιγμὸς οἱ ποιηταί. Παστε ὄλη τὴν ποιησῆ, ὄλη τὴ
 ὄλη τῆς τῆς γλυπτικῆς, ἀρχικὸν ἀπ' τοὺς εἰσται-
 χους στιγμὸς καὶ τὶς γυμνὰς Ἀφορμῆς καὶ Φρονῆς
 καὶ ἂν ἔπτε, ὅτι ἡ γυναῖκα εἶναι ὄνομα πρὸνός εἶναι
 ὄνομα καὶ ὅλο γωδὸ καὶ ὅλο καταγωγία καὶ ὅλο ἀνακτο-
 ρικὸς αἰδομὸς. Καὶ παρατηρήστε τὴν ποιησῆ τοῦ δια-
 ῥαλοῦ ἐπὶ τῆς ὄς πρὸς ἀεχτομε, πὺς ἡ γυναῖκα
 εἶναι ὄνομα κομμάτι, πὺς μὰς ὄνει τὴν ἠδονή, τὴν ἀ-
 ῥακτῆρα. Μὰ ὄχι, στήν ἀρχὴ οἱ ἰππότες δεβαίωνουν πὺς

τὴν λατρεύουν τὴν γυναῖκα (τὴν λατρεύουν, καὶ ὅμως τὴν θεωροῦν ὡς ἓνα ὄργανο ἀπολαύσεως) τώρα δὲ βεβαίως πὼς τὴν ἐκτιμῶν, μερικοὶ τῆς παραχωροῦν τὴ θέσση τους, τῆς σηκώνουν τὸ μαντηλάκι της, ἄλλοι παραδέχονται τὰ δικαιώματά της εἰς τὸ νὰ κατέχη ὅλας τὰς ὑπερσσίας. Τὴν συμμετοχὴ της στὴν διοίκηση τοῦ κράτους κτλ. Τὰ κάμνουν ὅλα αὐτά, ὡς τόσο ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν βλέπουν μὲ τὸ ἴδιο πάντα βλέμμα. Εἶναι ὄργανο ἀπολαύσεως. Τὸ κορμί της εἶναι μέσον ἀπολαύσεως. Κι' ἐκεῖνη τὸ γνωρίζει. Κάτι παρόμοιο μὲ τὴ σκλαβιά. Γιατί κι' ἡ σκλαβιά δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ ὀφέλεια μερικῶν ἀπὸ τὸν καταναγκαστικὸ κόπο τῶν πολλῶν. Καὶ γι' αὐτό, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχη πλέον δουλεία, πρέπει οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπωφελοῦνται ἀπ' τὸν καταναγκαστικὸ κόπο τῶν ἄλλων, νὰ τὸ θεωροῦν αὐτὸ ὡς ἁμαρτία ἢ ὡς ντροπὴ. Παρ' ὅλα αὐτά, περνοῦν κι' ἀλλάζουν τὴν ἐξωτερικὴ μορφή της δουλείας, τὰ καταφέρνουν ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ μεταβάλλουν τίς γυναῖκες τῶν ἐμπόρων σὲ δούλες καὶ φαντάζονται καὶ πιστεύουν βαθεῖα, ὅτι δουλεία δὲν ὑπάρχει πλέον, καὶ δὲν βλέπουν, καὶ δὲν θέλουν νὰ δοῦν, ὅτι ἡ δουλεία ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται, γιατί οἱ ἄνθρωποι ἐξακολουθοῦν ν' ἀγαποῦν καὶ νὰ βρίσκουν καλὸ καὶ δίκαιο νὰ ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν ἄλλων. Κι' ἐπειδὴ τὸ θεωροῦν καλὸ, γι' αὐτὸ πάντα θὰ βρεθοῦν ἄνθρωποι ποὺ θάναι περὶ δυνατοί, περὶ πονηροὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ τὸ κάνουν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν χειραφέτηση τῆς γυναῖκας. Ἡ δουλεία τῆς γυναῖκας ἐγκτεται μόνο σ' αὐτό, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦν καὶ τὸ βρίσκουν καλὸ νὰ τὴν μεταχειρίζονται ὡς

ὄργανο ἀπολαύσεως. Καὶ νὰ, ἐλευθερώνουν δῆθεν τὴν γυναῖκα, τῆς δίνουν δικαιώματα ἴσα μὲ τὸν ἄντρα, ὡς τόσο ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν θεωροῦν ὡς ὄργανο ἀπολαύσεως. Ἔτσι μορφώνεται καὶ ἀπὸ τὰ παιδικὰ της χρόνια καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἀντίληψη. Καὶ νὰ τὴν πάλι ταπεινωμένη, διεσφαρμένη σκλάβια, καὶ ὁ ἄντρας, πάντα ὁ ἴδιος διεσφαρμένος ἀφέντης της.

Ἀφίουν τὴ γυναῖκα ἐλεύθερη στὰ Πανεπιστήμια, στὰ νοσοκομεία, καὶ ὅμως τὴν θεωροῦν ὡς ἀντικείμενο ἡδονῆς. Μάθετέ τὴν νὰ βλέπη τὸν ἑαυτὸ της σύμφωνα μὲ τίς ἀντιλήψεις τοῦ τόπου μας, θὰ δῆτε, ὅτι θὰ μείνη πάντα ἓνα κατώτερο ὄν. Ἡ μὲ τὴν βοήθεια τῶν ἀχρείων αὐτῶν γιαντρῶν θὰ προλαμβάνη τὴν σύλληψη τοῦ καρποῦ, δηλαδὴ θὰ γίνη κυριολεκτικῶς πόρνη, ποὺ ταπεινώθηκε ὄχι μόνον ὡς τὴν βαθμίδα τοῦ κτήνους, ἀλλὰ ὡς τὸ σημεῖο νὰ γίνη ἓνα ἀντικείμενο καὶ θὰ γίνη ἐκεῖνο, ποὺ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι, μία ψυχοπαθῆς, ὑστερική, δυστυχισμένη, καὶ εἶναι ὅλες στὴν πραγματικότητά, χωρὶς καμμιά πιθανότητα ἡθικῆς μορφώσεως.

Τὰ Γυμνάσια καὶ τὰ Πανεπιστήμια δὲν μποροῦν νὰ διορθώσουν τὸ κακό. Θ' ἀλλάξη τότε μόνον, ὅταν ἀλλάξουν κι' οἱ ἀντιλήψεις τοῦ ἄντρα πρὸς τίς γυναῖκες καὶ τῆς γυναῖκας ἀπέναντι τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ της. Θ' ἀλλάξη τότε μόνον, ὅταν ἡ γυναῖκα θὰ θεωρῆ τὴ θέσση της παρθένου ὡς ἀνώτερη κάθε ἄλλης, κι' ὄχι ὅπως τώρα, νὰ θεωρῆται ἡ περὶ ὑψηλὴ κατὰστασις τοῦ ἀνθρώπου ὡς αἰσχος καὶ ἀτιμία, ἐν ὅσῳ ὅμως αὐτὸ δὲν ὑπάρχει, τὸ ἰδανικὸ κάθε κόρης, ὅποιαδήποτε κι' ἂν εἶναι ἡ μόρφωσή της, θὰ εἶναι πάντε τὸ ἴδιο, νὰ προσελκύη κοντὰ της ὅσον τὸ δυνατό περισσότερους ἄντρες, γιὰ νάχη τὴν ἐ-

λευθερία της έκλογής.

Το γεγονός δε, ότι η μία ξερεί, περισσότερα μαθηματικά ή η άλλη ξερεί να παίξη άρτα, δεν αλλάζει καθόλου την κατάσταση η γυναίκα είναι ευτοχισμένη και επιτυχάνει όλα όσα μπόρει να ποθήσει, όταν έχει γρήγορη επίδοξα. Και γι' αυτό η κυριώτερη φροντίδα της γυναίκας είναι να μπόρει να τον διαγυνη. Αυτό γίνεται και θα γίνεται. Αυτό γίνεται στην παρθενική ζωή, και έτσι εξακολουθεί και στην έγγαμη. Στην παρθενική ζωή της είναι αναγκαίο για την έκλογή του άντρα, ενώ στην έγγαμη για να άρχη του ευζυγίου.

Ενώ μόνον, που σταματά το κλάδο η και το λιγότερο, είναι τα παιδιά, γι' αυτό τότε μόνο, όταν η γυναίκα δεν είναι έρασα, δηλαδή θηλάζει μόνη της το παιδί. Άλλα γι' εδω αναμνήσκονται οι γάμοι.

Η γυναίκα μου, που ήθελε να θηλάσει και θηλάσει περὶ ἕστερα και τα πέντε παιδιά μας, έτυχε να διαθέσει στο πρώτο παιδί. Οι γιατροί αυτοί, οι οποίοι την έβλεπαν κυνικότατα και την υψαφούσαν παντού, για το όποιον μόνον υποχρεωμένος να τους είναι ενάμων και να τους πληρώνω, αυτοί οι αγαπητοί γιατροί απέσπασθησαν πως δεν έπρεπε να θηλάει κι εκείνη στην αρχή έξεσπρηκε το μοναχικό αυτό μέσον που θα μπορούσε να την απαλλάξει από την ελάσσεια. Και το παιδί το θηλάσε για κάμποσον καιρό η τόσο ελάσσει εποίηλε θηλάσει εμείς από την φτώχεια, την ανάγκη και την άμαθεια της γυναίκας, την αποσπασαμε από το δικό της παιδί, για να την άσσωμε στο δικό μας και γι' αυτό την προσέλαμε με κάποιον στολισμένο με γαλονία. Άλλα

(1) Εμείς Ερασιμα αμύμημα, εβό το κρούτερο

δεν πρόκειται γι' αυτό. Το ζήτημα είναι ότι κατά την διάρκεια της απελευθερωτικής της απ' την εγγυμοσύνη και το θήλασμα, άφουνίσθη μέσα της με ξεχωριστή δύναμη η γυναίκα φιλαρέσκεια, που είχε κοιμηθή κατά την περίοδο της εγγυμοσύνης. Και μέσα μου με αυτό άπαλα ύβρησαν με μια ξεχωριστή δύναμη τα μισοτόρια της ελθείας, που δεν έπαψαν να με βασανίζουν σε όλην την διάρκεια του έγγαμου βίου μου, όπως βασανίζουν πάντα όλους τους σύζυγους, οι οποίοι ζουν με τις γυναίκες τους σαν κι' εμείς, δηλαδή άνηθια.

Καθ' όλην την διάρκεια του έγγαμου βίου μου, δεν έπαφα ποτέ από τον να υποφέρω τα μαρτύρια της ελθείας. Ηταν όμως περίοδοι, που υπέφερα πολύ. Και μία από τας περιόδους αυτας ήταν, όταν μετά την γεννηση του πρώτου μας παιδιού οι γιατροί της απηγορεύσαν να το θηλάσει. Την ελθεία πολύ την έποχη εκείνη, πρώτο γιατί η γυναίκα μου προνοούσε εκεστή την χαρακτήριστική σε μια μητέρα άγχουσία, που έπρεπε να προσάλλση η άδικη παράβιαση της κανονικής λειτουργίας της ζωής, και δεύτερο, διότι βλέποντας πόσο εύκολα απηλλάγη από την ηθική υποχρέωση της μητέρας, πολύ δικαία, αν και ανυπόστητα έκαία τη σκέψη, πως θα μπορούσε με την ίδια ευκολία να απαλλάγη κι' από την εζυγική, πολύ δε περισσότερο που ήταν υγιεστατή, και παρά την άπαγόρευση των αγαπητών γιατρών, έθηλάσε μόνη της τα άλλα πέντε παιδιά της, και τα έθηλάσε θάυασια.

Ως τότε, τρέφετε φόδερη αντιπάθεια στους για-

τρούς, εἶπα ἐγώ, βλέποντας τὴν ὠργισμένη ἔκφραση τῆς φωνῆς του κάθε φορά, πὺ γινότανε λόγος γι' αὐτούς.

— Δὲν πρόκειται ἐδῶ περὶ συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας. Κατάστρεψαν τὴ ζωὴ μου, ὅπως κατάστρεψαν κι' ἐξακολουθοῦν νὰ καταστρέφουν τὴ ζωὴ χιλιάδων, ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνθρώπων, κι' ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ μὴ συνδέω ἀποτελέσματα μὲ τὴν κυρία αἰτία. Καταλαβαίνω πὺ θέλουν, ὅπως κι' οἱ δικηγόροι καὶ ἄλλοι πολλοί, νὰ κερδίσουν χρήματα, κι' ἐγὼ πολὺ εὐχαρίστως θὰ τοὺς ἐδίνα τὸ ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων μου, ὅπως θὰ τόκωμνε κι' ὁ καθένας, ἂν θὰ μπορούσε νὰ καταλάβῃ τὸ τί κάμνουν οἱ γιατροὶ αὐτοί, θὰ τοὺς παραχωροῦσα πολὺ εὐχαρίστως τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας μου μόνον καὶ μόνον νὰ παύσουν πειὰ ν' ἀναμιγνύωνται στὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ μας, νὰ μὴ μᾶς πλησιάζουν πλέον. Γνωρίζω ἕνα σωρὸ περιπτώσεις, κατὰ τίς ὁποῖες ἐσκότωσαν τὸ βρέφος στὴν κοιλίᾳ τῆς μητέρας, βεβαιώνοντας ὅτι ἡ μητέρα δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθῇ, ἐνῶ ἡ μητέρα γεννᾷ κατόπιν θαυμάσια. Ἄλλοτε πάλιν τὴ μητέρα, ὑπὸ τὸ πρόσχημα κάποιων ἐγγειήσεων. Δὲν λογαριάζει κανεὶς αὐτοὺς τοὺς φόβους, ὅπως δὲν ἐλογαριάζει τοὺς φόβους τῶν ἱερέων: στῶν, γιατί ὑπέθεταν πὺς γινότανε γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶναι ἀμέτρητα τὰ κακουργήματα, πὺ κάμνουν. Ἄλλὰ τὰ κακουργήματα αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε συγκρίνοντάς τα μὲ τὴν ἠθικὴ ἐκείνη σαπίλα τοῦ ὕλισμου πὺ σκορποῦνε στὸν κόσμο, ἰδίως μέσον τῶν γυναικῶν.

Σᾶς ἔλεγα λοιπὸν ὅτι ἐθλόλαξε θαυμάσια τὰ παιδιά της, καὶ μόνον ἡ φροντίδα καὶ τὸ θήλασμα τῶν παιδιῶν

μ' ἔσωζαν ἀπ' τὰ βάσανα τῆς ζήλειας. Κι' ἂν δὲν ἦταν αὐτὰ ὅλα, θὰ ἐγίνοντο πρωτότερα. Τὰ παιδιά ἔσωζαν κι' ἐμένα κι' ἐκείνην. Στὴν διάρκεια τῶν ὀκτῶ χρόνων ἐγέννησε πέντε παιδιά, κι' ὅλα, ἐκτὸς ἀπ' τὸ πρῶτο, τὰ θήλαζε μοναχὴ της.

— Καὶ πὺ βρίσκονται τώρα τὰ παιδιά σας ; ρώτησα ἐγώ.

— Τὰ παιδιά ; ρώτησε ἐκεῖνος τρομαγμένα.

— Μὲ συγχωρεῖτε, ἴσως σᾶς φέρνω θλιβερὸς ἀναμνήσεις.

— Ὅχι, δὲν πειράζει. Τὰ παιδιά μου τὰ πῆρε ἡ κουριάδα μου καὶ ὁ ἀδελφός της. Δὲν θέλησαν νὰ μοῦ τὰ εἴδουν. Τοὺς εἶδωσα τὴν περιουσία μου καὶ ὅμως δὲν μοῦ τᾶδωσαν. Γιατὶ εἶμαι σχεδὸν τρελλός. Τώρα φεύγω ἀπὸ σιὰ τους. Τὰ εἶδα, μὰ δὲν θὰ μοῦ τὰ δώσουν, τὸ ξέρω. Γιατὶ μπορῶ νὰ τ' ἀναθρέψω ἔτσι, πὺ νὰ μὴ μοιάζουμε μὲ τοὺς γονεῖς τους καὶ πρέπει νὰ γίνουν ἴδιοι κι' ἀπαράλλαχτοι ! Ἐ, τί νὰ γίνῃ ! Εἶναι εὐνόητο πὺς δὲν θὰ μοῦ τὰ δώσουν καὶ δὲν θὰ μοῦ τὰ ἐμπιστευθοῦν. Μὰ δὲν ξέρω, ἂν θάχα τὰς ἀπαιτουμένας δυνάμεις νὰ τ' ἀναθρέψω. Θαρρῶ πὺς ὄχι. Εἶμαι ἕνα ἐρείπιο, ἕνας σακάτης. Ἐνα μονάχα ἔχω μέσα μου. Τὸ ξέρω, ναί, εἶναι σωστὸ, πὺς ξέρω ἐκεῖνο, πὺ θ' ἀργήσουν νὰ τὸ μάθουν οἱ ἄλλοι.

Ναί, τὰ παιδιά μου ζοῦν καὶ μεγαλώνουν παρόμοιοι ἀγριάνθρωποι, ὅπως εἶναι ὅλοι γύρω μας. Τὰ εἶδα, τὰ εἶδα τρεῖς φορές. Δὲν μπορῶ νὰ κάνω τίποτε γι' αὐτὰ, τίποτε. Καὶ τώρα φεύγω πρὸς τὸν νότο. Ἐχὼ ἐκεῖ ἕνα σπιτάκι μ' ἕνα μικρὸ κῆπο.

Ναί, θ' ἀργήσουν νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνο πὺ

έξω έξω. Ποση αίδερα και ποια μέταλλα έχει ο ήλιος και τα άπτεριά, είναι, ευκολα να το μάθουώς τόσο τι θαύμα, εκεινα που θα έεσκεπάζη την κατηώδια μας, είναι άδυσκολα, φρεχτά δύσκολο

Σας ευχαριστώ πολύ που μ' άκούτε. Αλλά μου κόρη καλή

XVI

— Μου θυμήσατε τώρα δια τα παιδιά. Και πάλιν ένα φεβρά ψέμα. Τα παιδιά ή εύλογία του Θεού, τα παιδιά ή χαρά! Μά είναι όλα ψέματα. "Όλα αυτά ή άρα κάποτε, μα τώρα δεν υπάρχουν τίποτε παρσμοια. Τα παιδιά είναι βάσανα και τίποτε άλλο. Μερικώς μήτερες τα αισθανονται αυτό και κάποτε άθελα το εκφράζουν. Ρωτήστε τις περισσότερες μητέρες, του κύκλου μας των ευπόρων άνθρωπων, ή σας πούνα, ότι από φόβο μήπως τυχόν τα παιδιά τους αρρωστήσουν και πεθάνουν, δεν θέλουν να έχουν παιδιά, δεν θέλουν να τα θηλάζουν, άν έχουν γεννηθή πειά, να να μη σωδευθούν και να μη προσέρον. Η ευχαρίστηση που της παρέχει το μωρό με τις χάρες του με τα χερσάκια του, τα ποδαράκια του, το κλαύει του, όλη ή ευχαρίστηση που δίνει ένα παιδί, είναι μικρότερη από τον πόνο που δοκιμάζει μία μητέρα, όγν σας λέγω πειά από την άρρωσάτεια ή από τον θάνατο του παιδιού, παρά μόνον από φόβο της πιθανότητας ν' αρρωστήση ή να πεθάνη. Πολογίζονται όλα αυτά, ά τοδειγνύεται, πως είναι συμφερότερα να λένε άπροκάλυπτα και θάρρετα, και φαντάζονται πώς τα αισθήματα αυτά γενώνται μετά τους άπ την άγάπη προς τα παι

ότ ήνα ευκαλιό ότ ήδίκη ότ όπου αυτακα ήρτηθηόδ δια ένα αισθημα εύγενηο κι άξιωμαγο, για το οποίο ει και περιήροες

Δεν φατάζονται, ότι με τις άσέσεις αυτές άρουνηται όλοφώτερα την άγάπη και κολακευουν μόνον τον εγκώτιό τους. Γι αυτές είναι λιγώτεση ή ευχαρίστηση που προσεργεται άπ τις χάρες του παιδιού, από τα βάσανα του φόβου για αυτά, και για τους λογους αυτούς δεν θέλουν να έχουν παιδιά, τα οποία θ' άγαπήσουν. Δεν θυιάζουν τον εαυτό τους για το πλάσμα που άγατουν, παρά ταράτουμενο πλάσμα για τον εαυτό τους.

Έίναι φανερό, ότι αυτό δεν είναι άγάπη, παρά εγκώτισμός. Μα και να επικουρη κανείς τις μητέρες αυτές, τών ευπόρων οικογενειών που για τον εγκώτισμό τους αυτόν δεν μας βαστάει ή καρδιά, σαν θρηκήθ κανείρι τα άρα προσέρον για την υγεία των παιδιών έε αίτίας και πάλη των γιατρών, που άναμινυονται κάθε τόσο πηκ άσσηνη του. Όταν θνηθή και τωρα κλυοα, τη κωή και την κατάρτη της πνευμάς μου στή άρχη, άρα είχαμε ποιά πέρασα παιδια κι ήταν αλη άπτησολιμένα και τους με πιανε σόικη! Έμεις δαν ζούταμε καθόλου για τον εαυτό μας. Μας άίωνα πάντα ένα άπίμοος κούνοος, σωθισατε από τον ένα και πάκι έρχότανε άλλος καινούργιος, προσπαθείς και καινούργιοι κίνδυνοι και διασχος μία τέταρα κατάρτη, ά να βρισκόματε άπάνω σ ένα καρδί, που ποέκειται να ναυαγήση. Κατοτε μου φαινότανε πως τούκαμε επίτηδες, πως και μόνονταν, ότι ήταν άνησχη για τα παιδιά, για να με νικήση. Τόσο ευχαλι και άπ ή εκλυση προς άφελός της όλα τα κρημάτα. Μου φαινότανε, κάποτε πώς ήτι έε κανέ κι έλεγε, σε κάθε περίπτωση που τύχαινε ν' ά

διαθετήσῃ κανένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ, — τὸ ἔκαυσε καὶ τὸ ἔλεγε ἐπίτηδες. Μὰ ὄχι, βασανίζοτανε φριχτὰ κι' ὑπέφερε διαρκῶς μὲ τὰ παιδιὰ, μὲ τὴν ὑγεία τους καὶ τὴς ἀρρώστειες τους. Ἦταν μαρτύριο καὶ γιὰ κείνην καὶ γιὰ μένα. Καὶ δὲν μπορούσε παρὰ νὰ ὑποφέρει, γιατί ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ παιδιὰ, ἡ κτηνώδης ἀνάγκη νὰ τὰ τρέφῃ, νὰ τὰ χαϊδεύῃ, νὰ προφυλάγῃ, ὑπάρχει καὶ ὑπάρχει στὶς περισσότερες γυναῖκες, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖνο πού ἔχουν τὰ ζῶα — ἡ ἔλλειψη τῆς φαντασίας καὶ τοῦ λογικοῦ. Ἡ κόττα δὲν ἔχει φόβο, ἀν θὰ πάθῃ τὸ κοτόπουλό της, δὲν ξέρει ὅλες ἐκεῖνες τὴς ἀρρώστειες πὺ μπορούν νὰ τὸ προσβάλουν, δὲν ξέρει ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι φαντάζονται ὅτι θὰ μπορούσαν νὰ σώσουν ἀπ' τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸν θάνατο τ' ἀγαπημένο πρόσωπο. Καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ τὴν κόττα δὲν εἶναι μαρτύριο. Κάνει γιὰ τὰ κοτόπουλά της ἐκεῖνο πὺ εἶναι φυσικὸ καὶ πὺ τῆς προξενεῖ χαρὰ, τὰ παιδιὰ γι' αὐτὴν εἶναι ἡ χαρὰ. Ὅταν τὸ κοτόπουλο ἀρχίζει ν' ἀρρωστᾷ, οἱ περιποιήσεις της εἶναι ὠρισμένες, τὸ θερμαίνει, τὸ τρέφει. Καὶ κάμνοντας αὐτὸ, ξέρει ὅτι κάμνει ὅλα, ὅσα εἶναι χρήσιμα. Ὑόφησε τὸ κοτόπουλο, δὲν διερωτᾷται γιατί πέθανε, πὺ πῆγε, θὰ κακάνισῃ, ὕστερα θὰ πάψῃ καὶ θὰ ξεκολουθῇ νὰ ζῆ ὅπως πρέπει. Μὰ γιὰ τὴς δυστυχισμένες τὴς γυναῖκες μὲς καὶ γιὰ τὴ γυναῖκα μου ἰδίως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Ἄς μὴ μιλήσω περὶ γιὰ τὴς ἀρρώστειες, γιὰ τὴς θεραπείες, πὺς θ' ἀνατραφοῦν, πὺς θὰ μεγαλώσουν. Ἄκουσε ἀπ' ὅλες τὴς μεριές καὶ διάδασε ἀτέλειωτες καὶ κάθε φορὰ διαφορετικὲς καὶ καινούργιες ὁδηγίες. Πρέπει νὰ τρώῃ ἐκεῖνο, ὄχι δὲν κάνει αὐτὸ παρὰ τὸ ἄλλο, νὰ τὸ ντύνης ἔτσι, νὰ τοῦ δίνῃς νὰ

πίνῃ αὐτὸ, νὰ τὸ λούζῃς, νὰ τὸ κοιμίζῃς, νὰ τὸ βγάξῃς περίπατο στὸν καθαρὸ ἀέρα· ἐγὼ κι' ἡ γυναῖκα μου ἐμάθαίναμε κάθε ἐβδομάδα καινούργιους κανόνες ὑγιεινῆς. Σὰ νάτανε ἡ πρώτη φορὰ πὺ εἶδαμε παιδιὰ. Κι' ἀν τύχαινε νὰ μὴ φάῃ τὴν ὠρισμένη τροφή, νὰ μὴ τὸ λούσουν στὴν ὕρα του κι' ἀρρωστήσῃ τὸ παιδί, ἀποδεικνύοτανε πὺς φταίγαμε μεῖς, πὺς δὲν κάναμε ἐκεῖνο πὺπρεπε νὰ κάνομε.

Κι' ὅλα αὐτὰ ἐν ὄσῳ εἶχαν τὴν ὑγεία τους. Σωστὸ μαρτύριο! Μὰ σὰν τύχαινε ν' ἀρρωστήσῃ, τότε βέβαια ἡ ζωὴ μας γινότανε ἕνας ἀληθινὸς ἄδης. Προϋποτίθεται, ὅτι ἡ ἀρρώστεια θεραπεύεται κι' ὅτι ὑπάρχει μιὰ τέτοια ἐπιστήμη καὶ οἱ κατάλληλοι ἄνθρωποι — οἱ γιατροί. — κι' ἐκεῖνοι τὰ ξέρουν ὅλα. Ὅχι ὅλοι, μὰ οἱ πειὸ καλοὶ τὰ ξέρουν ὅλα. Καὶ νὰ, τὸ μωρὸ εἶναι ἀρρωστο καὶ πρέπει νὰ πετύχῃ τὸν πειὸ καλὸ γιατρό, ἐκεῖνον πὺ θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ σώσῃ. Καὶ τότε τὸ μωρὸ θὰ σωθῇ. Δὲν βρῆκες ὅμως ἐκεῖνον τὸν γιατρό, ἢ κάθετα σὲ καμιὰ ἄλλη πολιτεία ἀπὸ τὴν ἐξοχότητά του, τὸ μωρὸ γάθηκε. Καὶ δὲν πιστεύει σ' αὐτὸ μοναχὰ ἡ γυναῖκά μου, παρὰ ὅλες οἱ γυναῖκες τοῦ κύκλου της, καὶ τὸ μόνο πὺ ἀκούει ἀπ' ὅλες τὴς μεριές εἶναι αὐτὸ : ἡ Κατερίνα Συμιονόβνα ἔχασε τὰ δύο τῆς παιδιὰ, γιατί δὲν φώναξε ἐγκαίρως τὸν Ἰβάν Ζαχάριτς, ἐνῶ τῆς Μαρίας Ἰβανόβνας ὁ Ἰβάν Ζαχάριτς ἔσωσε τὴν μεγάλη τῆς κόρη. Καὶ νὰ, οἱ Πετρόβοι ἐκάθησαν στὸ ξενοδοχεῖο κατὰ συμβουλή τοῦ γιατροῦ καὶ δὲν ἔπαθαν τίποτε, ἀν δὲν ἔφταναν ὅμως θὰ πέθαιναν τὰ παιδιὰ τους. Τῆς κυρίας τὰδε ἦταν ἀδύνατα τὸ παιδάκι της, ἔφταναν κατὰ συμβουλή τοῦ γιατροῦ πρὸς τὸν νότο κι' ἔσωσαν τὸ παιδί.

Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ βασανίζεται κανεὶς καὶ νὰ μὴν ταράζεται ὅλη τοῦ τῆ ζωῆ, ὅταν ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν, στήν ὁποία εἶναι κτηνωδῶς δεμένῃ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν θὰ μάθῃ ἐγκαιρῶς τί εἶναι γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ Ἰβάν Ζαχάριτς ! Καὶ τὸ τί θὰ πῆ ὁ Ἰβάν Ζαχάριτς αὐτὸ δὲν τὸ ξέρει κανεὶς, καὶ τὸ λιγώτερο ἀπ' ὅλους ὁ ἴδιος, γιὰτὶ ξέρει πολὺ καλὰ, ὅτι δὲν ξέρει τίποτε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ κανένα, παρὰ λέει ὅ,τι τοῦ φτάνει, μόνον καὶ μόνον νὰ μὴ παύσουν νὰ πιστεύουν στήν ἀγνοιά του. Ἐπιτέλους, ἂν ἦτανε ἓνα ἀληθινὸ κτήνος, δὲν θὰ βασανίζονταν ἔτσι, ἂν ἦτανε δὲ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, θὰχε πίστη στὸ Θεό, καὶ θάλεγε καὶ θὰ σκεφτότανε, ὅπως οἱ ἀπλοῖ- κές γυναῖκες τοῦ λαοῦ : «Ὁ Θεὸς τῶδωσε, ὁ Θεὸς τὸ πήρε, δὲν φεύγει μακριὰ ἀπ' τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ». Θὰ σκεπτότανε, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ὅλων τῶν ἀνθρώπων ὅπως καὶ τῶν παιδιῶν τῆς, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν δύναμη τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ εἶναι μόνο εἰς τὴν δύναμη τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε δὲν θὰ βασανίζονταν μετὴν σκέψη, πῶς ἦταν στὸ χέρι τῆς νὰ προλάβῃ τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸν θάνατο τῶν παιδιῶν, κι' ἐκείνη δὲν τὸ ἔκαμε. Παρὰ γι' αὐτὴν ἡ κατάστασις ἦταν ἡ ἐξῆς : ἔχει στὰ χέρια τῆς τὰ πειὸ λεπτά, τὰ πειὸ ἀδύνατα πλάσματα, πού ὑπόκεινται σ' ἀτελειώτες ἀσθένειες. Στὰ πλάσματα αὐτὰ τρέφει μιὰ κτηνώδη γεμάτη πάθος ἀγάπη. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὰ πλάσματα αὐτὰ τῆς τὰχουν ἐμπιστευθῆ, καὶ ὁμῶς τὰ μέσα γιὰ τὴν προφύλαξιν αὐτῶν τῶν πλασμάτων εἶναι ἀγνωστα σ' αὐτὴ καὶ γνωστά σ' ἐντελῶς ξένους ἀνθρώπους, τίς ὑπηρεσίες καὶ τίς συμβουλές, τῶν ὁποίων μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχῃ μόνον μετὰ πολλὰ χρήματα, κι' αὐτὸ ἔχει πάντα.

Πῶς νὰ μὴ βασανίζεται λοιπὸν κανεὶς ; Κι' ἐκείνη βασανίζονταν διαρκῶς. Μόλις τύχαινε καμμιά φορὰ νὰ ἤσυχάζεσθε ἀπὸ καμμιά σκηνὴ ζηλοτυπίας ἢ ἀπλοῦ- στατα ἀπὸ κάνα μάλωμα, κι' ἐσκεπτόσουνα νὰ ζήσης ἤ- σους, νὰ διαβάσης κάτι ἢ νὰ σκεφθῆς, μόλις καταδια- νόσουνα νὰ κἀνης καμμιά ἐργασία πειὸ σοβαρὴ, μαθαί- νεις ἄξαφνα ὅτι ὁ Βάσις ἐκαμε ἐμετό, ἢ ὁ Μήτις ἔ- γει χαλάσει τὸ στομάχι του, ἢ ὁ Ἀντρέικος ἔχει ἰλαρά, ἢ βέβαια, ὅλα τελειώνουν καὶ καμμιά ζωὴ δὲν ὑπάρχει. Σκέπτεσαι, πού νὰ τρέξῃς γιὰ τὸν καλὸ γιατρό, πού νὰ βάζῃς τὰλλα παιδιὰ, γιὰ νὰ μὴν κολλήσουν. Κι' ἀρχί- ζουν τὰ κλύσματα, τὰ θερμόμετρα, τὰ γιατρικὰ καὶ οἱ γιατροί.

Δὲν τελειώνουν ἀκόμη καλὰ-καλὰ αὐτὰ κι' ἀρχίζουν τίποτε ἄλλα καινούργια. Κι' ἔτσι δὲν ἔκαμα ποτὲ μιὰ κανονικὴ καὶ ἡρεμὴ οἰκογενειακὴ ζωὴ. Παρὰ διαρκῶς ζούσαμε μέσα σὲ φανταστικούς, ὅπως σὰς εἶπα, κινδύ- νους, καὶ μέσα στοὺς πραγματικούς πού μᾶς ἔζωναν. Αὐτὰ συμβαίνουν καὶ τώρα στὶς περισσότερες οἰκογέ- νειες. Ἀλλὰ στὴ δική μου γινόντανε ὅλα μετὰ μιὰ ἐξαι- ρετικὴ ἐντατικότητα. Ἡ γυναῖκά μου ἀγαποῦσε πολὺ τὰ παιδιὰ καὶ ἦταν εὐκολόπιστη.

Κι' ἔτσι ἡ παρουσία τῶν παιδιῶν ὄχι μόνον δὲν καλ- λιτέρευε τῆ ζωῆ μας, ἀλλὰ καὶ τὴν δηλητηριοῦσεν. Ἐκ- τὸς ἀπ' αὐτό, τὰ παιδιὰ ἦταν γιὰ μᾶς μιὰ καινούργια ἀφορμὴ γιὰ μαλώματα. Ἀπὸ τότε πού ἔγιναν τὰ παιδιὰ, κι' ὅσο μεγάλωναν, τόσο συχνότερα αὐτὰ τὰ ἴδια παιδιὰ γινόντανε καὶ οἱ ἀφορμές καὶ τ' ἀντικείμενα τοῦ μαλώ- ματος. Ὅχι μόνον ἀντικείμενα τοῦ μαλώματος, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄπλα τῆς πάλης. Σὰ νὰ πιανόμασταν ἀναμεταξύ

μας ὠπλισμένοι μὲ τὰ παιδιά. Ὁ καθένας μας εἶχε τ' ἀγαπημένο του παιδί — τὸ ὄπλο τοῦ μαλώματος. Ἐγὼ τὴν ἀπειλοῦσα μὲ τὸν Βάσια, τὸν μεγαλύτερο, κι' ἐκείνη μὲ τὴν Λίζα. Καὶ τὰ παιδιά, ὅταν ἐμεγάλωσαν κι' ἐμορφώθηκε ὁ χαρακτήρας τους, ἔγιναν οἱ σύμμαχοι, τοὺς ὁποίους τραβήξαμε ὁ καθένας μὲ τὸ μέρος του. Τὰ φτωχὰ ὑπέφεραν φριχτὰ γι' αὐτό, ἀλλὰ μεῖς μὲ τὸ διαρκὴ πόλεμό μας δὲν εἴχαμε καιρὸ νὰ σκεφθοῦμε γι' αὐτό. Τὸ κοριτσάκι ἦταν μὲ τὸ μέρος μου, ἐνῶ τ' ἀγόρι ποῦ ἦταν καὶ πειὸ μεγάλο καὶ τῆς ἐμοιαζε, τ' ἀγαπημένο της, πολλές φορές τὸ μιτοῦσα.

XVI

— Ἔτσι περνοῦσε ὁ καιρὸς. Οἱ σχέσεις μας μέρα μὲ τὴν ἡμέρα γινότανε ἐχθρικότερες κι' ἔφτασαν σὲ σημεῖο, ποῦ νὰ μὴν προκαλῆ ἡ διαφωνία τὴν ἐχθρότητα. παρὰ ἡ ἐχθρότης τὴν διαφωνία: ὅ,τι κι' ἂν ἔλεγε ἐκείνη, ἐγὼ δὲν συμφωνοῦσα ἀπὸ πρῖν, ἔτσι κι' ἐκείνη.

Ἀπὸ τὸν τέταρτο χρόνο τοῦ γάμου μας, χωρὶς νὰ ξέρωμε καὶ μεῖς πῶς, φτάσαμε σὲ συμπέρασμα ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ καταλάβωμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ συνεννοηθοῦμε.

Ἐπαύσαμε πειὰ νὰ δίνωμε ἐξηγήσεις ὁ ἓνας στὸν ἄλλον. Γιὰ τὰ πειὸ ἀπλᾶ πράγματα, καὶ ἰδίως γιὰ τὰ παιδιά, ἐμέναμε ὁ καθένας ἀμετάκλητα στὴν γνώμη του. Ἀπὸ ὅ,τι θυμοῦμαι τώρα, οἱ γνώμες, στὶς ὁποῖες ἐπέμενα, δὲν μοῦ ἦσαν καὶ τόσο προσφιλεῖς, ὥστε νὰ μὴν μπορῶ νὰ ὑποχωρήσω, μὰ ἐκείνη εἶχε τὴν ἀντίθετη γνώμη, καὶ τὸ νὰ ὑποχωρήσω ἐσήμαινε νὰ γίνῃ τὸ θέ-

λημά της. Κι' αὐτὸ δὲν μπορούσα νὰ τὸ κάμω. Κι' ἐκείνη ἐπίσης. Ἐκείνη θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ της, καθὼς φαίνεται, ἐντελῶς δικαιολογημένον ἀπέναντί μου, ἐνῶ ἐγὼ ἐπίστευα ἀκράδαντα, πῶς εἶμαι ἓνας ἄγιος μπροστά της. Ὅταν ἐμέναμε μόνοι, ἤμαστε καταδικασμένοι νὰ σπαταίωμε ἢ νὰ κάνωμε τέτοιες κουβέντες, τίς ὁποῖες καὶ τὰ ζῶα, εἶμαι βέβαιος, μποροῦν νὰ κάνουν ἀναμεταξύ τους: «τί ὥρα εἶναι! καιρὸς γιὰ ὕπνο. Τί φαγὶ ἔχομε σήμερα; Ποῦ θὰ πάμε; Τί γράφει ἡ ἐφημερίδα; Νὰ φωνάξωμε τὸ γιατρό. Τοῦ Μήτσια τοῦ πονάει ὁ λαιμός». Ἔφτανε νὰ ξεφύγωμε μιὰ τρίχα ἀπ' τὴς κουβέντες αὐτὲς ποῦ περιωρίστηκαν μέχρις ἀδυνατοῦ, καὶ δὲν ἄνιψῃ ὁ καυγᾶς. Δημιουργοῦντο συγκρούσεις κ' ἔπεφταν φράσεις γεμάτες μίσος — γιὰ τὸν καφφέ, γιὰ τὸ τραπέζι-μάντηλο, γιὰ τ' ἀμάξι, γιὰ τὸ βίντσι, ποῦ δὲν δούλευε καλά, — γιὰ ὅλες τίς δουλειές, ποῦ οὔτε γιὰ τὸν ἓναν οὔτε γιὰ τὸν ἄλλον μπορούσαν νὰ ἔχουν τὴν παραμικρότερη σπουδαιότητα. Πολλές φορές, τοῦλάχιστο μέσα μου, ἐβράζα φοβερὸ μίσος ἐναντίον της! Τὴν κοίταζα κάποτε, πῶς ἐβράζε τὸ τζάκι, πῶς κουνοῦσε τὸ πόδι της, πῶς ἔφερνε τὸ κουτάλι σὲ στόμα, πῶς ἔπινε καὶ ρουφῶσε μέσα της τὸ ὑγρὸ, καὶ τὴ μιτοῦσα ἀκριβῶς γι' αὐτό, σὰν νὰ εἶχε καμωμένη τὴν πειὸ χειρότερη-πράξη. Δὲν παρατηροῦσα τότε, ὅτι αἱ περίοδοι τῆς ὀργῆς γεννιούτανε μέσα μου τελείως κανονικὰ καὶ ἰσομετρα, συμφῶνως μὲ τὰς περιόδους ἐκείνας, ποῦ ὀνομάζωμε ἐμεῖς ἔρωτα: μιὰ περίοδος ἔρωτος — μιὰ περίοδος ὀργῆς, ἐνεργητικὴ περίοδος ἔρωτος — μεγάλη περίοδος ὀργῆς, πειὸ ἀδύνατη ἐμφάνιση ἔρωτος — μικρὴ περίοδος ὀργῆς. Δὲν καταλαβαίναμε τότε, πῶς αὐτὸς ὁ ἔρωτος

καὶ ἡ ὄργη ἦταν τὸ ἴδιο κτηνώδες αἰσθημα πού μᾶς κατέχει, μόνον σὲ διαφορετικὲς μορφές. Ἡ ζωὴ μας θάτανε φοιχτὴ ἂν καταλαβαίναμε τὴν κατάστασή μας, ἐμεῖς ὅμως δὲν τὴν καταλαβαίναμε, οὔτε καὶ τὴν ἐβλέπαμε τότε. Αὐτοῦ μέσα βρίσκεται καὶ ἡ σωτηρία καὶ ἡ ποιητὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ζῶντας ἀφύσικα μπορεῖ νὰ μεθῆ, γιὰ νὰ μὴ βλέπῃ ὅλη τὴν δυστυχία καὶ τὴν ἀθλιότητα τῆς καταστάσεώς του.

Αὐτὸ κάναμε καὶ μεῖς. Ἐκείνη ἐφρόντιζε νὰ ξεχνιέται μὲ τίς διαρκεῖς καὶ ἰδανικὲς ἀσχολίες της, μὲ τὸ νοικοκυριό, μὲ τὴν ἐπίπλωσιν τοῦ σπητιῦ, μὲ τίς τουαλέττες, τίς δικές της, καὶ τῶν παιδιῶν, μὲ τὰ μαθήματά τους καὶ τὴν ὑγεία τους. Ἐγὼ δὲ εἶχα τὰ δικά μας — ἡ μέθη : ἡ μέθη τῆς δουλειᾶς, τὸ κυνήγι, τὰ χαρτιά. Ἡμαστέ διαρκῶς ἀπασχολημένοι. Αἰσθανόμεστε καὶ οἱ δύο, πὼς ὅσο περισσότερο ἦμαστέ ἀπασχολημένοι, τόσο περὶ κακοὶ θὰ μπορούσαμε νὰ μᾶςτε ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον. «Σοῦ εἶναι εὐχάριστο νὰ κάνης καμώματα, — ἐσκεπτόμουνα ἐγὼ γι' αὐτή, — καὶ νὰ, μὲ βασάνισες τὴν νύχτα μὲ σιγνές, κι' αὐριο ἔχω συνεδρίαση». — «Ἐσὺ ἔχεις τὴν ἡσυχία σου, — ὄχι μοναχὰ τὸ σκεπτότανε ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλεγε — μὰ ἐγὼ ἔχω νὰ κοιμηθῶ ὅλη τὴν νύχτα μὲ τὸ παιδί». Ὅλες αὐτὲς οἱ νέες θεωρίες τοῦ ὑπνωτισμοῦ, τῶν ψυχικῶν παθήσεων, τῆς ὑστερίας — δὲν εἶναι ἀπλή, ἀλλὰ βλαβερὴ κι' ἐλσεινὴ κουταμάρα. Ὁ Σαρκὸ ἀσφαλῶς θάλεγε γιὰ τὴ γυναῖκα μου ὅτι εἶναι ὑστερική, καὶ γιὰ μένα πὼς εἶμαι ἀνισόρροπος καὶ ἴσως θ' ἄρχιζε νὰ μᾶς γιατρούη. Καὶ ὅμως δὲν ὑπῆρχε τίποτε γιὰ θεραπεία.

Ἔτσι ζούσαμε μέσα σὲ μιὰ διαρκῆ ομίχλη χωρὶς νὰ

βλέπομε τὴν ἀληθινὴν κατάστασιν πού βρισκόμαστε. Κι' ἂν δὲν συνέβαινε ἐκεῖνο πού συνέβηκε, θὰ ζούσα ἔτσι ἴσαμε τὰ γεράματά μου καὶ θὰ σκεπτόμουνα ἀποθνήσκοντας, πὼς ἔζησα μιὰ καλὴ ζωὴ, ὄχι καὶ πολὺ καλὴ, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀσχημὴ, τὴ ζωὴ πού κάνουν ὅλοι. Δὲν θὰ καταλάβαινα ἐκείνη τὴν ἀβυσσο τῆς δυστυχίας κι' ἐκεῖνο τὸ βρωμερὸ φέμα, ὅπου βυθισμένοι σπαρτάριζα.

Ἐνῶ ἐμεῖς ἦμαστέ δυὸ ἔνοχοι πού μισοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ πού ἦσαν δεμένοι μὲ τὴν ἴδια ἀλυσιδα, πού ἐδηλητηρίαζαν τὴ ζωὴ ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ, φροντίζοντας νὰ μὴ τὸ βλέπουν αὐτό. Δὲν ἐβλεπα τότε ἀκόμη, πὼς οἱ σύζυγοι 0,99 ζοῦνε μέσα στὸν ἴδιον ἄδη, ὅπως ζοῦσα ἐγὼ, καὶ πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ γίνεταί ἄλλοιῶς. Τότε δὲν τῆξερα αὐτὸ οὔτε γιὰ τοὺς ἄλλους, οὔτε γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

Περίεργε πράγμα, τί συμπτώσεις πού ὑπάρχουν στὴν κανονικὴ καὶ στὴν ἀτακτικὴ ἀκόμη ζωὴ ! Τότε ἴσα-ἴσα ἡ ζωὴ γίνεταί ἀνυπόφορη γιὰ τοὺς γονεῖς, γίνονται ἀπαραιτήτες κι' οἱ συνθήκες τῆς πολιτείας γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Καὶ τότε προκύπτει ἡ ἀνάγκη νὰ μεταφερθῆ κανεὶς στὴν πόλη.

Ἐσώπατε κι' ἐβγάλε γανά δυὸ φορές τοὺς παρῶξενους ἤχρους, οἱ ὅποιοι τώρα περὶ ἐμοιαζαν ὅπως διόλου μ' ἓνα συγκρατημένο θρῆνο. Τὸ τραῖνο ἐπλησίαζε στὸν σταθμό.

— Τί ὥρα εἶναι ; ρώτησε κείνος.

Ἐγὼ κοίταξα τὴν ὥρα. Ἦταν δύο.

— Δὲν κουραστήκατε ; ρώτησε κείνος.

— Ὅχι, μήπως σεῖς κουραστήκατε ;

— Κάτι μὲ πνίγει. Ἐπιτρέψτε μου, θέλω νὰ περπατήσω καὶ νὰ πῶ λίγο νερό.

Βγήκε ἀπ' τὸ βαγόνι τρικλίζοντας. Ἐμείνα μόνος καὶ σκεπτόμουνα ὅλα ἐκεῖνα ποὺ μοῦ εἶπε, καὶ βυθίστηκα τόσο πολὺ στὶς σκέψεις, ποὺ δὲν πρόσεξα πὼς εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ἄλλην πόρτα.

XVII

— Ναί, ὅλο καὶ παραφέρομαι, — ἄρχισε ἐκεῖνος. Ἐσκέφθηκα πολὺ· εἶναι πολλὰ ποὺ βλέπω ἀλλοιώτικα τώρα, κι' ὅλα αὐτὰ θέλω νὰ τὰ πῶ. Λοιπὸν, καθήσαμε στὴν πόλη : στὴν πολιτεία οἱ δυστυχισμένοι ἄνθρωποι ζοῦν καλύτερα. Στὴν πολιτεία ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ζήσει ἕκαστὸ χρόνιο χωρὶς νὰ προσέξῃ, ὅτι ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἔχει πεθάνει καὶ ἀποσυνεστήκει. Δὲν ἔχεις καιρὸ νὰ μείνῃς μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸ σου, νὰ συγκεντρωθῆς, διαρκῶς βρῖσκουσαι ἀπησχολημένος. Δουλειές, κοσμικὲς ὑποχρεώσεις, ἡ υἰεία, ἡ καλλιτεχνία, ἡ υἰεία τῶν παιδιῶν, ἡ ἀνατροφή τους. Μιὰ νὰ ὑποδεχθῆς τοὺς τάδε, νὰ ἐπισκεφθῆς ἐκεῖνους ἢ τοὺς ἄλλους, μιὰ νὰ δῆς τὴν τάδε μεγάλη ἠθοποιό, ν' ἀκούσῃς τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη αἰδὸν. Γιατὶ σὲ μιὰ πόλῃ σὲ κάθε ἐποχὴ βρῖσκονται ἕνας ἢ δύο καὶ τρεῖς περίφημοι καλλιτέχνες, τοὺς ὁποίους δὲν μπορεῖς μὲ κανένα τρόπο νὰ μὴ δῆς. Μιὰ πρέπει νὰ κάνῃς θεραπεία στὸν ἑαυτὸ σου, ἢ σὲ κανένα ἀπ' τὰ παιδιά, μιὰ οἱ δασκάλοι, οἱ προγυμναστὲς, οἱ δασκάλες, καὶ ἡ ζωὴ ἐξακολουθεῖ ἄδεια κι' ἄστοχη. Ἔτσι ζούσα-

με, λοιπὸν αἰσθανόμασταν λιγώτερο τὸν πόνο, ποὺ προκαλοῦσε ἡ ἀναγκαστικὴ συμβίωση. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ ὁ καιρὸς πέρασε θαυμάσια — ἴσαμε νὰ τακτοποιηθοῦμε στὴν καινούργια πολιτεία, στὸ καινούργιό σπίτι, καὶ πάλι ἡ φασαρία, νὰ φύγωμε στὴν ἐξοχὴ, καὶ πάλι ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ στὴν πόλη.

Πέρασαμε ἕνα χειμῶνα, καὶ τὸν ἄλλο χειμῶνα γίνηκε κατὶ ἄλλο, ποὺ δὲν τὸ πρόσεξε κανεὶς, καὶ ποὺ φαινότανε ὡς ἀνάξιο λόγου γεγονὸς, καὶ ὅμως ἐκεῖνο γίνηκε ἀφορμὴ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἡ γυναῖκα μου ἦταν ἀδιάθετη κι' οἱ γιατροὶ τῆς ἀπαγόρευσαν νὰ κάμῃ παιδιά καὶ τῆς ἔμαθαν ἕνα τρόπο νὰ μὴν κάνῃ. Αὐτὸ μοῦ προκαλοῦσε τὴν ἀποστροφή. Ἐπάλαψα ὅσο μπορούσα ἐναντίον αὐτοῦ, ἐκεῖνη ὅμως ἐπέμενε μ' ἕνα ἐλαφρόμυαλο πείσμα στὴν ἀπόφασή της, ποὺ ἐγὼ ὑπεχώρησα. Ἡ τελευταία δικαιολογία τῆς κτηνώδους ζωῆς μας ἦταν τὰ παιδιά, κι' αὐτὰ μᾶς τὰ στέρησαν, καὶ ἡ ζωὴ γίνεται ἀκόμη πεῖδι σιχαμερή. Τὰ παιδιά χρειάζονται στὸν χωριότη, στὸν ἐργάτη, ἀν καὶ δυσκολεύεται νὰ τὰ διατρέφῃ, ὡς τόσο τοῦ εἶναι ἀναγκαῖα, καὶ γι' αὐτὸ δικαιολογοῦνται οἱ συζυγικὲς του σχέσεις. Γιὰ μᾶς ὅμως, τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν παιδιά, δὲν μᾶς χρειάζονται, καὶ εἶναι μιὰ περιττὴ φροντίδα, ἕνα ἐξοδο, εἶναι συγκληρονόμοι στὴν περιουσία σου, εἶναι φόρτωμα. Καὶ καμμιά δικαιολογία δὲ χωράει στὴν κτηνώδη ζωὴ μας. Ἡ τεχνικὰ ἀπαλλαγτόμεθα ἀπ' τὰ παιδιά, ἢ τὰ βλέπομε σὲ μιὰ δυστυχία ὡς ἀποτέλεσμα ἀπροσεξίας, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀκόμη σιχαμερώτερο.

Ἡ πλειονότης τοῦ τωρινοῦ μορφωμένου κόσμου πα-

ραδίδεται σ' αὐτὴ τὴν διαφθορὰ χωρὶς τὴν παραμικρὴ τύφῃ τῆς συνειδήσεως.

Ἡ πράξις αὐτὴ δὲν προσιρροῦει σὲ καμμιά τύφῃ, γιατί στὴν τάξῃ μας δὲν ὑπάρχει καμμιά συνείδησις, ἐκτὸς ἂν μὲν νὰ τ' ὀνομάσῃ κανεὶς ἔτσι, προσιρροῦει στὴν συνείδησις τῆς κοινωνικῆς γνώμης καὶ τοῦ ποινικοῦ νόμου. Στὴν περίπτωσις ὅμως αὐτὴ οὔτε ἡ μία, οὔτε ἡ ἄλλη παραβιάζεται, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ αἰσθάνεται κανεὶς τύψεις συνειδήσεως ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, γιατί τὸ κάμνον ἄλλο ἀνεξαιρέτως — καὶ ἡ Μαρία Πάβλοβνα καὶ ὁ Ἰβάν Ζαχαρίτσ. Ἀλλὰ πῶς; Θέλετε νὰ γεμίσουν τὸν κόσμον ζητιάνους ἢ νὰ στερηθοῦν τίς ἀπολαύσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς! Νὰ αἰσθάνονται τύψεις ἀπέναντι τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἢ νὰ τὸν φοβοῦνται, δὲν ὑπάρχει καὶ πάλι λόγος. Μόνον αἱ ἀνήθικες κόρες τοῦ λαοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν στρατιωτῶν ρίχνουν τὰ παιδιὰ τους στὶς λίμνες καὶ τὰ πηγᾶδια, — αὐτὲς βέβαια πρέπει νὰ βάζουν φυλακὴ, ἐνῶ ἐμεῖς τὰ κάνομε ὅλα παστρικά καὶ μὲ τὸν καιρὸ.

"Ἐτσι περάσανε κι' ἄλλα δύο χρόνια. Τὸ φάρμακο τῶν ἀρχαίων γιατρῶν ἄρχισε, καθὼς φαίνεται, νὰ ἐνεργῇ. Ἡ γυναῖκα μου ἐπάχυνε κι' ὀμώρφησε, ὅπως αἱ γυναῖκες ποὺ περνοῦν τὴν τελευταία ἀνοιξὴ τῆς νεότητος τῶν. Τὸ ἐνοιώθε αὐτὸ κι' ἐπεριποιότανε τὸν ἑαυτὴ της. "Ἐκαμε μιὰ προκλητικὴ ὀμορφιά ποὺ τάραζε τοὺς ἄνδρες. "Ἦτανε μέσα στὴν δύναμιν τῆς γυναίκας, τῆς καλυθρεμμένης, ποὺ δὲ γεννάει, κι' ἐρεθισμένης τριάντα χρονῶν γυναίκας. Τὸ ὕφος της γεννοῦσε τὴν ταραχὴν. "Ὅταν περνοῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, τραβοῦσε ἀπάνω της τὰ βλέμματά τους. "Ἦτανε σὰν ἓνα καλο-

θερμένο ζευγμένο ἄλογο ποὺ παρναπαύθηκε ἀκίνητο, ἀπ' τὸ ὅποιο βγάλανε τὰ χαλινά. Δὲν ὑπῆρχε δὲ σ' αὐτὴν κανένα χαλινό. ὅπως δὲν ὑπῆρχε σὲ καμμιά σχεδὸν ἀπ' τίς γυναῖκες μας. Κι' ἐγὼ ἄρχισα νὰ αἰσθάνωμαι, πῶς μὲ κυρίευσ ὀβδος.

XVIII

Σηκώθηκε ξαφνικὰ καὶ κάθησε πολὺ σιμὰ στὸ παράθυρο.

— Νὰ μὲ συγχωρήτε, εἶπε ἐκεῖνος, καὶ καρφώνοντας τὸ βλέμμα στὸ παράθυρο, ἔμεινε ἀκίνητος ἐπὶ τρία λεπτά. Ὑστερα ἐστέναξε βαθειὰ καὶ ξανακάθησε ἀπέναντί μου. Τὰ πρόσωπὸ του γίνθηκε ὅπως διόλου διαφορετικόν, τὰ μάτια του εἶχαν μιὰ σκληρὴ ἐκφράση, καὶ κάτι παράξενο σὰ χαμόγελο ἐξάρωνε τὰ χεῖλιά του.

— Κουράστηκα λίγο, μὰ θὰ σᾶς διηγηθῶ ὅλα. "Ἐχομε ἀκόμη καιρὸ ὡς ποὺ νὰ φέξῃ. Ναι, — ἄρχισε πάλι ἐκεῖνος ἀνάθοντας ἓνα σιγαρέττο. — "Ἀρχισε νὰ παχαίνει ἀπ' τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔπαψε νὰ γεννᾷ, κι' ἡ ἀρρώστεια αὐτὴ, — τὸ αἰώνιο μαρτύριον τῶν παιδιῶν — ἄρχισε νὰ σέβνη σιγά-σιγά... ἡ μᾶλλον κάτι ἄλλο, σὰ νὰ ξύπνησε ἀπ' τὴ μέθη ποὺ τὴν κατεῖχε, συνήλθε καὶ εἶδε πῶς ὑπάρχει ἓνας ὀλόκληρος κόσμος μὲ τίς χαρὲς του, τὸν ὅποιον εἶχε ξεχάσει, ἀλλὰ καὶ στὸν ὅποιον δὲν ἤξερε νὰ ζῇ. — ἓνας κόσμος, τὸν ὅποιον δὲν καταλάβαινε καθόλου. «Μὴ χάσω τὴν εὐκαιρία! Ὁ καιρὸς περνᾷ καὶ δὲν γυρίζει πεῖα!» "Ἐτσι φανταζόμουν πῶς σκεπτότανε, ἢ μᾶλλον αἰσθανότανε, μὰ καὶ δὲν μπορούσε νὰ σκέπτεται καὶ νὰ αἰσθάνεται ἀλλοιωτικὰ: Ἀνατράφηκε

μέ τὴν ιδέα, πὼς στὸν κόσμο ἓνα μόνον πράγμα εἶναι ἄξιο προσοχῆς : ὁ ἔρωσ. Παντρεύτηκε, δοκίμασε καὶ ἀπ' τὸν ἔρωτα αὐτόν, μ' αὐτὸ πού δοκίμασε ὄχι μόνον ἦταν μακρὰ ἀπ' ἐκεῖνο πού τῆς ὑπόσχονταν, ἀπ' ἐκεῖνο, πού περίμενε, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκαμε νὰ περάσῃ πολλές ἀπογοητεύσεις, βάσανα καὶ τὸ ἀνέλπιστο ἀμέσως μαρτύριο — τόσα παιδιά ! Τὸ μαρτύριο αὐτὸ τὴν κούρασε. Καὶ νὰ, χάρις εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῶν υποχρεωτικῶν γιατρῶν, ἔμαθε πὼς μπορεῖ νὰ τὸ καταφέρῃ καὶ χωρὶς παιδιά. Δοκιμάζοντας αὐτό, ἦταν γεμάτη χαρὰ καὶ ξανάζησε πάλι μόνον γιὰ κείνο πού ἤξερε, — γιὰ τὸν ἔρωτα. Ἀλλὰ μιὰ ἀγάπη, πού προκαλοῦσε τὴν ἀηδία, τὴν ζήλεια καὶ κάθε ὀργὴ ἐναντίον τοῦ ἀντρα, δὲν ἦταν πειὰ τὸ ἴδιο πράγμα. Ἄρχισε νὰ φαντάζεται κάποιον ἄλλον ἔρωτα, ἓναν καινούργιο, ἀγνόν ἔρωτα, αὐτὴν τὴν ιδέα τοῦλάχιστον εἶχα ἐγώ. Καὶ τότε ἄρχισε νὰ κοιτάζῃ γύρω της, σὰ νὰ περίμενε καὶ. Τὸ ἔβλεπα αὐτὸ καὶ δὲν μπορούσα νὰ ἡσυχάσω. Ἄρχισε νὰ κάμνῃ κατὰ λέξη ἐκεῖνο πού μοῦ ἔλεγε, με τὴν βοήθειαν τρίτων προσώπων, δηλαδὴ μιλώντας με τοὺς ξένους, τὰ λόγια της ὅμως ἀποτεινόνταν σὲ μένα, ἐξέφραζε με θάρρος χωρὶς νὰ σκέπτεται καθόλου, ὅτι πρὸ μίας ὥρας ἔλεγε τὸ ἀντίθετο, ἐξέφραζε με ὕφος, μισὸ σοβαρό, μισὸ ἀστεῖο, πὼς οἱ μητρικὲς φροντίδες εἶναι ἀπάτη, πού δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ἀφιερῶνῃ κανεὶς τὴ ζωὴ του στὰ παιδιά, σὰν εἶναι νέος καὶ μπορεῖ νὰ τὴν ἀπολαμβάνῃ. Καὶ πραγματικὰ οἱ φροντίδες της γιὰ τὰ παιδιά ἄρχισαν νὰ λιγστεύουν, ἐγὼ ἀντιθέτως ἐπερίσσευα γιὰ τὸν ἑαυτὸ της. Ἄρχισε νὰ περιποιῆται πολὺ τὸ ἐξωτερικὸ της, ἀν καὶ ἐφρόντιζε νὰ τὸ κρύβῃ αὐτὸ καὶ νὰ ξανακαίρῃ τὶς παλιὲς της

συνήθειες, τὶς παλιὲς της προτιμήσεις, φροντίζοντας μάλιστα νὰ τελειοποιηθῇ. Ξανάρχισε με πάθος τὸ πιάνο, πού εἶχε τελείως παραμελήσει. Καὶ ἀπ' αὐτὸ προήλθαν ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἐγύρισε πάλι τὸ πρόσωπο πρὸς τὸ παράθυρο, κοιτάζοντας με βλέμματα κουρασμένα, κάμνοντας ὅμως μιὰ προσπάθεια, ἔξακολούθησε ἀμέσως :

— Ναι, παρουσιάστηκε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος...

Κοντοστάθηκε κι' ἔβγαλε δυὸ φορές τοὺς παράδοξους ἤχους του. Ἐβλέπα πὼς τοῦ ἦταν βασιανιστικὰ νὰ ὀνομάσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, νὰ τὸν θυμᾶται, νὰ μιλήσῃ γι' αὐτόν. Μὰ ἔκαμε καὶ πάλι μιὰ προσπάθεια, σὰν νᾶθελε νὰ ὑπερπηδῆσῃ τὸ ἐμπόδιο πού τὸν ἐνοχλοῦσε, κι' ἐξακολούθησε ἀποφασιστικὰ :

— Ἦταν ἓνας παλιανθρωπάκος, κατὰ τὴν γνώμη μου καὶ τὴν ἀντίληψή μου. Καὶ ὄχι, γιατί ἔπαιζε ρόλο στὴν ζωὴ μου, ἀλλὰ γιατί πραγματικῶς ἦταν τέτοιος. Ἡ ταπεινὴ φύση του ἄλλως τε ἀποδεικνύει κατὰ πόσον ἦταν ἀκαταλόγηστη ἐκεῖνος. Ἄν δὲν ἦταν ἐκεῖνος, θᾶταν ἄλλος, αὐτὸ μιὰ φορὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ! — Καὶ πάλι σάπασε. — Ναι, ἦταν μουσικὸς, βιολιστῆς, ὄχι βιολιστῆς ἐξ ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἥμισυ καλλιτέχνης, κατὰ τὸ ἥμισυ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου.

Ὁ πατέρας του κτηματίας, ἦταν γείτονας τοῦ πατέρα μου. Ὁ πατέρας του εἶχε καταστραφῇ ὕλικῶς, καὶ τὰ παιδιά του, τρία ἀγόρια, ἦσαν καλὰ ἀποκαταστημένα, μόνον αὐτὸν τὸν μικρότερον εἶχαν στείλει στὴ γουνά του στὸ Παρίσι. Ἐκεῖ τὸν ἔβαλαν στὸ Ὠδεῖο, γιατί εἶχε μουσικὸ ταλέντο κι' ἐβγήκε ἀπὸ κεῖ βιολιστῆς κι' ἔπαιζε στίς συναυλίες. Ἦταν ἓνας... — Θελόντας, καθὼς

φαίνεται, νὰ πῆ κάτι καὶ γι' αὐτόν. συγκατήθηκε καὶ εἶπε βιαστικά: — Τέλος πάντων δὲν ξέρω πῶς ζῶσε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ξέρω μοναχὰ ὅτι τὸν χρόνο αὐτὸν παρουσιάστηκε στὴ Ρωσσία καὶ παρουσιάστηκε σὲ μένα.

Μάτια ὑγρά, ἀμυγδαλωτά, κόκκινα χεῖλια, πὺλ χαμογελοῦσαν πάντα, καλοσιδεωμένα μικρὰ μουστάκια, χτένιασμα τῆς τελευταίας μόδας, ἓνα πρόσωπο ὁμορφο, ἀλλὰ κοινό, ἀπὸ κείνους τοὺς τύπους, πὺλ οἱ γυναῖκες ὀνομάζουν συμπαθητικούς, σῶμα λεπτοκαμωμένο, ἀν καὶ κανονικό, μὲ πολὺ ἀνεπτυγμένους τοὺς γλουτούς, ὅπως τῶν γυναικῶν, ὅπως λένε, καὶ τῶν Ὀττεντότων. Κι' ἐκείνοι λένε πῶς ἔχουν κλίση στὴν μουσική. Ἐξοικειωτο πολὺ εὐκολα, ὅσο τοῦ ἦταν δυνατόν, ἦταν ὅμως ἐξυπνος καὶ πάντα ἑτοιμος νὰ σταματήσει, ἀν συναντοῦσε τὴν παραμικρότερη ψυχρότητα. Φροντίζοντας νὰ διατηρῇ τὴν ἐξωτερικὴν ἀξιοπρεπὴ ἐμφάνιση, μὲ κείνη τὴν Παριζιάνικη λεπτότητα τοῦ γούστου στὴν ἐκλογή τῶν παπουτσιῶν, τῶν παρδαλῶν γραβιτῶν, καὶ κάτι ἄλλο στὸ ντύσιμο, πὺλ τὸ ἀποκοῦν ὅλοι οἱ ξένοι στὸ Παρίσι, καὶ πὺλ μὲ τὸ νεωτερισμὸ του κάμνει τόση ἐντύπωση στὰς γυναῖκες. Στους τρόπους μιὰ ἐξωτερικὴ πλαστὴ εὐθυμία. Καὶ ἡ συνήθεια, ξέρετε, νὰ μιλά γιὰ ὅλα μὲ ὑπαινιγμούς καὶ μὲ διασκευομέναις φράσεις, σὰ νὰ ξέρατε ἀπὸ πρὶν καὶ νὰ θυμόσαστε ὅλα αὐτά, πὺλ σὰς ἔλεγε, καὶ μπορούσατε νὰ τὸ συμπληρώσετε.

Αὐτὸς λοιπὸν μὲ τὴ μουσικὴ του ἦταν ἡ κίτλια ὄλων. Στὸ δικαστήριον ἡ ὑπόθεσί μου παρουσιάστηκε ὑπὸ μορφὴν ζηλοτυπίας. Κάθε ἄλλο, ἢ μᾶλλον κάτι ἄλλο ἦταν ἡ ἀφορμὴ. Τὸ δικαστήριον ἀποφάνθηκε πῶς εἶμαι ἓνας ἀπατημένος σύζυγος καὶ πῶς ἐσκότωσα ὑπερασπίζοντας

τὴν ἐξυβρισμένη τιμὴ μου (ἔτσι θαρῶ τὸ λένε στὴν γλώσσά του). Καὶ γι' αὐτὸ μὲ ἀθώωσαν. Στὸ δικαστήριον φρόντισα νὰ τοὺς διασαφήσω τὴν αἰτία, πὺλ μ' ἔκαμε νὰ σκοτώσω, μὰ κείνοι εἶχαν ἀντίθετη γνώμη, ὅτι θέλησα νὰ ἀποκαταστήσω τὴν τιμὴ τῆς γυναίκας μου.

Οἱ σχέσεις της μὲ τὸν μουσικὸν αὐτόν, ὅποιαίδηποτε κι' ἀν ἦσαν, γιὰ μένα δὲν εἶχαν καμμιὰ σημασία, μὰ καὶ γι' αὐτὴν ἐπίσης. Ἔχει ὅμως σημασία ἐκείνο πὺλ σὰς διηγήθηκα προηγήτερα, δηλαδὴ ἡ κτηνωδία μου. Ὅλα συνέβηκαν, γιὰτὶ μεταξύ μας ὑπήρχεν ἐκείνη ἡ φοβερὴ ἄβυσσος, περὶ τῆς ὁποίας σὰς ὠμίλησα, ἐκείνη ἡ φοβερὴ ἔνταση τοῦ ἀμοιβαίου μίσους, πὺλ ἦταν ἀριστὴ μὲ τὴν πρώτη τυχούσα ἀφορμὴ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκρηξή. Οἱ σκηνῆς μεταξύ μας γινόντανε τὸν τελευταῖον καιρὸ φριχτὲς καὶ καταπληκτικῆς, κι' ἀλλάζοντας κατέληγαν σ' ἓνα ἐντατικὸ κτηνωδὲς πάθος.

Ἄν δὲν παρουσιαζότανε αὐτός, θὰ βρισκότανε ἄλλος. Ἄν δὲν ἦταν ἡ πρόφασις τῆς ζήλειας, θάταν ἄλλη. Ἐπιμένω καὶ λέγω, πῶς ὅλοι οἱ σύζυγοι, πὺλ ζῶνε, ὅπως ζῶσα κι' ἐγώ, πρέπει ἢ νὰ κάμνουν ἓνα βίο διεφθαρμένο, ἢ νὰ χωρίζουν μὲ τίς γυναῖκες τους, ἢ νὰ σκοτώνουν τὸν ἑαυτὸ τους ἢ τίς γυναῖκές τους, ὅπως τὸ ἔκχα κι' ἐγώ. Ἄν δὲν τὸ ἔχη πάθει κανεὶς ἴσαμε τώρα, θάταν ἀσφαλῶς μιὰ σπανία ἐξαιρέσις. Γιὰτὶ πρὶν φτάσω σ' αὐτὸ πὺλ ἔφατσα, εὐρέθηκα κάμποσες φορές στὸ σημείον ἢ αυτοκτονήσω, κι' ἐκείνη ἀποπειράθηκα νὰ δηλητηριασθῇ.

XIX

— Ναί, αὐτὰ ἔλα γινηῖκαν ἀπὸ πολὺ πρὶν.

Σὰ νὰ περνούσαμε κάμποσον καιρὸ εἰρηνικά καὶ δὲν ὑπῆρχε καμμιά ἀφορμὴ νὰ διαταράξη τὰς εἰρηνικάς μας σχέσεις, ἄξαφνα ἀρχίζαμε τὴν κουβέντα, πὼς τὸ τάδε σκυλλὶ στὴν ἐκθεση πῆρε τὸ πρῶτο βραβεῖο, λέγω ἐγὼ. Ἐκεῖνη λέει : δὲν πῆρε τὸ πρῶτο, παρὰ μόνο εὐφημικήν. Ἀρχίζει ἡ συζήτηση. Ἀρχίζουμε νὰ πηδάμε ἀπὸ τὸ ἓνα θέμα στὸ ἄλλο, ἀκολουθοῦν καὶ οἱ γκρίνιες : « Ἐ, βέβαια, αὐτὸ εἶναι γνωστὸ, τὰ συνηθισμένα », « ἐσὺ εἶπες αὐτὸ... », « ὄχι δὲν τῶπα ἐγὼ », « ὥστε λέγω ψέματα ! » Αἰσθάνομαι πὼς νά, θ' ἀρχίσῃ ἐκεῖνος ὁ φοβερός καυγάς πού με κάνει ἢ νὰ σκοτωθῶ ἢ νὰ τὴν σκοτώσω. Τὸ ξέρεις πὼς τώρα θ' ἀρχίσῃ καὶ τὸν φοβάσαι σὰν τὴ φωτιά, καὶ γι' αὐτὸ θέλεις νὰ συγκρατηθῆς, μὰ ἡ ὀργὴ κυριεύει ὀλόκληρῃ τὴν ὑπαρξή μου. Ἐκεῖνη — κι' ἐκεῖνη αἰσθάνεται τὸ ἴδιο, βρίσκεται στὴν ἴδια ψυχολογικὴ κατάσταση καὶ ἐξεπίτηδες λεπτολογεῖ τὴν κάθε λέξη μου, δίνοντάς της μιὰ ἀντίστροφη σημασία, ἐγὼ κάθε της λέξη εἶναι ποτισμένη φαρμάκι, κι' ὅπου ξέρει πὼς με πονάει πεῖδὸ πολὺ, ἐκεῖ κι' ἀγκυλώνει. Κι' ὅσο πάει καὶ περισσότερο, Ἐγὼ φωνάζω : σκάσε ! ἢ καὶ κάτι παρόμοιο. Ἐκεῖνη ἀναπηδᾷ καὶ φεύγει τρέχοντας στὸ δωμάτιο τῶν παιδιῶν. Ἐγὼ φροντίζω νὰ τὴν συγκρατήσω γιὰ νὰ τῆς πῶ, καὶ γιὰ νὰ τῆς ἀποδείξω τὸ ἄδίκόν της, τὴν ἀρπάζω ἀπὸ τὸ χέρι. Ἐκεῖνη καμώνεται πὼς τῆς πονάει καὶ ξεφωνίζει : « παιδιά, ὁ πατέρας σας με δέρνει ! » Ἐγὼ φωνάζω : « μὰ λὸς ψέματα ! » — « Μὰ δὲν εἶναι καὶ ἡ πρώτη φορὰ ! φωνάζει ἐκεῖνη. Τὰ παιδιὰ

ὁρμῶν ἀπάνω της. Ἐκεῖνη τὰ καθησυχάζει. Ἐγὼ τῆς λέγω : « μὴν ὑποκρίνεσαι ! » Ἐκεῖνη ἀπαντᾷ : « γιὰ σένα ἔλα εἶναι ὑποκρίσεις, εἶσαι ἱκανὸς νὰ σκοτώσης τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ λὸς πὼς ὑποκρίνεται. Σ' ἐγὼ καταλάβει πειά. Αὐτὸ θέλεις νὰ κάμῃς ! » — Ἄ, τοῖλάχιστον νὰ φάγαρες ! » φωνάζω ἐγὼ.

Θυμάμαι πόση φρίκη μοῦ προξένησαν τὰ φέβερὰ αὐτὰ λόγια. Δὲν τὸ περίμενα ποτέ, πὼς θὰ μπορούσα ν' ἀλλεγο τὸσο φοβερά, τόσο βάνουσα λόγια, κι' ἀπορῶ ἐκθύμῃ πὼς μοῦ ξέφυγαν. Φωνάζω τὰ φοβερὰ αὐτὰ λόγια, φεύγω στὸ γραφεῖό μου, κάθομαι κι' ἀρχίζω τὸ κάπνισμα. Τὴν ἀκούω πὼς βγαίνει στὴν εἰσοδὸ κι' ἐτοιμάζεται νὰ φύγῃ. Τὴ ρωτῶ : πού θὰ πᾶς ; Δὲν με' ἀπαντᾷ. « Δὲν πάει στὸ διάβολο », λέγω μέσα μου, γυρίζοντας στὸ γραφεῖό μου, ξαναπέφτω καὶ καπνίζω. Χίλια δυὸ σχέδια γυρίζουν μετὰ τὸ μυαλό μου, πὼς νὰ τὴν ἐκδικηθῶ καὶ νὰ τὴν ξεφορτωθῶ μιὰ γιὰ πάντα, πὼς νὰ σιάξω ἔλα καὶ νὰ τὰ φρειάξω ἔτσι σὰ νὰ μὴ συνέη τίποτε. Τὰ σκέπτομαι ἔλα αὐτὰ καὶ καπνίζω, καπνίζω, καπνίζω. Σκέπτομαι νὰ φύγω ἀπὸ κοντὰ της, νὰ κρυφτῶ, νὰ πάω στὴν Ἀμερικὴ. Φτάνω στὸ σημεῖο νὰ ὄνειροπωλῶ πὼς νὰ ἀπελευθερωθῶ ἀπ' αὐτὴ καὶ πόσο ἕμορφο θάναί, ἅμα θὰ ἐνωθῶ με μιὰ ἄλλη ὄλιγὴ δόλου καινούργια κι' εὐγενικὰ γυναῖκα. Θὰ ἀπελευθερωθῶ ἀν' πεθάνῃ ἢ ἀν' ἄρω διαζύγιο καὶ σκέπτομαι πὼς νὰ τὰ καταφέρω. Βλέπω πὼς μεπεδεύομαι, πὼς δὲν σκέπτομαι ὅ,τι πρέπει, μὰ γιὰ νὰ μὴ βλέπω, πὼς δὲν σκέπτομαι ἐκεῖνο πού πρέπει, καπνίζω, καπνίζω ἀτέλειωτα.

Ὡς τόσο, ἡ ζωὴ στὸ σπίτι ἐξακολουθεῖ. Ἐρχεται ἡ δασύλα καὶ ρωτᾷ : « πού εἶναι ἡ μαντάμ ; πότε θὰ γυ-

ρίση· Ὁ ὑπηρετὴς ρωτᾷ: ἀνὰ σερβίρω τὸ τσαΐ; ἢ Μπαίνω στὴν τραπεζάρια, τὰ παιδιὰ, καὶ ἰδίως τὰ μεγαλύτερα, ἢ δίψα ποὺ καταλαβαίνει πειὰ, μὲ κοιτάζουν μὲ βλέμμα ἐρωτηματικὸ καὶ ἐχθρικό. Πίνουμε τὸ τσαΐ μας σιωπηλοί. Ἐκείνη δὲν ἔρχεται. Περνᾷ ὀλόκληρη ἢ βραδεία, — δὲν ἔρχεται, καὶ δὴ συναισθήματα ἀλληλοσυγκρούονται μὲς τὴν ψυχὴ μου, ἡ ὀργὴ ἐναντίον της, γιὰτὶ βασανίζει ἐμένα καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὴν ἀπουσία της ποὺ παρατείνεται, καὶ ἡ ὁποία ὡς ἀποτελέσμα θάξη τὴν ἐπιστροφή της, καὶ ὁ φόβος πὼς δὲ θὰ γυρίσῃ πειὰ καὶ πὼς μπορεῖ νὰ κἀνὴ κανένα κακό. Θὰ μπορούσα νὰ πάω νὰ τὴν πάρω. Μὰ ποῦ νὰ τὴ ζητήσω; Στῆς ἀδελφῆς της; Μὰ εἶναι κουτὸ νὰ πάω ψάχνοντας καὶ ρωτῶντας. Ὁ Θεὸς πειὰ μαζί της, ἀφοῦ θέλει νὰ μὲ βασανίξῃ, ἄς βασανίζεται μονάχη της. Τὸ κάτω κάτω εἶναι τὸ μόνο ποὺ περιμένει. Καὶ τὴν ἐπομένη ἴσως φορὰ νὰ κἀμὴ χειρότερα. Μ' ἂν δὲν εἶναι στῆς ἀδελφῆς της καὶ θέλει νὰ κἀμὴ ἢ ἔναμε καὶ ἕλας καμμιὰ τρέλλα! . . .

Ἐνδεκα ἡ ὥρα, μεσάνυχτα. Δὲν πηγαίνω στὴν κρεββατοκάμαρα, εἶναι ἀστέιο νὰ περιμένω μόνος ξαπλωμένος, — παρὰ πέφτω ἐκεῖ ἀπάνω στὸν καναπέ. Θέλω μὲ κατὶ ν' ἀπασχοληθῶ, νὰ γράψω κανένα γράμμα, νὰ διαβάσω, ὡς τόσο δὲν μπορῶ νὰ κἀμω τίποτε. Κάθουμαι μόνος στὸ γραφεῖο, βασανίζομαι, θυμῶνω καὶ ἀφηγηκράζομαι στὸν παραμικρὸ θόρυβο. Τρεῖς ἡ ὥρα, τέσσαρες καὶ ἐκείνη δὲν φαίνεται πούθενά. Κατὰ τὰ ξημερώματα ἀποκοιμῶμαι. Ἐυπνῶ — δὲν ἔχει ἔρθῃ ἀκόμη.

Στὸ σπῆτι ἔλα ἐξακολουθοῦν, ὅπως πρίν, μὰ ὅλοι εἶναι γεμάτοι ἀπορία καὶ μὲ κοιτάζουν ἐρωτηματικά, σὰν νὰ μὲ ἐπικρίνουν, ὑποθέτοντας πὼς ἔλα προήλθην ἐξ

αἰτίας μου. Ἐνῶ μέσα μου ἐξακολουθεῖ ἡ ἴδια πάλη τῆς ὀργῆς, γιὰτὶ μὲ βασανίζει, καὶ τῆς ἀνησυχίας γιὰ τὴ ζωὴ της.

Κατὰ τίς ἔνδεκα τὸ πρωὶ καταφθάνει ἡ ἀδελφὴ της φέροντας εἰδήσεις της. Κι' ἀρχίζουν τὰ συνηθισμένα: (μὰ βρίσκεται σὲ φρικιαστικὴ κατάστασι. Μὰ τί εἶναι αὐτὰ! Ἐπὶ τέλος δὲν συνέβηκε καὶ τίποτε σπουδαῖο). Ἐγὼ λέγω γιὰ τὸν ἀνυπόφορο χαραινιῆρά της καὶ πὼς δὲν φταίγω σὲ τίποτε.

— Μὰ ἐπὶ τέλος αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἔτσι! λέει ἡ ἀδελφὴ της.

— Αὐτὸ εἶναι δουλειὰ δική σας καὶ ὄχι δική μου, — λέγω ἐγὼ. — Δὲν κἀμω ἐγὼ πρῶτος τὸ διάβημα γιὰ συμφιλίωσι. Ἄν θέλῃ νὰ χωρίσωμε, ἄς χωρίσωμε. Ἡ κουνιάδα μου φεύγει, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Ἐγὼ τὸ εἶπα μὲ θάρρος πὼς δὲν θὰ κἀμω πρῶτος τὸ διάβημα ὡς τόσο ἄμα ἔφυγε ἡ κουνιάδα μου καὶ γὼ βγήκα καὶ εἶδα τὰ παιδιὰ τρομαγμένα, ἀξιοθηρήγντα, ἤμουν ἔτοιμος καὶ ἔλας νὰ ὑποχωρήσω. Θάμωνα πρόθυμος νὰ τὸ κἀμω, μὰ δὲν ἤξερα πὼς. Καὶ πάλιν ἀρχίζω νὰ βηματίζω, νὰ καπνίζω καὶ νὰ πίνω στὸ πρόγευμα βότκα καὶ κρασί— καὶ φθάνω ἐκεῖνο ποὺ ἀσυναίσθητα παθῶ: δὲν νοιώθω πειὰ τὴν κουταμάρα, τὴν χυδαίότητα τῆς καταστάσεώς μου.

Κατὰ τίς τρεῖς ἔρχεται ἐκείνη. Συναντῶντάς με δὲν λέει τίποτε. Ἐγὼ φαντάζομαι πὼς ἠσύχασε καὶ ἀρχίζω νὰ τῆς λέγω πὼς μὲ εἶχαν προκαλέσει τὰδικὰ της παράτονα. Ἐκείνη μὲ τὸ ἴδιο πάντα αὐστηρὸ καὶ φοβερὸ φαρμακωμένο πρόσωπο μ' ἀπαντᾷ πὼς δὲν ἤρθε νὰ ἐξηγηθῇ, παρὰ νὰ πάρῃ τὰ παιδιὰ, γιὰτὶ δὲν μπορούμε

πειὰ νὰ ζοῦμε μαζί. Ἐγὼ θέλω νὰ τὴν πείσω πὼς δὲν φταίγω, πὼς ἐκείνη μ' ἔδγαλε ἀπ' τὴν ὑπομονή. Μὲ κοιτάζει τότε μ' ἐπισημότητα κι' αὐστηρά, κι' ὕστερα λέει : «αὐτὴ μοῦ μιλάς πειὰ, θὰ τὸ μετανοιώσης». Ἐγὼ τῆς ἀποκρίνομαι πὼς δὲν μπορῶ νὰ ὑποσέρω τίς κωμωδίες. Τότε ἐκείνη ξεφωνίζει κἀτι ἀκατάληπτο γιὰ μένα, καὶ φεύγει στὴν κἀμαρὰ της. Καὶ κατόπιν ἀκούγεται πὼς τρίζει τὸ κλειδί : κλειδίσθηκε. Σπρώχνω τὴν πόρτα, — καμμιά ἀπάντηση, καὶ φεύγω γεμάτος ὀργή. Μετὰ μισὴ ὥρα ἔρχεται κλαίγοντας τραγῆτὴ ἡ Λίζα. «Τί εἶναι ; Συνέδρηκε τίποτε;» — «Ἡ μαμὰ δὲν ἀκούγεται καθόλου». — Τὴν ἀκολουθῶ. Τραβῶ μ' ὅλη μου τὴ δύναμη τὴν πόρτα. Ὁ σύρτης ὑποχωρεῖ, ἡ πόρτα ἀνοίγει διάπλατη. Πλησιάζω στὸ κρεβάτι. Εἶναι ξαπλωμένη ὄρθα, μὲ τὸ μεσοφύρι καὶ τίς ὑψηλές της μπότες. Ἀπάνω στὸ τραπέζι βρίσκεται τὸ κενὸ μπουκαλάκι μὲ τὸ ὄπιο. Τὴν συναφέρνουμε. Ἀρχίζουν τὰ δάκρυα καὶ τέλος ἡ συμφιλίωση. Ποιὰ συμφιλίωση ; Στὴν φυγὴ τοῦ καθενὸς ἐξακολουθεῖ τὸ ἴδιο ἀμοιβαῖο μίσος, στὸ ὁποῖο προστεθῆ καὶ ἡ ὀργὴ γιὰ τὸν πόνον ποὺ προκαλεσε στὸν καθένα ἡ σκηνὴ αὐτή, τὴν ὁποία ὁ ἕνας τὴν ρίχνει στὸν ἄλλον.

Πρέπει ὡς τόσο νὰ πάρουν ὅλα αὐτὰ κάποιον τέλος, καὶ ἡ ζωὴ ἐξακολουθεῖ ὅπως πρὶν. Παρόμοιοι λοιπὸν καυγάδες κι' ἀκόμη χειρότεροι γινότανε ἀδιάκοπα, κάποτε μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα, κάποτε μιὰ φορὰ τὸν μῆνα, κάποτε πάλι : κάθε-μέρα. Καὶ πάντα τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια. Μιὰ φορὰ εἶχα ἐτοιμάσει κι' ὅλας τὸ διαβατήριό μου γιὰ τὸ ἔξωτερικό — τὸ μάλωμα ἐξακολουθοῦσε δύο μέρες. Ὑστερα ὅμως ἐπηκολούθησαν πάλι : οἱ μι-

σοεξηγήσεις, οἱ μισοσυμφιλιώσεις — κι' ἐγὼ ἔμεινα...

XX

— Αὐτὲς λοιπὸν ἦσαν οἱ γέσεις μας, ὅταν παρουσιάστηκε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Ἦρθε στὴν Μόσχα, ὁ ἄνθρωπος αὐτός — τὸνομά του εἶναι Τρουχατσιέβσκη — καὶ παρουσιάστηκε σὲ μένα. Ἦταν πρῶτ'. Τὸν δέχθηκα. Κάποτε μιλούσαμε ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου στὸν ἐνικό, μὰ γὰρ τοῦ τόκοφα ὀρθὰ κοφτὰ κι' αὐτὸς ὑποτάχθηκε ἀμέσως. Δὲν μ' ἄρσσε καθόλου ἀπὸ τὸ πρῶτο βλέμμα τοῦ τοῦρριξα. — Ἄλλὰ — περίεργο — κάποια παράδοξη, μοιραία δύναμη μ' ἀνάγκασε νὰ μὴ τὸν ἀποφεύγω, νὰ μὴ τὸν ἀπομακρύνω, ἀλλ' ἀπεναντίας νὰ συνδεθοῦμε. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπλούστερο, ἀπὸ τοῦ νὰ τοῦ μιλήσω ψυχρά, νὰ τὸν ἀποχαιρείσω χωρὶς νὰ τὸν παρουσιάσω στὴ γυναῖκά μου. Μὰ ὄχι, σὰν ἐπίτηδες τοῦ μίλησα γιὰ τὸ παίξιμό του, τοῦ εἶπα πὼς μοῦ εἶχανε πῆ, ὅτι δὲν ἔπαιζε πειὰ. Ἐκεῖνος μ' ἀποκρίθηκε ὅτι ἀπεναντίας τώρα παίζει πειδὸ πολὺ ἀπὸ πρὶν. Θυμήθηκε μάλιστα, πὼς κι' ἐγὼ ἔπαιζα κάποτε. Τοῦ εἶπα πὼς δὲν παίζω πειὰ, ἀλλὰ πὼς ἡ γυναῖκά μου παίζει ὁμορφα πιάνο. Περίεργο πράγμα ! Τὸ φέρισμό μου ἀπέναντί του ἀπὸ τὴν πρῶτη ὥρα τῆς συναντήσεώς μας ἦταν τέτοιο, ὅπως θὰ μποροῦσε νὰ μὴ μόνον ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ποὺ συνέβησαν.

Ὁ τρόπος μου εἶχε κἀτι τὸ βεβιασμένο ὅταν τοῦ μιλοῦσα : ἐπρόσεχα σὲ κάθε λέξη, σὲ κάθε ἔκφραση ποὺ ἔλεγα καὶ ποὺ ἔλεγε, δίνοντας στὸν καθένα κάποια σπουδαιότητα.

Τὸν παρουσίασα στὴν γυναῖκά μου. Ἀρχίσανε κουβέν-

τα γιὰ τὴ μουσική, κι' ἐκείνος τῆς πρόσφερε τὶς ὑπηρεσίες του νὰ παίξουν μαζί. Ἡ γυναῖκά μου ἦταν πολὺ χαριτωμένη, ὅπως ἦταν ἄλλως πάντα τὸν τελευταῖο αὐτὸν καιρὸ, γοητευτικὰ καὶ ἀνησυχαστικὰ ὄμορφη. Φαίνεται ὅτι τῆς ἄρεσε κι' αὐτὸς ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ἦταν εὐχαριστημένη γιὰτὶ θάχε τὴν εὐτυχία νὰ παίξῃ μ' ἓνα βιολιστὴ, πρᾶγμα ποὺ πολὺ τῆς ἄρεσε καὶ πολλὰς φρᾶς προσκαλοῦσε γι' αὐτὸ βιολιστὴ ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ τὸ πρόσωπό της ἐξέφραζε τὴν χαρὰ αὐτή. Ὡς τόσο, ἅμα μὲ κοίταξε, κατάλαβε αὐμέσως τὰ αἰσθήματά μου κι' ἄλλαξε τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου της ἀπὸ τότε ἄρχισε ἐκείνο τὸ παιχνίδι τῆς ἀμοιβαίας ἀπάτης. Ἐγὼ χαμογελοῦσα εὐχάριστα, κάμνοντας δῆθεν πὼς εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος. Ἐκεῖνος ἐκοίταζε τὴν γυναῖκά μου μὲ τὸν τρόπον ποὺ βλέπουν ὅλοι οἱ ἀνήθικοι ἄνθρωποι τὶς ὄμορφες γυναῖκες, καμωνότανε πὼς τὸν ἐνδιέφερε μόνον τὸ θέμα τῆς συζητήσεως, ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκείνο ποὺ τὸν ἐνδιέφερε τὸ λιγώτερο. Ἐκείνη φρόντιζε νὰ φαίνεται ἀδιάφορη, μὰ ἡ γνωστὴ σ' αὐτὴ ἔκφρασή μου, τὸ ψεύτικο χαμόγελο τοῦ ζηλιάρη καὶ τὸ λάγνο βλέμμα του φαίνεται πὼς τὴν ἐξερέθιζαν. Εἶδα πὼς ἀπὸ τὴν πρώτη κι' ὅλας συνάντηση ἄστραψαν κάπως ξεχωριστὰ τὰ μάτια της, καὶ συνεπεία καθὼς φαίνεται τῆς ζήλειας μου τοποθετήθηκε μεταξὺ τους κάτι σὰν ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, ποὺ σὰ νὰ προκαλοῦσε τὴν ὁμοιότητα τῶν ἐκφράσεων τοῦ προσώπου, τῶν βλεμμάτων καὶ τῶν μειδιημάτων. Κοκκίνιζε ἐκείνη, κοκκίνιζε κι' αὐτός. Χαμογελοῦσε ἐκείνη, χαμογελοῦσε κι' αὐτός. Εἶπανε γιὰ τὴ μουσική, γιὰ τὸ Παρίσι, γιὰ χίλια δυὸ ἀσήμενα πράγματα. Ἐκείνος σηκώθηκε νὰ φύγῃ.

Στεκότανε χαμογελώντας μὲ τὸ καπέλλο κοντὰ στὰ σκέλη ποὺ ἀνατρίχιαζαν, ἐκοίταζε μιὰ ἐμένα, μιὰ τὴν γυναῖκά μου, σὰ νὰ περιμενε τί θὰ κάνωμε. Θυμάμαι καλὰ αὐτὴν τὴ στιγμή, ἀκριβῶς διότι τὴ στιγμή αὐτή, μπορούσα νὰ μὴ τὸν ξαναπροσκαλέσω καὶ τότε δὲν θὰ γινότανε τίποτε. Ἐρριξα ὅμως τὸ βλέμμα μου ἀπάνω της κι' ἀπάνω του. «Μὴ θαρρεῖς πὼς σὲ ζήλεῦω», τοῦ εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου, «ἢ πὼς σὲ φοβοῦμαι», εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου σ' αὐτόνε καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ φέρῃ καμμιὰ φορὰ τὰ βράδουα τὸ βιολί του γιὰ νὰ παίξῃ μὲ τὴν γυναῖκά μου. Ἐκείνη μ' ἐκοίταζε ἀπορώντας, κοκκίνισε κι' ἄρχισε ν' ἀρνῆται, σὰ νὰ φοβήθηκε, λέγοντας πὼς δὲν εἶπαίξε καλὰ. Ἡ ἀρνήσή της αὐτὴ μὲ ἐξερέθισε ἀκόμα περὶ πολὺ, κι' ἐγὼ ἐπέμεινα περισσότερο. Θυμάμαι ἐκείνο τὸ παράξενο συναίσθημα ποὺ μὲ κατέιχε, ὅταν κοίταξα τὸ σῆρο του, τὸν ἄσπρο λαιμὸ ποὺ ξεχώριζε ἀπὸ τὰ μαῦρα χτενισμένα σὲ χωρίστρα μαλλιά του, ὅταν ἐφευγε ἀπὸ τὸ σπίτι μας μὲ τὸ πηδηχτό, παρόμοιο σὰν τοῦ πουλιοῦ, βάδισμά του. Δὲν μπορούσα νὰ μὴ ὀμολογήσω στὸν ἑαυτὰ μου, πὼς ἡ παρουσία αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μὲ βασάνιζε. Καὶ σκεπτόμουνα πὼς ἀπὸ μένα ἐξαρτιᾶτο νὰ μὴ τὸν ξαναἰδῶ πιά. Μὰ γιὰ νὰ τὸ κάμω αὐτό, ἔπρεπε νὰ παραδεχτῶ, πὼς τὸν φοβοῦμαι. Αὐτὸ θάτανε πολὺ ταπεινωτικὸ, ἔλεγα μέσα μου. Κι' ἐκεῖ στῆν ἐξοδο, γνωρίζοντας ὅτι μ' ἀκούει ἡ γυναῖκά μου, ἐπέμεινα νὰ ἐρθῇ τὸ βράδυ μὲ τὸ βιολί του. Μοῦ τὸ ὑποσχέθηκε κι' ἐφυγε.

Τὸ βράδυ ἦρθε μὲ τὸ βιολί του καὶ παίξανε μαζί. Τὸ παίξιμο ὅμως στὴν ἀρχὴ δὲν πῆγαινε καλὰ, — δὲν ὑπῆρχαν οἱ νότες ἐκείνες ποὺ τοὺς ἐχρειαζόντο, κι' ὅσες

εἶχε αὐτός, ἡ γυναῖκά μου δὲν μπορούσε νὰ τὴ παίξει χωρὶς νὰ προγυμναστῇ. Ἐγὼ ἀγατοῦσα πολὺ τὴ μουσική κι' ἐνδιαφερόμουνα γιὰ τὸ παίξιμό τους, τυχτοποιῶντας τὰν ἀλόγιο, γυρίζοντας τὰ φύλλα. Στὸ τέλος κάπως τὰ καταφέραιε κι' ἐπαίξαιε κἀτὶ τραγούδια χωρὶς λόγια καὶ μιὰ μικρὴ σονάτα τοῦ Μότσαρτ. Ἐκεῖνος ἐπαίξε ἐξόχως ὠραῖα, εἶχε ἰδίως ἐκεῖνο πού λέγεται αἴσθημα καὶ τέχνη. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ἓνα λεπτὸ εὐγενικὸ γούστο τελεῶς ἀσυμβίβαστο πρὸς τὸν χαρακτῆρά του.

Ἦταν, ἐννοεῖται, πολὺ περὶ καλὸς μουσικὸς ἀπ' τὴν γυναῖκά μου καὶ τὴν βοηθοῦσε, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἐπαινοῦσε μὲ φιλοφροσύνη τὸ παίξιμό της. Φερότανε μὲ πολλὴ ἀξιοπρέπεια, ἡ δὲ γυναῖκά μου φαινότανε πὼς ἐνδιαφερότανε μόνο γιὰ τὴ μουσική κι' ἦταν ἀπλὴ καὶ φυσικὴ. Ἐγὼ ὅμως, ἀν καὶ καμωνόμουνα πὼς πρόσεχα μόνο στὴ μουσική, δὲν ἔπαφα νὰ βασανίζωμαι ὅλη τὴ βραδεῖά ἀπὸ τὴ ζήλεια.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ πού συναντήθησαν τὰ βλέμματά τους, εἶδα πὼς τὸ θηρίο πού βρισκότανε μέσα τους, παρ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς συνθῆκες, ρώτησε : «γίνεται;» κι' ἀποκρίθηκε : «ὦ, ναί, πολὺ». Εἶδα πὼς ἡ γυναῖκά μου ἦταν γι' αὐτὸν μιὰ ἀποκάλυψη, δὲν περίμενε ποτὲ νὰ συναντήσῃ σὲ μιὰ Μοσχοβίτισσα κυρία μιὰ τόσο ἐλκυστικὴ γυναῖκα, κι' ἦταν ἐνθουσιασμένος. Γιατί δὲν εἶχε καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι θὰ δ ε χ ὁ τ α ν ε. Τὸ ζήτημα ἦταν μοναχὰ νὰ μὴ τοὺς τὰ χαλάσῃ ὁ ἀνυπόφορος σύζυγος. Ἄν ἤμουνα ἓνας ἄνθρωπος ἀγνός, δὲν θὰ τὸ καταλάβαινα, μὰ κι' ἐγὼ, ὅπως κι' οἱ περισσότεροὶ ἄντρες, ἔκαμνα τὶς ἴδιες σκέψεις· γιὰ τὶς γυναῖκες τὸν καιρὸ πού ἤμουν ἀνύπαντρος, καὶ γι' αὐτὸ διάβαζα στὴ σκέψη

τοῦ σὰ σ' ἀνοιχτὸ βιβλίο. Τυραννιόμουνα ἰδίως γιὰτὶ ἐνοιωθα χωρὶς νὰ γελιέμαι, πὼς γιὰ μένα ἡ γυναῖκά μου δὲν αἰθανότανε τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα διαρκὴ ἐκνευρισμὸ ἐναντίον μου, πού τὸν μετρίαζε πολὺ σπάνια τὸ συνηθισμένο σαρκικὸ πάθος, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν κομψότητα τῆς ἐνδυμασίας του, μὲ τοὺς νεωτεριστικὸς τρόπους καὶ τὸ κυριώτερο — μὲ τὸ ἀναμφισβήτητο ταλέντο του στὴ μουσική μὲ τὴν οἰκειότητα πού δημιουργοῦσαν μεταξύ των τὰ ντουέττα τους, μὲ τὴν ἐπιρροή πού ἐξασκεῖ σ' ὅλες τὶς εὐαίσθητες φύσεις ἡ μουσική, ἰδίως τὸ βιολί, — ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἔπρεπε νὰ τῆς ἤρσκει μοναχὰ, ἀλλὰ ἀναμφισβήτητα χωρὶς τὴν παραμικρότερη ἀμφιβολία, νὰ τὴν ὑποτάξῃ, νὰ τὴν κυρелиάσῃ, νὰ τὴν ζουλίξῃ νὰ τὴν μπλέξῃ στὸ σχοινί, νὰ τὴν μεταχειριστῇ ὅπως θέλει. Αὐτὸ δὲν μπορούσα νὰ τὸ βλέπω καὶ ὑπέφερα φριχτά. Καὶ ὅμως παρ' ὅλα αὐτά, κάποια δύναμη ἀνώτερη ἀπὸ τὴ θέλησή μου, μ' ἀνάγκαιζε νὰ εἶμαι ὄχι μόνον ἀβρός, ἀλλὰ καὶ τρυφερὸς μαζί του. Τὸ ἔκαμνα γιὰ τὴν γυναῖκά μου ἢ γι' αὐτόνε, γιὰ νὰ τῆς ἀποδείξω πὼς δὲν τὸν φοβάμαι, τὸ ἔκαμνα γιὰ μένα, γιὰ νὰ γελᾶσω τὸν ἑαυτὸ μου, — δὲν ξέρω, δὲν μπορούσα μοναχὰ, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ νὰ τοῦ φέρωμαι μ' ἀπλότητα. Ἦμουν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν κολακεύω γιὰ νὰ μὴ παραδοθῶ στὸν πόθο νὰ τὸν σκετώσω. Στὸ δεῖπνο κερνοῦσα μ' ἀκριθὰ κρασιά, θαύμαζα τὸ παίξιμό του, τοῦ μιλοῦσα μ' ἓνα χαμόγελο ξεχωριστὰ τρυφερό, κατόπιν τὸν ἐκάλεσα νὰ ἔρθῃ τὴν ἐρχομένη Κυριακὴ νὰ φάμε μαζί καὶ νὰ ξαναπαίξουνε μὲ τὴν γυναῖκά μου. Τοῦπα ἀκόμη, πὼς θὰ προσκαλέσω μερικὸς φιλομούσους γνωστούς νὰ τὸν ἀκούσουνε ! Ναί, ἔτσι τέλειωσε ἐκεῖνη ἡ βραδεῖά.

Καὶ ὁ Ποζντνίτσιεβ ἄλλαξε στάση πολὺ ταραχμένος κι' ἔβγαλε τὸν παράδοξο ἦχό του.

— Περὶεργα πράγμα, πόση ἐπίδραση εἶχε ἐπάνω μου ἡ παρουσία αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, — ἄρχισε καὶ πάλι, καταβάλλοντάς, καθὼς φαίνεται, δυνάμεις γιὰ νὰ μὴν ταρασσεται. Δυὸ τρεῖς μέρες ὕστερα ἀπ' αὐτὰ ἐπέστρεφα ἀπὸ μιὰ ἐκθεση, στὸ σπίτι, μπαίνω στὸν προθάλαμο κι' ἔξαφνα αἰσθάνομαι κάτι βαρὺ νὰ μὲ πιέζῃ σὰν πέτρα, ποὺ ἔπεσε ἐπάνω στὴν καρδιά μου, καὶ δὲν μπορούσα νὰ ἐξηγήσω στὸν ἑαυτό μου, τί ἦταν αὐτό. Τὸ κάτι αὐτὸ ἦταν, ὅτι περνώντας ἀπ' τὸν προθάλαμο παρατήρησα κάτι ποὺ μοῦ τὸν θύμιζε. Μόνο στὸ γραφεῖό μου κατάλαβα τί ἦταν καὶ γύρισα στὸν προθάλαμο γιὰ νὰ βεβαιωθῶ. Naί, δὲν ἔκαμα λάθος, ἦταν τὸ ἐπανωφόρι του. Ἐνα ἐπανωφόρι, ξέρετε, τῆς μόδας (ὅλα ὅσα τὸν ἀφορούσαν, ἀν καὶ ἀσυνηθιστά, τὰ σημείωσα ὅμως μὲ μιὰ ξεχωριστὴ προσοχή). Πρωτῶ τὸν ὑπηρετῆ : ἦταν αὐτός. Δὲν περνῶ γιὰ νὰ πάγω στὸ σαλόνι ἀπ' τὴν τραπεζαρία παρὰ ἀπὸ τὸ σπουδαστήριο. Ἡ κλῆση μου Λίζα κρατώντας ἕνα βιβλίον διάβαζε καὶ ἡ νταντὰ μὲ τὴ μικρὴ κυλοῦσαν ἕνα καπάκι στὸ τραπέζι ἐπάνω. Ἡ πόρτα τῆς σάλας ἦταν κλεισμένη, ὡς τόσο ἀκούω τοὺς ἤχους ἐνὸς ρυθμικοῦ arpeggio καὶ τὶς φωνές τους. Ἀρρηκράζομαι, μὰ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω τίποτε. Φαίνεται ὅτι οἱ ἦχοι τοῦ πιάνου χρειάζονται γιὰ νὰ σκεπάσουν τὰ λόγια τους, τὰ φιλία τους. . . ἴσως. Θεέ μου, τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ἐνοιώθα μέσα μου ! Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ἐφαντάσθηκα ! Ὅταν ἀναλογίζομαι μοναχὰ τὸ θηρίο ἐκεῖνο, ποὺ ὑπῆρχε μέσα μου, τότε — μὲ πιάνει φρίκη ! Ἡ καρδιά μου σφίχτηκε ξαφνικά, σταμάτησε κι' ὕστερα ἄρχισε νὰ χτυπᾷ σὰν τὸ

σφυρί. Τὸ συναίσθημα ποὺ κυριαρχοῦσε μέσα μου τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ὅπως ἄλλως τε κάθε φορὰ ποὺ ἤμουν ὠργισμένος, ἦταν ὁ οἶχτος γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Μπρὸς τὰ παιδιὰ ! Μπροστὰ στὴν νταντὰ ! σκεφτόμουνα. Ἄζα φαίνεται θάμουνα φοβερὸς στὴν ὄψη, γιὰτὶ καὶ ἡ Λίζα μ' ἔδλεπε μὲ περίεργα μάτια. Τί νὰ κάμω λοιπὸν ; διερωτόμουνα. Νὰ μπῶ ; Δὲν μπορῶ, γιὰτὶ ὁ Θεὸς ξέρει μοναχὰ, τί εἶμαι ἰκανὸς νὰ κάμω. Μὰ δὲν μπορῶ καὶ νὰ φύγω. Ἡ νταντὰ μὲ κοιτᾷ : μ' ἕνα ὕφος σὰ νὰ καταλαβαίνῃ τὴ θέση μου. Naί, πρέπει νὰ μπῶ, εἶπα μέσα μου καὶ ἀνοιξά βιαστικά τὴν πόρτα. Ἐκεῖνος καθότανε στὸ πιάνο κι' ἔπαιρνε ἐκεῖνα τὰ arpeggio μὲ τὰ μακρούα, λευκά, ἀναστηλωμένα δάκτυλά του. Ἐκεῖνη στεκίτανε ὀρθή στὴν γωνία τοῦ πιάνου γέροντας ἀπάνω στὶς ἀνοιχτές νότες. Πρώτῃ ἐκεῖνη μὲ εἶδε ἢ μ' ἄκουσε, καθὼς μπήκα, καὶ μούριξε μιὰ ματιά. Δὲν ξέρω, ἀν τρόμαξε ἢ ἀν ἔκαμε πὼς δὲν τρόμαξε, ἴσως πάλι νὰ μὴν τρόμαξε, ὡς τόσο δὲν ταραχτήκη, δὲν κουνήθηκε καθόλου, παρὰ μοναχὰ κοκκίνισε κι' αὐτὸ ἀργότερα.

— Πόσο χαίρομαι ποὺ ἤλθετε, δὲν ἀποφασίσαμε ἀκόμη τί νὰ παίξουμε τὴν Κυριακή, — μοῦ εἶπε ἡ γυναίκα μου μ' ἕνα τόνο, μὲ τὸν ὁποῖον δὲν θὰ μοῦ μιλοῦσε ποτέ, ἀν εἶμαστε μόνοι. Αὐτὸς ὁ τόνος, κι' αὐτὸ τ' ἀποφασίσασαμε μ' ἔκαναν ν' ἀγανακτήσω. Τὸν ἐχαιρέτισα σιωπηλός. Ἐκεῖνος μούσφιξε τὸ χέρι κι' ἄρχισε ἀμέσως νὰ μοῦ ἐξηγῆ μ' ἕνα χαμόγελο ποὺ μοῦ φάνηκε κοροϊδευτικό, ὅτι ἔφερε τὶς νότες νὰ εἰσπιαστοῦν γιὰ τὴν Κυριακή καὶ πὼς τώρα διαφωνοῦν στὴν ἐκλογὴ, τί νὰ παίξουν : κανένα δύσκολο κλασικὸ ἔργο, τὴ σονάτα τοῦ Μπετόβεν μὲ τὴ συνοδεία βιολιοῦ, ἢ τίποτε μικρὰ ἐλαφρὰ κομμά-

λευταίο καιρὸ δὲν ἐρχότανε καθόλου στὸ δωμάτιό μου καὶ πρὸ πάντων τὴν ὥρα ἐκείνη. Εἶμαι ξαπλωμένος γεμάτος ὀργή. Ἄξαφνα ἀκούω γνωστά βήματα. Καὶ μοῦ περνάει στὸ μυαλό μου μιὰ φοβερὴ αἰσχροὺ σκέψη, πὼς ἐρχεται κι' αὐτὴ σ' ἐμένα σὰν τὴν γυναῖκα τοῦ Οὐρίου τόσο παράκαιρα θέλοντας νὰ κρύψῃ τὴν ἀμαρτία ποὺ εἶχε κάμει πλέον. «Μὰ εἶναι δυνατὸ ν' ἀρχεται σὲ μένα», σκεφτόμουν, ἀκούγοντας τὰ βήματά της, ποὺ ἐπλησίαζαν. Ἄν ἐρχεται σὲ μένα, θὰ πῆ πὼς εἶχε δίκαιο. Καὶ ἡ ψυχὴ μου φουσκώνει ἀπ' ἓνα ἀνέκφραστο μῖσος ἐναντίον της. Τὰ βήματα ὀλοένα καὶ πλησιάζουν. Θὰ περάσῃ ἀρά γε νὰ πάῃ στὸ σαλόνι; ὄχι, ἔτριξε ἡ πόρτα καὶ παρυσιάζεται στὸ κατώφλιο τὸ ὑψηλὸ κι' ὄμορφο ἀνάστημά της. Τὸ πρόσωπο καὶ τὰ μάτια της ἐκφράζουνε δειλία καὶ ἐκζητήση, τὴν ὁποία θέλει νὰ κρύψῃ, τὴν ὁποῖαν ὅμως βλέπω καὶ τῆς ὁποίας ξέρω τὴ σημασία.

Λίγο κόντεψε νὰ πνιγῶ : τόσο πολὺ εἶχα κρατήσει τὴν ἀνάτα μου κι' ἐξακολουθώντας νὰ τὴν κοιτάζω, ἄρπαξα τὴ σιγαροθήκη μου κι' ἀναψα ἓνα σιγαρέττο.

— Τί εἶν' αὐτὸ πάλι, ἦρθα νὰ κάτσω μαζί σου, καὶ σὺ ἀνάβεις τσιγάρο — μοῦ εἶπε κι' ἐκάθησε σιμά μου στὸν καναπέ, γέρνοντας ἐπάνω μου.

Τραβήχτημα νὰ μὴν τὴν ἀγγίξω.

— Βλέπω ὅτι δὲν εἶσαι εὐχαριστημένος, ποὺ θέλω νὰ παίξω τὴν Κυριακὴ — εἶπε πάλιν ἐκείνη.

— Ἐγὼ ; κάθε ἄλλο ! — ἀποκρίθηκα.

— Σάμπως δὲν τὸ βλέπω ;

— Τότε σὲ συγγαίρω, ἀφοῦ τὸ βλέπεις. Ἐγὼ ὅμως δὲν βλέπω τίποτε ἄλλο παρὰ πὼς φέρεσαι σὰν κοκίττα.

Βλέπω πὼς σ' εὐχαριστεῖ κάθε χαμέρπεια, ἐνῶ ἐμένα μοῦ προξενεῖ φρίκη.

— Νὰ σοῦ πῶ, ἂν ἔχης ὄρεξη νὰ βρίζης σὰν ἀμαξᾶς, προτιμῶ νὰ φύγω.

— Φύγε, θέλω νὰ ξέρης ὅμως, ἂν γιὰ σένα δὲν ἔχει καμμιά ἀξία ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ, γιὰ μένα εἶναι ἀπαρabiάστη, γιὰ σένα δὲν με μέλει καθόλου, μπορεῖς νὰ πᾶς στὸ διάβολο !

— Μὰ γιατί, γιατί ;

— Ἐκουμπίσου, πρὸς Θεοῦ, ἔκουμπίσου ἀπ' ἐδῶ μέσα.

Προσποιήθηκε ἀρά γε πὼς δὲν καταλαβαίνει, τί ἐννοοῦσα με̄ τὸς ὑπαινιγμούς μου ἐκείνους, ἢ πραγματικῶς δὲν κατάλαβε, δὲν ξέρω ὡς τόσο προσεβλήθη κι' ἐθύμωσε. Σηκώθηκε, ἀλλὰ δὲν ἔφυγε, παρὰ στάθηκε στὴ μέση τοῦ δωματίου.

— Πίνηκες κυριολεκτικῶς ἀνυπόφορος — ἄρχισε νὰ λέη. — Ἐχεις ἓνα χαρακτήρα ποὺ οὔτε ἓνας ἄγγελος μπορεῖ νὰ ζήσει μαζί σου — καὶ σὰν πάντα θέλοντας νὰ με πληγώσῃ στὸ περὶ τρανὸ μέρος μου, μοῦ θύμισε τὴ συμπεριφορὰ μου πρὸς τὴν ἀδελφὴ μου (συνέδθηκε μιὰ φορὰ νὰ παραφερθῶ καὶ νὰ πῶ τῆς ἀδελφῆς μου ἓνα σωρὸ βανχυσότητες), τὸ ἤξευρε πὼς ἡ ἀνάμνησις τῆς σκιάς αὐτῆς με̄ βασανίζει καὶ με̄ ἀγκύλωσε ἐκεῖ.

— Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ, μπορῶ νὰ περιμένω ὄλα ἀπὸ σένα, χωρὶς νὰ μοῦ προξενήσουν καμμιά ἐκπληξῆ — εἶπε.

«Ναί, νὰ με̄ προσβάλλῃ, νὰ με̄ ταπεινώσῃ, νὰ με̄ ἀτιμάξῃ καὶ νὰ ρίχνῃ ὄλο τὸ φταιξιμο ἐπάνω μου», εἶπα μέσα μου, κι' ἔξαφνα με̄ κυρίεψε μιὰ φοβερὴ ὀργὴ ἐναγ-

τίον της, τὴν ὁποία γιὰ πρώτη φορὰ ἐδοκίμαζα.

Ἡθέλησα γιὰ πρώτη φορὰ νὰ ἐκδηλώσω ἐμπράκτως τὴ μαγία, πού με κατείχε. Ἀνεπήδησα κι' ἐπροχώρησα κατ' ἐπάνω της, μὰ τὴ στιγμή ἐκείνη πού ἀνεπήδησα, εἶχα συναίσθησιν τῆς ὀργῆς μου καὶ ῥώτησα τὸν ἑαυτό μου : «θάτανε ἀρὰ γε σωστό νὰ παραδοθῶ στὴν ὀρμὴ μου αὐτῇ ;» καὶ ἀποκρίθηκα ἀμέσως στὸν ἑαυτό μου πὼς εἶναι πολὺ σωστό, πὼς αὐτὸ θὰ τὴν φόβιζε μιὰ γιὰ πάντα, κι' ἀμέσως ἀντὶ νὰ παλαίψω μὲ τὴ μαγία αὐτή, ἀρχισα νὰ τὴν ὑποδαυλίξω καὶ χαιρόμουναι, γιατί ἔνοιωθα, πὼς ὅλο καὶ περισσότερο ἀναθε μὲσα μου.

— Ἐσχομπίσου ἀπ' ἐδῶ μέσα, γιατί ἀλλοιῶς θὰ σε σκοτώσω ! φώναξα ἐγὼ καὶ πλησιάζοντας τῆς ἄρπαξα τὸ χέρι, ἐδυναμῶνα ἐνσυνειδήτως τοὺς τόνους τῆς φωνῆς μου λέγοντας αὐτά.

Καί, ὡς φαίνεται, θάμουναι φοβερὸς στὴν ὄψη, γιατί τόσο πολὺ φοβήθηκα, πού δὲν εἶχε τὴ δύναμιν νὰ φύγῃ παρὰ μόνον ἔλεγε : «Βάσια, τί ἔχεις ; ἔλα στὰ σύγκαλά σου».

— Φύγε ! — ἐβρυχήθηκα ἐγὼ πειθὸν δυνατὰ, — θὰ μὲ κἀνης νὰ γίνω ἔξω φρενῶν, δὲν εἶμαι πειθὸν κύριος τοῦ ἑαυτοῦ μου !

Ἄφησα ἀχαλίνωτη τὴ λύσσα μου, κι' ἐμεθοῦσα ἀπ' αὐτὴ καὶ ἤθελα νὰ κάμω κάτι ἀκόμη ἀσύνηθες πού θὰ δειχνε τὸ μεγάλο βαθμὸ τῆς μαγίας μου. Εἶχα μιὰ φοβερὴ ἐπιθυμία νὰ τὴν δέρνω, νὰ τὴν σκοτώσω, ἤξερα ὁμῶς πὼς αὐτὸ ἀπαγορεύετο, καὶ γιὰ ν' ἀφήσω ὅπως δὴποτε τὴν ὀργή μου νὰ ξεθυμάνῃ, ἄρπαξα ἀπ' τὸ τραπέζι τὸ μπρούτζινο pressepapier, τῆς ξαναφώναξα «φύγε!» καὶ τὸ πέταξα πλάι της. Ἡξερα πολὺ καλὰ νὰ μὴν ἐ-

πιτυχαίω στὸ στόχο ἅμα ἤθελα ! Τότε ἔκαμε νὰ φύγῃ ἀπ' τὴν κάμαρα, ὡς τόσο ἐστάθηκε στὴν πόρτα. Καὶ τὴ στιγμή αὐτὴ πού μ' ἔδλεπε τὸ ἔκαμα ἐπίτηδες, γιὰ νὰ μὲ δῆ, ἀρχισα ν' ἀρπάζω ἀπ' τὸ τραπέζι ὅ,τι εὕρισκα πρόχειρο, τὰ καντηλιέρια, τὸ μελονοδοχεῖο, καὶ τὰ ξεσφενδονίκα χάμω ἐξακολουθώντας νὰ φωνάζω : «Φύγε ! ἔσχομπίσου. Δὲν ἐγγυῶμαι πειθὸν γιὰ τὸν ἑαυτό μου !» Ἐκείνη ἔφυγε κι' ἐγὼ σταμάτησα ἀμέσως.

Ἦστερα ἀπὸ μιὰ ὥρα ἤρθε ἡ νταντὰ καὶ μοῦ εἶπε πὼς ἡ γυναῖκά μου ἔπαθε ὑστερική προσβολή. Πῆγα νὰ τὴν ἴδω.

Τὴν βοήθα νὰ κλαίῃ, νὰ γελά χωρὶς νὰ μπορῇ ν' ἀρθρώσῃ λέξη, ἐνῶ τὸ κορμί της ὀλόκληρο τινάζετανε μὲσα σὲ νευρικοὺς σπασμούς. Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ὑπεκρίνετο, παρὰ ἦταν ἀληθινὰ ἄρρωστη.

Ἡσύχασε κάπως μόνον κατὰ τὰ χαράματα, καὶ συμφιλιοθήκαμε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰσθημάτος ἐκείνου, πού ὀνομάζαμε ἔρωτα.

Τὸ πρῶτ' ἀφοῦ ἀγαπήσαμε, τῆς ὁμολόγησα πὼς τὴ ζήλευα στὸν Τρουχατισιέβσκη δὲν ταράχθηκα, παρὰ γέλασε μὲ τὸ φυσικώτερο τρόπο. Τόσον παράδοξο τῆς φάνηκε, ὅπως μοῦπε, μοναχὰ ἡ ἰδέα πὼς μπορούσε νὰ παρασυρθῇ ἀπ' ἕναν τέτοιον ἄνθρωπο.

— Εἶναι δυνατὸ μιὰ τίμια γυναῖκα νὰ αἰσθανθῇ τίποτ' ἄλλο, γιὰ ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο, παρὰ μόνον τὴν εὐχαρίστησιν πού παρέχει τὸ καλλιτεχνικὸ του παίξιμο ; Καὶ σὰν θέλεις εἶμαι πρόθυμη νὰ μὴν τὸν ξαναἴδω πειθὸν οὔτε καὶ τὴν Κυριακή, ἂν καὶ ἐκάναμε πειθὸν τὴν πρόσκλησιν. Γράψε του πὼς εἶμαι ἀδιάθετη καὶ τελείωσε· ἕνα μοναχὰ μοῦ εἶναι δυσάρεστο μήπως κάνει ναεῖς τὴ

σκέψη, καὶ τὸ κυριώτερο ἐκεῖνος ὁ ἴδιος, ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνος. Κι' ἐγὼ εἶμαι πολὺ περήφανη, γιὰ νὰ ἐπιτρέψω μιὰ τέτοια σκέψη.

Καὶ δὲν ἔλεγε ψέματα, πίστευε βαθειὰ σ' ὅ,τι ἔλεγε, εἶχα τὴν ἐλπίδα πὼς μὲ τὰ λόγια τῆς αὐτῆς θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ μέσα τῆς τὴν ἀποστροφή γιὰ τὸ ἄταμό του καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς ἐναντίου του, ἀλλὰ δὲν τὸ κατάρθωσε. Τὸ κάθε τι ἦταν στραμμένο ἐναντίου τῆς, ἰδίως ἡ κατασασμένη αὐτὴ μουσικὴ. Ἔτσι ἐτελείωσε τὸ ἐπεισόδιό αὐτὸ καὶ τὴν Κυριακὴ εἶχαν μαζευτῆ ὁ προσκεκλημένοι καὶ ἡ γυναῖκα μου ἔπαιξε πάρα μαζί του.

XXIII

— Θαρρῶ πὼς εἶναι περιττὸ νὰ σᾶς πῶ, ὅτι εἶμαι τρομερὰ ματαιόδοξος, μ' ἂν μούλειπε καὶ ἡ ματαιοδοξία, δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτα πού νὰ μ' ἐνδιαφέρει στὴ ζωὴ. Τὴν Κυριακὴ λοιπὸν ἀνέλαβα νὰ διοργανώσω μὲ γούστο τὸ γεῦμα καὶ τὴ μουσικὴ προεπερίδα, ἐφρόντισα ὁ ἴδιος γιὰ τὰ φαγητὰ κι' ἔκαμα τίς προσκλήσεις.

Κατὰ τίς ἔξη ἦλθαν οἱ προσκεκλημένοι, παρουσιάστηκε καὶ ἐκεῖνος μὲ φράκο καὶ μὲ μπριτανιῖνια ἀνεγκλισθητὰ κουμπιὰ. Τὸ φέρισμό του ἦταν ἀνεπιτήδευτο, ἀπαντοῦσε στὸν καθένα μὲ προθυμία, μ' ἕνα μικρὸ γλυκὸ χαμόγελο συγκαταθέσεως, μὲ κείνη ξέρετε, τὴ χαρακτηριστικὴ ἔκφραση στὸ πρόσωπο, πὼς ὅ,τι κι' ἂν πῆτε κι' ὅ,τι κι' ἂν κάμετε τοῦ ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ πρὶν καὶ τὰ περιμένε. Ὅλα του τὰ ἐλαττώματα ἄρχισα τώρα νὰ τὰ προσέχω μὲ ξεχωριστὴ εὐ-

χαρίστηση, γιὰτὶ ὅλα αὐτὰ θάπρεπε νὰ μὲ καθησυχάζουν καὶ νὰ μάποδεικνύουν, πὼς στεκότανε σὲ πολὺ χαμηλὸ ἐπίπεδο μπροστὰ στὴν γυναῖκά μου, ἴσαμε τὸ ὅποιο τῆς ἦταν ἀδύνατο, καθὼς μούλεγε, νὰ ταπεινωθῆ. Τώρα πειὰ δὲν ἐπέτρεπα στὸν ἑαυτὸ μου νὰ ζηλεύῃ, πρῶτὸ γιὰτὶ παραβασιάνιστηκα ἀπ' αὐτὸ τὸ μαρτύριό καὶ εἶχα ἀνάγκη ν' ἀναπαυθῶ καὶ δεῦτερον ἤθελα νὰ πιστέψω στὰ λόγια τῆς γυναῖκας μου καὶ τὰ πίστευα. Καὶ ὅμως, ἂν δὲν ζήλευα τὴν βραδεῖά ἐκεῖνη, πὼς δὴποτε οἱ τρόποι μου δὲν ἦταν φυσικοὶ ἀπέναντί του, κατὰ δὲ τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς προεπερίδος, πρὶν ἀρχοῦ ἀρχίσῃ ἡ μουσικὴ, ἐξακολουθοῦσα νὰ παρακολουθῶ τίς κινήσεις καὶ τὰ βλέμματα, πού ἄλλαζαν μεταξύ τους.

Τὸ γεῦμα ἦταν ὅπως ὅλα τὰ γεύματα, πληκτικὸ, κι' ἐπιτηδευμένο. Ἡ μουσικὴ ἄρχισε ὅπως δὴποτε γορῖς. Ὡχ σὰν ἀναλογισθῶ ὅλες τῆς λεπτομέρειες τῆς βραδεῖας ἐκείνης... θυμάμαι τὸν τρόπο του ὅταν ἔφερε τὸ βιολί του, κι' ἄνοιξε τὴ θήκη, κι' ἐβγαλε τὸ τσόχινο σκέπασμα πού ἦταν κεντημένο ἀπὸ καμμιά παλιά του φιλενάδα, κι' ἄρχισε νὰ τὸ κουρδίξῃ. Θυμάμαι τὴν γυναῖκά μου, πὼς κάθισε μὲ μιὰ ἐπίπλαστη ἀδιαφορία, κάτω ἀπ' τὴν ὁποία κρυβότανε καθὼς καταλάβαινα, μιὰ δειλία—δειλία κυρίως γιὰ τὴν ἀνεπάρκεια τῶν μουσικῶν τῆς γνώσεων—ἐκάθισε λοιπὸν μ' ἕνα ἐπίπλαστο ὕφος μπροστὰ στὸ πιάνο κι' ἄρχισαν τὰ συνηθμένα, τὸ πιάνο, τὸ pizzicato καὶ τὸ κούρδισμα τοῦ βιολιού. Θυμάμαι ὕστερα τὸ βλέμμα πού ρίξανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον καθὼς καὶ στοὺς προσκεκλημένους, πῶς τοποθετοῦντο τὴ στιγμὴ ἐκείνη στὶς θέσεις τους, ὕστε-

ρα κάτι εἶπαν ἀναμεταξύ τους κι' ἄρχισαν νὰ παίζουν. Ἐκεῖνος ἐπῆρε τὰ πρῶτα accords. Τὸ πρόσωπό του γίνηκε αὐστηρὸ, σοβαρὸ καὶ συμπαθητικὸ, κι' ἐνῶ ἀφηγγράζονταν τοὺς ἤχους ποῦ χύνονταν, τράβηξε προσεχτικὰ τὰ δάκτυλα ἐπάνω στὶς χορδές. Τὸ πιάνο τοῦ ἀπήντησε κι' ἄρχισαν. . .

Ὁ Παζντνίσεβ στάθηκε, ἐβγαλε κάμποσες φορὲς κατὰ σειρὰ τοὺς παραδόξους ἐκείνους ἤχους του ποὺ μοιαζαν τόσο πολὺ μὲ θρηνο. Θέλησε νὰ ξακολουθήσῃ τὴ διήγησιν, μὰ ἕνας ῥόγγος ἐγῆκε ἀπὸ τὴν μύτη του καὶ σταμάτησε.

Παίζανε τὴ Σονάτα τοῦ Κρόϋτζερ τοῦ Μπετόβεν—ἐξακολούθησε — Ἐφέρετε τὸ πρῶτο presto; τὸ ξέρετε; — ἐφώναξε — οὐ! οὐ, οὐ, οὐ! — Φοβερὸ ἔργο εἶν' αὐτὴ ἡ Σονάτα. Καὶ ἰδίως τὸ μέρος αὐτό. Καὶ γενικὰ εἶναι φοβερὴ αὐτὴ ἡ μουσικὴ... Τὶ κάμνει; καὶ γιατί νὰ γίνεταί αὐτὸ ποῦ κάμνει; λένε πῶς ἡ μουσικὴ ἀνυψώνει τὴν ψυχὴ.

Ἄνοησίες, ψέματα! ἐπιδρᾶ — ἐπιδρᾶ — ἐπιδρᾶ φοβερὰ — λέγω μέσα μου — μὰ δὲν ἀνυψώνει καθόλου τὴν ψυχὴ. Δὲν ἐπιδρᾶ οὔτε στὴν ἀνύψωση οὔτε στὴν ταπεινὴσιν τῆς ψυχῆς, παρὰ στὸν ἐρεθισμὸ τῆς ψυχῆς. Πῶς νὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσω; Ἡ μουσικὴ μ' ἀναγκάζει νὰ ξεχάσω τὸν ἑαυτὸ μου, τὴν ἀληθινὴ μου κατάστασιν, μὲ φέρνει σὲ κάποιον καινούργιο κόσμον.

Καὶ ἀπ' τὴν ἐπίδρασιν τῆς μουσικῆς μοῦ φαίνεται πῶς αἰσθάνομαι ἐκεῖνο, ποῦ στὴν πραγματικότητά δὲν τὸ αἰσθάνομαι καθόλου, πῶς καταλαβαίνω ὅ,τι δὲν καταλαβαίνω, πῶς μπορῶ νὰ κάμω, ὅ,τι δὲν μποροῦσε ἴσαμε τώρα. Καὶ ἡ ἐξήγησιν ποῦ δίνω σωτὸ εἶναι ὅτι

κι' ἡ μουσικὴ ἐπενεργεῖ ὅπως καὶ τὸ χασμουρίσμα, ὅπως τὸ γέλοιο· δὲ νυστάζω, ὡς τόσο χασμουριέμαι βλέποντας τοὺς ἄλλους νὰ χασμουριῶνται· δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀστείον· καὶ ὅμως γελῶ ἀκούοντας ἐκείνους ποῦ γελοῦν.

Ἡ μουσικὴ μὲ μεταφέρει ἀμέσως στὴν ψυχικὴ κατάστασιν, στὴν ὁποία βρισκότανε ὁ συνθέτης. Ἡ ψυχὴ μου ἐνώνεταί μὲ τὴν ψυχὴν του καὶ μεταφέρομαι μαζί του ἀπὸ τὴ μιά κατάστασιν στὴν ἄλλη, — γιατί ὅμως τὸ κάμνω αὐτό, δὲν ξέρω.

Νὰ ἔστω κι' αὐτὸς ποῦ συνέθεσε τὴ Σονάτα τοῦ Κρόϋτζερ, ὁ Μπετόβεν—κι' αὐτὸς ἤξερε, γιατί βρισκότανε σ' ἐκείνη τὴν ψυχικὴν κατάστασιν, ἡ κατάστασιν δὲ αὐτὴ τὸν ὠδήγησε σ' ὠρισμένες πράξεις καὶ γιὰ τὸν λόγον αὐτὸ ἡ κατάστασιν ἐκείνη γι' αὐτὸν εἶχε σημασία, νόημα, ὡς τόσο γιὰ μένα δὲν ἔχει κανένα. Καὶ νὰ γιατί ἡ μουσικὴ ἐξερεθίζει μόνον χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἔστω, παίζουν ἕνα πολεμικὸ ἐμβατήριον, οἱ στρατιῶτες περνοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς ἤχους του κι' ἡ μουσικὴ ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς. Παίζουν ἕνα εὐθυμο σκοπὸ, γιὰ χορὰ, χορεύω, καὶ ἡ μουσικὴ φτάνει τὸ σκοπὸ τῆς· ἐκεῖνο ὅμως δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ ἐρεθισμὸς, κι' ὅ,τι πρέπει νὰ γίνεταί μὲ τὸν ἐρεθισμὸ αὐτό, δὲν ὑπάρχει καθόλου· γι' αὐτὸ ἡ μουσικὴ ἐπιδρᾶ κάποτε τόσο φοβερὰ, τόσο φρικτὰ. Στὴν Κίνα ἡ μουσικὴ εἶνε μονοπάλιον τοῦ κράτους. Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνεταί παντοῦ. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτρέπωμε στὸν καθένα, ποῦ θέλει νὰ ὑπνωτίσῃ τὸν ἄλλον ἢ καὶ πολλοὺς κι' ὕστερα νὰ τοὺς κάμνη ὅ,τι θέλει; Καὶ ἰδίως ὁ ὑπνωτιστῆς αὐτὸς νᾶναι ὁ πρῶτος τυχὼν ἀνήθικος ἄνθρωπος.

Κ' ἐντούτοις αὐτὸ τὸ φοβερὸ ὄπλο βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ πρώτου τυχόντος ἀνθρώπου· λόγου χάριν κι' αὐτὴ ἡ Σονάτα τοῦ Κρούττσερ, τὸ πρῶτό της presto, — εἶναι ἀδύνατο νὰ παίζεσαι στὰ σαλόνια ἀνάμεσα σὲ ντεκολταρισμένες κυρίες; Θὰ παίξουν αὐτὸ τὸ presto ὕστερα θὰ τὸ χειροκροτήσουν, ὕστερα θὰ φάνε παγωτὰ καὶ θὰ συζητήσουνε γιὰ τὸ τελευταῖο κοσμικὸ σκάνδαλο. Τὰ ἔργα αὐτὰ θάπρεπε νὰ παίζωνται μόνο σ' ὀρισμένες σοβαρὲς καὶ σημαντικὲς περιστάσεις καὶ τότε μόνον, ὅταν θ' ἀπαιτῆται νὰ κάμῃ κανεὶς ὀρισμένες πράξεις, ποῦ ἀνταποκρίνονται στὸν χαρακτήρα τῆς μουσικῆς αὐτῆς. Ἀφοῦ παιχθῆ τὸ ἔργο, νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ κάμῃ ἐκεῖνο, ποῦ τὸν προδιαθέτει νὰ κάμῃ ἡ μουσικὴ αὐτῆ. Ἀλλὰ τὸ νὰ προκάλῃ κανεὶς ἐξεγέρσεις αἰσθήματα, ποῦ δὲν ἀνταποκρίνονται στὸν τόπο καὶ στὸν χρόνον, ποῦ δὲν προέρχονται ἐξ ἀφορμῶν ὀρισμένων συγκινήσεων, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχουν καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα. Σ' ἐμένα τοῦλάχιστο τὸ ἔργο αὐτὸ εἶχε τρομερὴ ἐπίδραση: μοῦ φαινότανε πῶς μοῦ ἀποκαλύφθησαν ὅλως διόλου καινούργια αἰσθήματα, καινούργιες δυνάμεις, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξὴ οὔτε κἀν ἤξερα. «Ναί, εἶται πρέπει νὰ ζῆς, κι' ὄχι ὅπως ζούσες ἴσαμε τώρα, αὐτὸ εἶναι» σὰν κάτι ν᾿ ἄλλεγε μὲς' στὴν ψυχὴ μου. Τί ἦταν αὐτὸ τὸ καινούργιο, ποῦ ἔμαθα, δὲν μπορούσα νὰ ἐξηγήσω στὸν ἑαυτό μου, μὴ ἡ συνείδηση τῆς καινούργιας αὐτῆς καταστάσεως μὲ γέμιζε χαρὰ. Ὅλα τὰ γνωστά μου πρόσωπα, μεταξύ αὐτῶν καὶ ἡ γυναῖκά μου καὶ κείνος φένταζαν μπροστὰ μου σ' ἄλλη ὄψη.

Ἦστερα ἀπ' τὸ presto ἔπαιξαν θαυμάσια τὸ καινὸ ὀ-

μως καὶ συνηθισμένο andante μὲ τὶς τριμμένες βαριάσιόνες καὶ τὸ πολὺ ἀδύνατο φινάλε. Κατόπι δὲ κατὰ τὴν κοινὴ ἀπαίτηση τῶν προσκεκλημένων ἔπαιξαν ἕνα ἐλεγείο τοῦ Ἔρνστ καὶ κάτι ἄλλα μιζρὰ κομμάτια. Ὅλα τὰ κομμάτια αὐτὰ ἦσαν πολὺ ἁμορφα, ὡς τόσο δὲν μοῦ προξένησαν οὔτε τὸ 0,01 τῆς ἐντυπώσεως ἐκεῖνης, ποῦ μοῦ προξένησε τὸ πρῶτο. Ὅλα αὐτὰ ξετυλίγονταν ἀπάνω στὸ φόντο τῆς ἐντυπώσεως, ποῦ ἄφησε τὸ πρῶτο.

Αἰσθανόμενα τὸν ἑαυτό μου ζωηρὸ καὶ χαρούμενο ἄλλην τὴ βραδεῖά. Τῆ δὲ γυναῖκά μου γιὰ πρώτη φορὰ ἔβλεπα στὴν κατάστασιν ποῦ ἦταν τὸ θράσος ἐκεῖνο, ἐκεῖνα τὰ μάτια ποῦ ἀστραφταν, ἐκείνη ἡ αὐστηρὴ σοβαρότης στὴν ἔκφραση τὴν ὥρα, ποῦ ἔπαιζε, κι' ἐκείνη ἡ ἡδονικὴ νωχέλεια στὶς κινήσεις, ἐνῶ ἕνα ἀμυδρὸ, οἰκτρὸ καὶ γεμάτο περιπάθεια χαμόγελο πλανιόταν ἀπάνω στὰ χεῖλη της ὅταν τελείωσαν. Τὰ ἔβλεπα, ὅλα αὐτὰ, ὡς τόσο δὲν τοὺς ἀπέδιδα καμμία ἄλλη σημασία ἐκτός, ὅτι κι' ἐκείνη δοκίμαζε ὅτι δοκίμαζα κι' ἐγώ, ὅτι ξανοίγονταν μπροστὰ της σὰν νὰ ἀνασύροντο ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς λήθης καινούργια αἰσθήματα, ποῦ δὲν τὰ εἶχε δοκιμάσει ἀκόμη. Ἡ ἐσπερίδα τελείωσε πολὺ καλά κι' ὅλοι ἔφυγαν εὐχαριστημένοι.

Ὁ Τρουχατοειέβσκη γνωρίζοντας ὅτι θάφευγα σὲ δυὸ μέρες γιὰ τὴ συνέλευση, μοῦ εἶπε καθὼς μὲ ἀπαχειροῦσε, ὅτι φεύγει μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς ἡ σημερινὴ εὐχαρίστηση θὰ ἔπανάλαμβανότανε κι' ἄλλη φορὰ, ἦταν θὰ γύριζα ἀπ' τὸ ταξίδι. Ἀπ' τὰ λόγια αὐτὰ μπορούσα νὰ συμπεράνω πῶς τὸ θεωροῦσε ἀδύνατο νὰρχε

ται στὸ σπίτι μου τὶς ἡμέρες πού θάλειπα, κι' αὐτὸ μού ἦταν εὐχάριστο.

Ἐμαθα λοιπὸν πῶς θάφευγε προτοῦ ἐπιστρέψω καὶ πῶς δὲν θὰ τὸν ξανάβλεπα πειά. Τοῦ ἔσφιξα τὸ χέρι γιὰ πρώτη φορά μὲ ἀληθινὴ εὐχαρίστηση καὶ τὸν εὐχαρίστησα γιὰ τὴ μουσικὴ ἀπόλαυση πού μᾶς χάρισε. Ἐπίσης μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀπεχαιρέτισε καὶ τὴν γυναῖκά μου κι' ὁ ἀποχαιρετισμὸς τοὺς μού φάνηκε φυσικώτατος κι' ἀξιοπρεπής. "Ὅλα πήγαιναν θαυμάσια, ἐγὼ κι' ἡ γυναῖκά μου εἴμαστε ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν προσπερίδα μας ἐκείνη.

XXIV

Ἦστερα ἀπὸ δυὸ μέρες ἔφυγα γιὰ τὸ χωριὸ ἤσυχος κι' εὐχαριστημένος, ἀφοῦ ἀπεχαιρέτισα τὴν γυναῖκά μου.

Στὴν περιοχὴ ὑπῆρχαν πάντα ἓνα σωρὸ δουλειές καὶ μιὰ ὄλωε διόλου ξεχωριστὴ ζωὴ, ἓνας μικρὸς ξεχωριστὸς κόσμος.

Τὶς δυὸ πρώτες μέρες πέρασα ἀπὸ 10 ὥρες στὰ συνέδρια, τὴν ἄλλῃ ἡμέρα μού φέρανε στὸ συνέδριο ἓνα γράμμα ἀπὸ τὴν γυναῖκά μου. Τὸ διάβασα ἐκεῖ μέσα.

Μοῦ ἔγραφε γιὰ τὰ παιδιά, γιὰ τὸ θεῖο, γιὰ τὴ νταντά, γιὰ τὰ διάφορα ψώνια πού ἔκανε καὶ ἀνάμεσα στ' ἄλλα, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ τὸ πειὸ κοινὸ πρᾶγμα, ὅτι ὁ Τρουχατσιέβσκι ἐρχότανε καὶ τὴν ἔβλεπε, τῆς ἔφερε τὶς νότες, πού τῆς εἶχεν ὑποσχεθῆ καὶ τῆς εἶπε νὰ παίξουν καὶ πάλι μαζί, ἀλλὰ ὅτι ἐκείνη τοῦ ἀρνήθηκε.

Ὡς τόσο ἐγὼ δὲ θυμόμουνα νὰ εἶχε ὑποσχεθῆ τέτοιο πρᾶγμα, θαρροῦσα πῶς τότε μᾶς εἶχε ἀποχαιρέτισε γιὰ πάντα, καὶ γι' αὐτὸ ἡ εἶδηση αὐτὴ μὲ κατέπληξε. Εἶχα ὅμως τόσες πολλὲς δουλειές, ὥστε δὲν μού ἔμεινε καιρὸς νὰ σκεφτώ, καὶ μόνον τὸ βράδυ, ὅταν γύρισα στὸ σπίτι, κατόρθωσα νὰ ξαναδιαβάσω τὸ γράμμα. Μετὰ τὸ διάβασμα τοῦ γράμματος, διάφορες σκέψεις γύριζαν μὲς τὸ κεφάλι μου κι' ὄλο τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς μού φάνηκε θεσιασμένο.

Τὸ μανιασμένο θεριὸ τῆς ζήλειας βρυχήθηκε μέσα στὴν τρώγλη του κι' ἦταν ἔτοιμο νὰ ὀρμήσει, ἐγὼ όμως φοβόμουνα τὸ θεριὸ αὐτὸ καὶ τὸ κλείδωσα γρήγορα. «Τὶ ποταπὸ αἶσθημα πού εἶναι ἡ ζήλεια! — εἶπα μέσα μου. — Τὶ φυσικώτερο ἀπ' αὐτὰ πού γράφει!»

Καὶ ξαπλώθηκα στὸ κρεβάτι μου κι' ἄρχισα νὰ σκέπτομαι τὶς δουλειές πού εἶχα νὰ κάμω τὴν ἄλλῃ ἡμέρα. Ὑπέφερα πάντα ἀπὸ ἀϋπνία κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν συνεδρίων, καὶ ἰδίως κάθε φορά πού ἀλλάζα συνήθειες, τὴ νύχτα ὅμως ἐκείνη κοιμήθηκα πολὺ γρήγορα. Κι' ὅπως συμβαίνει πάντα, ξύπνησα ἀπὸ ἓνα βίαιο τράνταγμα. Καὶ ξύπνησα μὲ τὴ σκέψη τῆς γυναίκας μου, γιὰ τὸ σαρκικὸ ἔρωτα πού αἰσθανόμουνα γι' αὐτὴ, γιὰ τὸν Τρουχατσιέβσκι καὶ πῶς μεταξὺ τῶν ὅλων εἶχαν τελειώσει. Ἡ φρίκη, κι' ἡ ὀργὴ ἔσφαζαν τὴν καρδιά μου. Προσπαθοῦσα ὡς τόσο νὰ λογικευθῶ. «Τὶ ἀνοησία, — σκεπτόμουνα — δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος, γιὰ ν' ἀνησυχῶ, καὶ οὔτε ποτὲ θὰ ὑπάρχη. Πῶς μπόρεσα νὰ ταπεινώσω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο κι' ἐκείνη καὶ τὸν ἑαυτὸ μου, καὶ νὰ φαντάζομαι τόσο φριχτὰ πρᾶγματα. Ἐνας παλιολιολιστὴς ἐκεῖ, ἓνας ἄνθρωπος μὲ

τόσο κακὸ ὄνομα κι μιὰ γυναίκα τίμια, μιὰ ἀξιοσέβαστη μητέρα οἰκογενείας, ἡ γυναίκα μου. Τὶ κουταμάρα!» σκεπτόμουν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά. «Καὶ γιατί νάσαι ἀδύνατο;» σκεπτόμουνά πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη. Γιατί νάσαι ἀδύνατο ἐκεῖνο τὸ ἀπλὸ καὶ τὸ εὐνόητο, ποῦ μ' ἔκαμε νὰ τὴν παντρευτώ, ἐκεῖνο, ποῦ μὲ ὑποχρέωνε νὰ ζῶ μαζί της, τὸ μόνο ποῦ μοῦ χρειαζότανε ἄλλως τε ἀπ' αὐτή, καὶ ποῦ γι' αὐτὸ χρειαζότανε καὶ στοὺς ἄλλους, ὡς καὶ σαυτὸν τὸ μουσικὸ;

Εἶναι ἓνας ἄνθρωπος ἀνύπαντρος γερὸς (θυμοῦμαι πῶς τραγίνιζε ἓνα κόκκινα κοταλέτας, κι' ἔσφιγγε ἀχόρταγα μὲ τὰ κόκκινα χεῖλη του τὸ ποτήρι μὲ τὸ κρασί) καλοθερμμένος, περιποιημένος, φαινόντανε δὲ πῶς ἐπωφελεῖτο ἀπὸ τὶς εὐκαιρίες, ποῦ συναντοῦσε, δίνοντας εἰς ἀντάλλαγμα τίς πειὸ ραφινარიμένες ἡ δονές.

Καὶ μεταξύ της ὑπῆρχε ὁ δεσμὸς τῆς μουσικῆς, ἡ πειὸ ἐκλεπτυσμένη διέγερση τῶν αἰσθήσεων. Τὶ μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει; Τίποτε. Ἀπ' ἐναντίας ὅλα τὸν ἐλκύουν. Ἐκεῖνη; Καὶ τί ἦταν ἐκεῖνη; Ἦταν ἓνα μυστήριο καὶ μυστήριο θά μὲνη. Δὲν τὴν γνωρίζω τὴν ξέρω μονάχα σὰν χιτήνος. Κι' ἓνα χιτήνος τίποτε δὲ μπορεῖ, τίποτε δὲν πρέπει νὰ τὸ συκρατῇ.

Τότε μόλις ἀναλογίσθηκα τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου των τὴν βραδεία ἐκεῖνη, ὅταν ὕστερα ἀπὸ τὴ Σονάτα τοῦ Κρούττσερ παίξανε ἓνα παθητικὸ κομμάτι, δὲν ἐνθυμοῦμαι τίνας, ἓνα μέχρῃς ἀποχανώσεως ἡδυπαθὲς ἔργο. «Πῶς μπόρεσα νὰ φύγω; — σκεπτόμουν ἄνεθυμότενος τὰ πρόσωπά τους — μήπως δὲν ἦταν ὀλαφάνερα, πῶς μεταξύ τους γίνηκαν ὅλα τὴν βραδεία

ἐκεῖνη καὶ μήπως δὲν φαινόντανε πῶς τὴ βραδεία ἐκεῖνη ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους κανένου ἐμπόδιο, ἀλλὰ πῶς κι' οἱ δύο τους, κυρίως ἡ γυναίκα μου, δοκίμαζαν κάποιον ἀόριστο αἰσθημα ντροπῆς, γιὰ ὅ,τι συνέβηκε μεταξύ τους; Θυμάμαι τὸ ἀδύνατο, θλιβερὸ καὶ μακάριο χαμόγελό της, καθὼς σκούπιζε τὸν ἰδρωτὰ ἀπὸ τὸ ἀναμμένο πρόσωπό της, ὅταν πλησίασα στὸ πιάνο. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη ἄρχισαν κι' ὅλας ν' ἀποφεύγουν νὰ βλέπουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καὶ μόνον κατὰ τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, ὅταν ἔβαζε νερὸ στὸ ποτήρι της, ἀντάλλαξαν ἓνα βλέμμα κι' ἐξαγογγέλασαν ἑλαφρά. Μὲ φρίκη ἀναλογίσθηκα τότε τὸ βλέμμα τους ἐκεῖνο καὶ τὸ ἀνεπαίσθητο χαμόγελο. «Ναί, ὅλα τελείωσαν», μοῦ ἔλεγε μιὰ φωνή, καὶ ταυτόχρονα μιὰ ἄλλη μοῦλεγε, ὅπως διόλου τὸ ἀντίθετο, «παραλογίζεσαι, εἶναι ἀδύνατο», ἔλεγε ἡ φωνὴ αὐτή.

Ἄγριεῦτῃκα νὰ κείμαι στὰ σκοτεινά, ἀναφα ἓνα σπύρτο καὶ μ' ἔπιασε ἓνας ἀλλόκοτος φόβος μέσα σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ καμαρούλα μὲ τίς κίτρινες ταπετσαρίες.

Ἄναφα ἓνα τοιγάρο καὶ κάπνιζα, ὅπως συμβαίνει πάντα σὰ στριφογυρίζεις σ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν κύκλο, ποῦ δὲν χωράει ἀντιρροήσεις, καὶ κάπνιζα τὸ ἓνα σιγάρο πίσω ἀπ' τᾶλλο, γιὰ νὰ ζαλίσω τὸν ἑαυτὸ μου, νὰ μὴ βλέπω τάτοπα. Δὲν ἔκλεισα μάτι ὅλη τὴ νύχτα, καὶ κατὰ τὰς πέντε τὸ πρωὶ σκέφτηκα πῶς δὲ μπορῶ πειὰ νὰ μείνω σ' αὐτὴ τὴ νευρικὴ ὑπερένταση, κι' ἀπεφάσισα νὰ φύγω ἄμέσως.

Ἐσηκώθηκα λοιπόν, ξύπνησα τὸν φύλακα ποῦ μὲ ὑπηρετοῦσε καὶ τὸν ἔστειλα νὰ βρῇ ἄλογα. Ἐστειλα

ἓνα γραμματάκι στὸ συνέδριο, ὅπου τοὺς εἰδοποιούσα, ὅτι μὲ ζητοῦσαν στὴ Μόσχα γιὰ ἐπείγουσα ἐργασία, ζήτηώντας νὰ μὲ συγχωρήσουν. Στὶς ὁκτώ ἐκάθισα στὸ ταραντάς (1) καὶ ξεκίνησα.

XXV

Τὴ στιγμή ἐκείνη, μπήκε στὸ βαγόνι μὰς ὁ εἰσπράτορας καὶ παρατηρώντας, πῶς τὸ κερί μας κόντευε νὰ τελειώσῃ, τὸ ἔσβησε χωρὶς νὰ μὰς βάλῃ ἄλλο. Ἐξω ἄρχισε νὰ χαράζῃ. Ὁ Πόζννίσεβ σιωπῶντα βαρυσταναζώντας, ὅσην ὥρα βρισκότανε στὸ βαγόνι ὁ εἰσπράτορας. Ἐξακολούθησε τὴ διήγησή του τότε μόνον, δὲν βγήκε, καὶ στὸ μισόφωτο τοῦ βαγονιοῦ ἀκουγότανε μοναχὰ τὸ τρίξιμο τῶν γυαλιῶν τοῦ τραίνου ποῦ περῶναισε. καὶ τὸ ἰσόρρυθμο ροχαλητὸ τοῦ ἐμποροῦπαλλήλου.

Στὸ μισόφωτο τοῦ χαράγματος δὲν ἔδλεπα καθόλου πάλι τὸν Πόζννίσεβ, ἀκουγότανε μοναχὰ ἡ φωνὴ του, ποῦ ἔλαένα ἐξέφραζε περισσότερο πόνο καὶ ταραχὴ.

— Ἐπρεπε νὰ κάμω δρόμο 35 βέρτσια μὲ ἄλογα καὶ ὁκτώ ὥρες μὲ τραῖνο. Τὸ ταξεῖδι μὲ τᾶλογα ἦταν θυμώσιο. Ἦταν μία φθινοπωρινὴ παγωνιά, μὲ λαμπερὸ ἥλιο. Ὁ δρόμος ἴσιος, στρωτός, τὸ φῶς καθαρὸ καὶ διάφανο κ' ἡ ἀτμόσφαιρα ἔδινε ζωὴ. Τὸ ταραντάς μὲ λίκνιζε εὐχάριστα. Ὅταν ἔφεξε ἔνοιωσα ἓνα ξαλάφρωμα.

Κοιτάζοντας τᾶλογα, τοὺς χιονισμένους κάμπους, ὅσους συναντούσαμε στὸ δρόμο, ξεχνούσα ποῦ πῆγαινα.

(1) Ἀμάξι ταξιδιοῦ.

Κάποτε μοῦ φαινότανε, πῶς ἀπλῶς ταξιδεῦω καὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπ' ἐκεῖνα, ποῦ προκαλεσαν τὸ ταξεῖδι μου αὐτό. Καὶ μοῦ προξενούσε μιὰ ξεχωριστὴ χαρὰ νὰ ξεχνιέμαι ἔτσι. Καὶ σὰν θυμόμουνα ποῦ πῆγαινα, ἔλεγα μέσα μου «ἀργότερα θὰ δῆς τί πρέπει νὰ γίνῃ, τώρα μὴν τὰ σκέπτεσαι».

Στὸ μισὸ δρόμο συνέβηκε ἓνα ἐπεισόδιο, ποῦ μ' ἀργοπόρησε καὶ μὲ διασκέδασε πειὸ πολὺ ἀκόμη: ἔσπασε ὁ ταραντάς κ' ἔπρεπε νὰ σιαχτῇ. Τὸ ἐμπέδιο αὐτὸ εἶχε μεγάλη σημασία, γιὰτὶ μ' ἔλαμε νὰ φτάσω στὴ Μόσχα ὄχι στὶς πέντε, ὅπως ὑπελόγιζα, παρὰ στὶς δώδεκα καὶ στὸ σπῆτι μου στὴ μιά, γιὰτὶ δὲν πρόφτασα τὸ ταχὺ, κ' ἀναγκάστηκα νὰ πάρω τὸ ἐπιβατικὸ τραῖνο.

Τὸ σιάξιμο τοῦ ταραντάς, ἡ ἀναζήτησις ἄλλου ἀμαξιοῦ, τὸ τσάι, ποῦ πῆρα στὸ χάνι, οἱ κουβέντες μὲ τὸν ὑπρέτη τοῦ χανιοῦ — ὅλα αὐτὰ μὲ διασκέδασαν ἀκόμη πειὸ πολὺ. Τὸ δειλινὸ ὅλα ἦταν ἔτοιμα, κὲγὼ ξακολούθησα τὸ δρόμο μου, τὴ δὲ νύχτα ἦταν ἀκόμη πειὸ ὁμορφα ἀπὸ τὴ μέρα. Ἦταν καινούργιο φεγγάρι, μιὰ ἐλαφρὰ παγωνιά, κ' ἐπὶ πλέον ἓνας θαυμασιὸς δρόμος, ἄλογα καλὰ κ' εὐχάριστος ἀμαξάς, κ' ἐγὼ ταξεῖδευα ἀπολαμβάνοντας χωρὶς νὰ σκέπτομαι καθ' ὁδὸν καθόλου, τί μὲ περιμένε ἢ μᾶλλον γι' αὐτὸ ἀκριβῶς αἰσθανόμουνα τὴν ξεχωριστὴ αὐτὴ εὐχαρίστηση, γιὰτὶ ἤξερα τί μ' ἐπερίμενε κ' ἀποχαιρετούσα τίς χαρὲς τῆς ζωῆς.

Ὡς τόσο ἡ ἡρεμὴ αὐτὴ ψυχικὴ μου κατάστασις, ἡ δύναμη νὰ ὑπερνικῶ τὰ αἰσθήματα, ποῦ μὲ κατεῖχαν, τέλειωσε μὲ τὸ ταξεῖδι, μὲ τᾶλογα.

Μόλις μπήκα στὸ τραῖνο, ἄρχισε κάτι ἄλλο. Ἐκεῖ-

νο τὸ οὐκῶρο ταξίδι μέσα στὸ θαγόνι ἦταν γιὰ μένα φριχτό, ποῦ δὲν θὰ τὸ ξεχάσω σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ.

Μήπως ἐπειδὴ κάθισα στὸ θαγόνι φαντάστηκα ζωηρὰ τὸ γυρισμό μου στὸ σπίτι, ἢ μήπως πάλι ὁ σιδηρόδρομος ἔχει ἐξευρετική ἐπίδραση στοὺς ἀνθρώπους, δὲν ξέρω, ἓνα μόνο ξέρω, πὼς ἀπὸ τὴ στιγμή, ποῦ μπήκα στὸ τραίνο, δὲν μπορούσα νὰ εἶμαι κύριος τῆς φαντασίας μου, κι' ἐκείνη ἄρχισε χωρὶς διακοπὴ νὰ μοῦ ζωγραφίζη μὲ μιὰ πρωτοφανῆ ζωηράδα εἰκόνες, ποῦ ἀναβαν τὴ ζήλεια μου σ' ἓνα βαθμὸ ἀπίστευτο, τὴ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη καὶ τὴ μιὰ πειὸ κυνικὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη δείχνοντάς με πάντα ἴδια ὅλα ἐκεῖνα, ποῦ συνέβαιναν κατὰ τὴν ἀπουσία μου στὸ σπίτι μου καὶ τὴν ἀπάτη τῆς γυναίκας μου.

Αἰσθανόμουν ν' ἀνάβη μέσα μου ἡ ἀγανάκτηση κι' ἡ ὄργη, κάποιον ξεχωριστὸ αἶσθημα μέλης γιὰ τὴν ταπεινωσὴ μου, θωροῶντας τὶς εἰκόνες αὐτὲς χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ ξεκολλήσω τὸ βλέμμα μου ἀπὸ πάνω τους. Δὲν μπορούσα νὰ μὴν τὶς βλέπω, δὲν μπορούσα νὰ μὴ τὶς προκαλῶ. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅσο περισσότερο παρατηρούσα τὶς φανταστικὲς αὐτὲς εἰκόνες, τόσο περισσότερο πιστευὰ στὴν ἀληθοφάνειά τους. Ἡ ζωηράδα μὲ τὴν ὁποία μοῦ παρουσιάζονταν σὰν ν' ἀποδείκνυε, πὼς τὰ πλάσματα αὐτὰ τῆς φαντασίας μου ἦταν ἀληθινὰ, σάμπως κάποιος δαίμονας παρὰ τὴ θέλησή μου, ἀνακάλυπτε καὶ μοῦ υπαγόρευε τὶς πειὸ φριχτὲς φανταστικὲς σκηνές.

Μιὰ κουβέντα, ποῦ εἶχα κάνει κάποτε μὲ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Τρουχατσιέβσκη, ἤρθε τώρα στὴ μνήμη μου κ' ἐγὼ μὲ μιὰ ἀκατανόητη χαρὰ ἐσκίζα τὴν καρδιά μου, μὲ τὴ

θύμηση τῆς κουβέντας, ποῦ τὴν συντάτιζα μὲ τὸν Τρουχατσιέβσκη καὶ τὴν γυναίκα μου.

Εἶχε περάσει πολλὸς καιρὸς ἀπὸ τότε, ὡς τόσο τὸ θυμῆμκα. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Τρουχατσιέβσκη, θυμοῦμαι μιὰ φορὰ ποῦ τὸν ρωτήσαμε, ἀν ἐπιτέκπεται τὰ κοινὰ στίτια, ἀποκρίθηκε, ὅτι ἕνας καθὼς πρέπει ἀνθρώπος δὲν πᾶει ποτέ του ἐκεῖ, ὅπου μπορεῖ ν' ἀρρωστήσῃ, αἰσθανότανε δὲ γιὰ τὶς γυναῖκες αὐτὲς ἀηδία κι' ἀποστροφὴ, κι' ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ καταφεύγῃ ἐκεῖ τὴ στιγμή ποῦ πάντα μπορεῖ νὰ βοῆ κανεῖς μιὰ καθὼς πρέπει γυναίκα. Καὶ νὰ, ὁ ἀδελφὸς του βοῆκε τὴν γυναίκα μου. Εἶναι ἡ ἀλήθεια πὼς δὲν ἔχει τὴν πρώτη φρεσκάδα, τῆς ἔλειπε ἓνα πλάγιον δόντι κ' εἶναι κάπως χονδρὴ, σκεπτόμουνα ἐγὼ γι' αὐτῆνε, μὰ τί νὰ γίνη, πρέπει νὰ ἀρνούμεθα σ' ὅ,τι βρίσκεται.

Ναί, φαίνεται συγκαταβατικὸς ἀπέναντί της, ποῦ τὴν παίρνει ἐρωμένη του, ἔλεγα μέσα μου. Ἐξ ἄλλου εἶναι ἀκίνδυνη γιὰ τὴν τιμολογίαν του ὑγεία...

"Ὀχι, αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο! ἔλεγα μὲ φρίκη, δὲν συμβαίνει τίποτε, τίποτε. Δὲν εἶχα ἄλλως τε καμμία ἀφορμὴ νὰ υποθέσω κάτι παρόμοιον. Μήπως δὲ μοῦλεγε ἡ ἴδια, πὼς εἶναι ἐξευτελιστικὴ κι' ἡ σκέψη ἀκόμα, ὅτι μπορῶ νὰ τὴν ζηλεύω σ' αὐτόν; Ναί, μὰ λέει ψέματα, ὅλο ψέματα! φώναξα, καὶ πάλι ξανάρχισαν τὰ ἴδια... Στὸ διαμέρισμα ἦσαν μόνο δύο ἐπιβάτες: μιὰ γρηοῦλα μὲ τὸν ἄντρα της, ἀμύλητοι κι' οἱ δύο, μὰ κι' αὐτοὶ βγήκαν σ' ἓνα σταθμὸ κι' ἐγὼ ἔμεινα μόνος. Ἦμουν σὴν τὸ θεριὸ μέσα στὸ κλουβί: μιὰ ἀναπῆδουσα πλησιάζοντας εἶτα παράθυρα, μιὰ βηματίζα μὲ βῆμα κλονούμενον, φροντίζοντας νὰ ἐπιταχύνω τὴν κίνηση τοῦ τραίνου, μὰ τὸ

βαγόνι μὲ ὄλους τοὺς μπάγκους καὶ τὰ τζάμια του ἀνατινάζονταν πάντα ἴδια, ἀπαράλλαχτα, ὅπως αὐτὴ τὴ στιγμὴ τὸ δικό μας...

Καὶ ὁ Ποζντνίσεβ ἀνεπήδησε, ἔκαμε κάμποσα βήματα, καὶ ξανακάθησε.

— Ὡ, πῶς φοβοῦμαι, πῶς φοβοῦμαι τὰ βαγόνια τοῦ τραίνου, μὲ πιάνει φρίκη. Ναι, φρίκη—ἐξακολούθησε— ἔλεγα μέσα μου, θὰ σκέπτομαι τίποτε ἄλλο. Νὰ, λόγου χάριν, τὸ νοικοκύρη τοῦ χανοῦ, ὅπου πῆρα τὸ τσαί μου. Καὶ νὰ, στὰ μάτια τῆς φαντασίας μου παρουσιάζεται ὁ ὑπέρτερος μὲ τὰ μακρὰ γένεια καὶ τὸ ἐγγονάκι του— ἓνα παιδάκι, ποῦ ἔχει τὴν ἴδια ἡλικία μὲ τὸν Βάσια μου. Ὁ Βάσιος μου ; Θὰ δῆ πῶς ὁ μουσικὸς φιλεῖ τὴ μητέρα του. Τί νὰ συντελήται ἀρὰ γε μέσα στὴν φτωχὴ του ψυχούλα ; Μὰ τί τὴν νοιάζει ; ... Ἐκεῖνη ἀγαπᾷ... Καὶ πάλιν ὀρθώνονταν τὰ ἴδια καὶ μὲ πνίγαν, ὄχι, ὄχι...

Ἔ, θὰ σκεφθῶ γιὰ τὴν κανονικὴ λειτουργία τοῦ νοσοκομείου. Ναι, χτὲς ἓνας ἄρρωστος ἔκαμε παράπονα ἐναντίον ἐνὸς γιατροῦ. Κι' ὁ γιατρὸς ἔχει μουστάκια σὰν τοῦ Τρουχατσιέβσκι. Καὶ μὲ τί θράσος μὲ ἀπατοῦσαν κι' οἱ δύο σὰν ἔλεγε, πῶς θάφευγε. Καὶ πάλι ξανάρχιζε.

Τὸ κάθε τι ποῦ σκεπτόμουν εἶχε συνόχῃ μὲ ἐκείνον. Ὑπέφερα φεβερὰ. Καὶ ὁ πόνος μού ἦταν κυρίως γιὰ τὸ ἀγνωστο, γιὰ τὴς ἀμφιβολίες, γιὰ τὸ διχασμὸ τῆς σκέψέως μου, δὲν ἤξερα, ἀν πρέπει νὰ τὴν ἀγαπῶ ἢ νὰ τὴν μισῶ. Τὰ βάσανά μου ἦταν τόσο δυνατά, ποῦ θυμοῦμαι, μού ἤρθε ἡ σκέψη ποῦ μᾶρσε πολύ, νὰ βγῶ στὸ δρόμο, νὰ πέσω ἀπάνω στὶς γραμμὲς κάτω ἀπὸ τὸ τραῖνο καὶ νὰ τελειώσω. Τότε τοῦλάχιστον δὲν θὰ ἀμφέβαλα πειά.

Τὸ μόνο ποῦ μὲ ἐμπόδιζε ἦταν ὁ οἶχος πρὸς τὸν ἑαυτό μου, ποῦ τὸν προκαλοῦσε ἀμέσως κατόπιν τοῦ τὸ μίσος πρὸς αὐτὴν. Γι' αὐτὸν δὲ ἐνοιόθα ἓνα παράξενο αἰσθημα μίσους γιὰ τὴ συναίσθησιν τῆς δικῆς μου ταπεινώσεως καὶ τῆς δικῆς του νίκης, γιὰ κείνη ὅμως αἰσθανόμουν ἓνα φοβερό μίσος. «Δὲν μπορῶ ν' αὐτοκτονήσω καὶ νὰ τὴν ἀφήσω ἔτσι. Πρέπει κι' αὐτὴ νὰ ὑποφέρῃ λίγο, νὰ καταλάβῃ τοῦλάχιστον πόσο ὑπέφερα», ἔλεγα μέσα μου.

Ἐβγάινα ἔξω σὲ κάθε σταθμὸ, γιὰ νὰ διασκεδάσω τὸν ἑαυτό μου. Σ' ἓνα ἀπ' τὸν σταθμοὺς εἶδα πῶς ἕπιναν ἀμέσως ἦπια κι' ἄρῳ βότκα. Πλάι στεκότανε ἓνας Ἑβραῖος ἔπινε κι' ἐκεῖνος.

Ἄρχισε νὰ μού μιλῇ, καὶ γιὰ νὰ μὴ μείνω μόνος τοῦ διαμέρισμά μου, πῆρα μαζί του στὸ βρώμικο, γεμάτο ἀπὸ κανόνες καὶ σκουπίδια ἀπὸ ἡλιόσπορους βαγόνι τῆς τρίτης θέσεως. Ἐκάθισα ἐκεῖ πλάι του, κι' ἐκεῖνος φλυαροῦσε διαρκῶς, καὶ διηγότανε ἀνέκδοτα, τὸν ἄκουα, ὡς τόσο δὲν μποροῦσα νὰ καταλάβω τί ἔλεγε, γιὰτὶ ἐξακολουθοῦσα νὰ σκέπτομαι τὰ ἴδια. Ἐκεῖνος τὸ παρετηρῆσε αὐτὸ κι' ἄρχισε νὰ ἀπαιτῇ νὰ τὸν προσέχω. Τότε σημάθηκα κα' ἰπήγα στὸ βαγόνι μου. «Πρέπει νὰ σκεφθῶ— ἔλεγα μόνος μου— εἶναι ἀλήθεια αὐτὰ ποῦ φαντάζομαι κι' ἀν ἔχω λόγους νὰ βασανίζομαι. Κάθισα θέλοντας νὰ σκεφθῶ μὲ ἡρεμία, ἀμέσως ὅμως ἀντὶ τῆς ψυχραΐμου σκέψεως ξανάρχισε τὸ ἴδιο : ἀντὶ τῆς λογικῆς κρίσεως — οἱ εἰκόνες κι' οἱ διάφορες σκηνές «Πίστες φορές δοκίμασα τὰ ἴδια», σκεπτόμουνα, καθὼς ἀναλογιζόμουνα τὴς παλιῆς κρίσεως τῆς ζήλειας ποῦ πέρασα κι' ὕστερα ἀποδείχνονταν πῶς δὲν ἦταν τίποτε. Ἔτσι καὶ τώρα ἴσως, κι' ὄχι ἴσως, παρὰ θὰ τὴν ξαναβρῶ

νά κοιμάται ἥρεμα· θά ξυπνήσῃ, θά χαρῆ γιὰ τὴν ἐπιστροφή μου, κι' ἀπ' τὰ λόγια πού θά μου πῆ, ἀπ' τὸ βλέμμα τῆς θά καταλάβω, πὼς δὲν συνέθηκε τίποτε καὶ πὼς ἄρα αὐτὰ ἦσαν κουταμάρες. "ὦ, τί καλὰ πού θάταν! — «Μὰ ὄχι, πολλές φορές συνέθηκε αὐτὸ καὶ τώρα πειὰ δὲ θά ξανασυμῆρῃ, μού ἔλεγε κάποια φωνή, καὶ πάλι ξανάρχιζε τὸ μαρτύριο. Ναι, νὰ πού βρισκότανε ἡ τιμωρία μου! Δὲν θά ὠδηγοῦσα ποτὲ ἔνα νέο στὸ νοσοκομεῖο τῶν συμφιλιδικῶν νοσημάτων, γιὰ νὰ τοῦ σόβω τὸν πόθο τῆς γυναίκας, παρὰ θά τὸν ἐμπαζά στην ψυχὴ μου μέσα, νὰ δῆ ὅλους ἐκείνους τοὺς δαιμονας πού τὴν σπάραζαν! Τὸ πειὸ φριχτὸ ἦταν ὅτι ἀνεγνώριζα τὸ ἀναμφισβήτητο καὶ πλήρες δικαίωμα στὸν ἑαυτὸ μου ἀπάνω στὸ κορμί τῆς, σὰ νάταν τὸ δικό μου κορμί, καὶ μ' ἄρα τούτα αἰσθανόμουνα πὼς δὲν μπορούσαν νὰ τὸ κυριαρχοῦν, πὼς δὲν ἦτανε δικά μου, καὶ πὼς μπορούσε ἐκείνη νὰ τὸ διαθέτῃ ὅπως ἤθελε, πὼς μπορεί κι' ὄλας νὰ τὸ διαθέτῃ, ὄχι ὅπως ἐγὼ θά ἤθελα. Καὶ δὲν μπορῶ νὰ κάμω τίποτε οὔτε σ' ἐκείνην, οὔτε σ' αὐτόν. "Ἡμῶνα ἀνίσχυρος ἀπέναντί τους. "Ὅσο γιὰ τὴ γυναίκα μου δὲν μπορούσα νὰ τῆς κάμω ἀπολύτως τίποτε. Κι' ἂν δὲν ἔχει κάμει ἀκόμη τίποτε ἴσαμε τώρα καὶ τὸ ποθεῖ μόνον, κι' ἐγὼ τὸ ἤξερα καλὰ πὼς τὸ ποθοῦσε κατάβαθα, τότε εἶναι ἀκόμη χειρότερο: καλύτερα νὰ τὸ γῃ κάμει; γιὰ νὰ ξέρω, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχῃ πειὰ τὸ ἄγνωστο. Δὲν θά μπορούσα νὰ πῶ τί ἀκριβῶς ἤθελα. Ἐπιθυμοῦσα νὰ μὴν ἤθελε ἐκεῖνο, πού ἔπρεπε νὰ θῆλῃ. Κι' αὐτὸ ἦταν σωστὴ πρέλλα!

XXVI

— Στὸν προτελευταῖο σταθμὸ, ὅταν ἤρθε ὁ εἰσπράκτορας νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ εἰσιτήρια, μάζεψα τὰ πράγματα μου, βγήκα στὸν ἐξώστη καὶ ἡ συναίσθησις πὼς πολὺ γρήγορα θάβλεπα τὴ λύση τῶν γεγονότων, περισσεύει τὴν ταραχὴν μου. "Ἀρχισα νὰ κρυώνω καὶ τὸ σαγόνι μου ἔτρεψε τόσο, πού χτυποῦσαν τὰ δόντια μου. Βγήκα ἀπ' τὸ σταθμὸ μηχανικῶς μαζί μὲ τὸν ἄλλον κόσμο, πῆρα ἕνα ἀμάξι, κάθησα μέσα κι' ἔφυγα. Προχωροῦσα κοιτάζοντας τοὺς ἀραιοὺς διαβάτες, τοὺς φύλακες, τίς σκιές πού ἔρριγγαν τὰ φανάρια καὶ τὸ ἀμάξι μου μὴ μπροστά, μὴ πίσω, χωρὶς νὰ σκέπτομαι τίποτε. "Ὅταν ἐκάνεμε ὡς μιτὸ βέρσι, αἰσθάνθηκα κρύο στὰ πόδια καὶ θυμῆθηκα πὼς ἔβαλα μέσα στὸ βαγόνι τίς μάλλινες κάλτσες καὶ τίς ἐβαλα μέσα στὴν τσάντα. Πού εἶναι ἡ τσάντα; "ὄλας νάναι ἐδῶ; Ναι. Καὶ πού εἶναι τὸ μπαούλο; Θυμῆθηκα τότε, ὅτι εἶχα ξεχάσει ὄλας διόλου τίς ἀποσκευές μου, ἀλλὰ μόλις τὸ εἶχα θυμῆθῃ κι' ἀνέσυρα ἀπὸ τὴν τσέπη μου τὴν ἀπόδειξη, σκέφθηκα πὼς δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ξαναγευρίσω γι' αὐτὸ καὶ μόνον πίσω καὶ ἐξακολούθησα τὸν δρόμο μου. "Ὅσο κι' ἂν φροντίσω νὰ θυμῆθῶ τώρα, μού εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ κατορθώσω, τὴν κατάστασίν μου ἐκείνη: τί σκεπτόμουνα, τί ἤθελα, — δὲν ξέρω τίποτε. Θυμῆμαι μόνον ὅτι εἶχα τὴν συναίσθησις πὼς εἰτοιμαζότανε κάτι φριχτὸ καὶ πολὺ σοβαρὸ στὴ ζωὴ μου. Γι' αὐτὸ ἄρα γε, συνέθηκε ἐκεῖνο τὸ σοβαρὸ, ἐπειδὴ σκεπτόμουνα ἔτσι, ἢ ἐπειδὴ τὸ προαισθανόμουνα — δὲν ξέρω. Ἴσως νάταν κι' αὐτὸ, γιατί ὕστερα ἀπ' ὅ,τι συνέθηκε, ὄλας αἱ ἐπόμενες στιγμὲς μέσα

στή μνήμη μου ἐπῆραν μιὰ μαύρη μελαγχολικὴ χροιά. Ἔφτασα στὸ σπίτι μου. Ἦταν ἡ ὥρα μιὰ. Κάμποσα ἀμάξια στεκόντανε στὴν εἴσοδο περιμένοντας ἀγῶγι, πὺ θὰ κατέβαιναν ἀπὸ τὰ φωταγωγημένα παράθυρα (φωταγωγημένα παράθυρα εἶχε τὸ σπίτι μας, τὰ παράθυρα τῆς σάλας καὶ τῆς τραπεζαρίας), χωρὶς νὰ σκεφθῶ γιατί νά'ναι φωτισμένα τόσο ἀργά τὰ παράθυρά μας καὶ μὲ τὴν ἴδια ψυχικὴ κατάσταση τῆς ἀναμονῆς κάποιου φρικτοῦ, ἀνέβηκα τὰ σκαλιά καὶ χτύπησα τὸ κουδούνι: ὁ ὑπνρέτης, ἕνας ἀγαθὸς προθυμότητος καὶ καλὸς ἄνθρωπος — τὸν ἔλεγα Γιεγὼρ — μοῦ ἀνοίξε. Τὸ πρῶτο πού μοῦ χτύπησε στὰ μάτια ἦταν ὁ μανδύας πὺ τρισκότανε κρεμασμένος ἀνάμεσα σ' ἄλλα φορέματα. Ἐπρεπε ν' ἀπορήσω, ὡς τόσο δὲν ἀπόρησα, γιατί τὸ περίμενα αὐτό, («ὡστε εἶν' ἀλήθεια»), εἶπα μέσα μου, ὅταν ρώτησα τὸν Γιεγὼρ παιδὸς ἦταν μέσα, καὶ μοῦ ἀνόμασε τὸν Τρουχατιστέβσκη. Ἐπαναρώτησα: εἶναι κανεὶς ἄλλος; Μοῦ ἀποκρίθηκε κανεὶς, Ἐσυμῶμαι τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὅποιον μοῦ ἀποκρίθηκε, εἶχε ἕναν τόνο ἢ φωνὴ του, σὰ νάθελε νὰ μοῦ προξενήσῃ εὐχαρίστηση καὶ νὰ μοῦ βγάῃ τὴν ὑποψία, ὅτι μέσα ἦταν κανένας ἄλλος. «Ἐτσι, ἔτσι» σὰ νάλεγα μέσα μου. («Καὶ τὰ παιδιὰ;») — Δόξα τῷ Θεῷ ἦταν καλὰ. Κοιμούνταν.

Δὲν μποροῦσα ν' ἀνασάνω καὶ δὲν μποροῦσα νὰ συκρατήσω τὸ σαγόνι μου πὺ ἔτρεμε. «Ὡστε δὲν εἶναι ἔτσι ὅπως σκεπτόμουνα: ἄλλοτε φανταζόμουνα κανένα δυστύχημα καὶ δὲν συνέβαινε τίποτε. Τώρα ἄλλαξαν τὰ πράγματα, καὶ νά, ὅλα ὅσα φανταζόμουνα καὶ ὑπόψιζάμουνα, πὺ ὅσα φανταζόμουνα μόνον, καὶ τώρα, νά τὴν ἡ πραγματικότητα. Νά τὴν...»

Λίγο κόντεψε νὰ μὲ πιάσουν τὰ κλάματα, μὰ ὁ δαίμονας μοῦ διθύρισε ἀμέσως στ' αὐτί: «κλάψε, ἀναίσθητε, ἐνῶ ἐκεῖνοι θὰ χωριστοῦν ἡσυχά-ἡσυχά, χωρὶς ν' ἀφήσαν καμμιὰ ἀπόδειξη τῆς ἐνοχῆς των, καὶ σὺ θὰ βασανῆσαι αἰῶνια καὶ θὰ ὑποφέρῃς ἀπὸ ἀμφιβολίας». Κι' ἀμέσως χάθηκε κάθε εὐαισθησία κι' ἀδυναμία μέσα μου καὶ παρουσιάσθηκε ἕνα παράξενο αἶσθημα. — Θὰ τὸ πιστέψετε; — ἕνα αἶσθημα χαρᾶς. Πὺς τώρα πειὰ θὰ τελειώσῃ τὸ μαρτύριό μου, πὺς τώρα μπορῶ νὰ τὴν τιμωρήσω, μπορῶ ν' ἀπαλλαγθῶ ἀπ' αὐτόν, μπορῶ νὰ δώσω ἐλευθερία στὴν ὀργή μου, — ἔγινε ἕνα θηρίο, ἕνα κακό-πονηρὸ θηρίο. «Μή, μή—εἶπα στὸν Γιεγὼρ, πὺ ἤθελε νὰ μ' ἀναγγεῖλη, πῆγαινε καλύτερα νὰ πάρῃς γρήγορα ἕνα ἀμάξι καὶ πῆγαινε στὸ σταθμὸ γιὰ τὰ πράγματα μου... νὰ καὶ τὴν ἀπόδειξη. Ἐμπρός!» Ἐπῆγε νὰ πάρῃ τὸ παλτό του, ἀπὸ τὸν φόβο δὲ μήπως τοὺς τρομάξῃ. τὸν συνώδεψα ἴσαμε τὴν καμαροῦλα του καὶ τὸν περίμενα ὡς πὺ νὰ ντυθῇ. Ἀπὸ τὴν τραπεζαρία ἀκουγόντανε ὀμιλίες καὶ ἤχοι μαχαιριῶν καὶ πιάτων. Ἐτρωγαν καὶ δὲν ἀκουσαν τὸ κουδούνι.

«Ἄς μὴ βγοῦν ἀκόμη», σκεπτόμουνα. Ὁ Γιεγὼρ ἔβαλε τὸ παλτό του ἀπὸ ἀστραχὰν καὶ βγήκε. Τὸν ἔβγαλα ἔξω κι' ἐκλείσα πίσω του τὴν πόρτα, καὶ μ' ἐπίασε φρίκη, ὅταν ἐνοιῶσα πὺς ἔμεινα μόνος, καὶ πὺς ἔπρπε νὰ ἐνεργήσω ἀμέσως. Πὺς; — δὲν ἤξερα ἀκόμη. Ἦξερα μοναχὰ πὺς τώρα ὅλα ἔχουν τελειώσει, πὺς δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ πλέον ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἐνοχῆ τους, καὶ πὺς τώρα θὰ τὴν τιμωρήσω καὶ θὰ κόψω κάθε σχέση μαζί τους.

Πρωτῆτερά εἶχα μερικὸς ἐνδοιασμοὺς καὶ σκεπτό-

μουνα αἴσως πάλι, νὰ μὴν εἶναι ἀλήθεια. Ἴσως ν' ἀπα-
τώμαι· τώρα δὲν ὑπῆρχαν καθόλου. Ὅλα ἦταν ἀνε-
πανόρθωτα. Κρυφὰ ἀπὸ μένα μόνη τῆ νύχτα μαζί· του!
Κατάντησε νὰ μὴ τὴν ἐνδιαφέρει γιὰ τίποτε! Ἡ καὶ
κάτι χειρότερο: ἔδειχνε ἐπίτηδες τόσο θάρρος, τόσο
πρασιότητα μέσα στὸ ἐγγλεῖμα, γιὰ νὰ τῆς χρησιμεύῃ ἢ
θρασύτητα αὐτῆ ὡς σημεῖο ἀθωότητος. Ὅλα εἶναι ὀλο-
φάνερα. Δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία. Ἐνα μοναχὰ
φοβόμουν, μὴ τυχὸν καὶ μοῦ ἔσφευγαν ἢ ἀνακάλυπταν
καμμιά καινούργια ἀπάτη καὶ μοῦ ἀφαιρούσαν τὴν ἀλή-
θεια τῆς ἀποδείξεως καὶ τὴν πιθανότητα ν' ἀποκαλύψω
τὴν ἐνοχὴ τους. Καὶ γιὰ νὰ τοὺς πιάσω ὅσον τὸ δυνατόν
πεῖθ γρήγορα, προχώρησα πρὸς τὸ σαλόνι ἀπάνω στὶς
μύτες τῶν ποδιῶν μου, ὅπου καθόντανε, περνώντας ὅμως
ἀπὸ τὸ κορινθῶρ καὶ τὰ δωμάτια τῶν παιδιῶν καὶ ὄχι
ἀπ' τὴν τραπεζαρία!

Στὸ πρῶτο δωμάτιο κοιμόντανε τ' ἀγόρια. Στὸ δεύ-
τερο εἶδα τὴ νταντὰ ποὺ κουνήθηκε κι' ἔκανε νὰ ξυπνήσῃ
κι' ἐγὼ φαντάσθηκα γιὰ μιὰ στιγμή τὸ τί θὰ μπορούσε νὰ
ὑποθέσῃ ἅμα τὰ μάθαινε ὅλα, κι' ἔνοιωσα τέτοια λύπη
καὶ οἴχτο γιὰ τὸν ἑαυτό μου ἀπ' τὴ σκέψη αὐτῆ, ὅστε
δὲν μπόρεσα νὰ κρατήσω τὰ δάκρυα καὶ γιὰ νὰ μὴ ξυ-
πνήσω τὰ παιδιά, ἔφυγα τρέχοντας καὶ λαγοπατώντας
ἀπὸ τὸ κορινθῶρ στὸ γραφεῖό μου, ρίχτηκα στὸν καναπέ
κι' ἐκλάψα μ' ἀναφυλλητά. Ἐγὼ, ἓνας τίμιος ἄνθρω-
πος, ἐγὼ, ὁ γυιὸς τῶν γονέων μου, ἐγὼ ποὺ ἀνεیرهύ-
μων ὅλη μου τὴ ζωὴ τὴν εὐτυχία τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου,
ἐγὼ, ἓνας ἄντρας ποὺ δὲν τὴν ἀπάτησα ποτέ... Καὶ
νὰ! μητέρα μὲ πέντε παιδιά καὶ ν' ἀγκαλιάζῃ ἕναν
μουσικό, γιατί ἔχει κόκκινα χεῖλια!

Ὅχι, δὲν εἶναι ἄνθρωπος! Εἶναι σκύλα, εἶναι μιὰ
βρωμερὴ σκύλα! Καὶ πλάϊ στὴν κάμαρα τῶν παιδιῶν
ποὺ καμωνότανε ὅλη τῆς τῆ ζωὴ πὼς τ' ἀγαπάει. Καὶ
νὰ μοῦ γράφῃ ὅσα μοῦ ἔγραφε! Καὶ ποὺς ἔχει ἀκόμη;
Ἴσως νὰ συνέβαινε πάντα αὐτὸ καὶ χειρότερο. Ἴσως
ἀπὸ καιρὸ νάγῃ καμωνόμενα ὅλα κατὰ παιδιά μὲ κανέναν ἑ-
τηρήτη, ποὺ τὰ περνοῦσα γιὰ δικὰ μου.

Καὶ θὰ γύριζα αὐριο ἀπ' τὸ ταξεῖδι καὶ θὰ μὲ ὑποδε-
χότανε μὲ τὴν ὁμορφὴ χτενισιά της, μὲ τὴ λιγερὴ της
μέση καὶ τις καθρὲς χαριτωμένες κινήσεις (εἶδα ζωη-
ρὰ ἄλλο τὸ συμπαθητικὸ καὶ καὶ τὸ μισητὸ γιὰ μένα πρὸ-
σωπὸ της). θὰ μὲ συναντοῦσε χαμογελώντας καὶ τὸ θε-
ριὸ ἐκεῖνο τῆς ζήλειας θὰ καθότανε ἀκόμη μέσα στὴν
καρδιά μου καὶ θὰ τὴν ἐσπάραζε. Τί θὰ ὑποθέσῃ ἢ νταν-
τὰ... ὁ Γιεγόρ... Ἡ φτωγὴ Λιζέττα! Ἄρχισε κάτι
νὰ καταλαβαίνει πειὰ. Καὶ σκεπτόμουν αὐτὴν τὴν ἀ-
ναίδεια, αὐτὸ τὸ ψέμα κι' αὐτὴν τὴ κτηνώδη αἰσθητικό-
τητα ποὺ μοῦ ἦτανε τόσο γνωστά.

Ἦθελα νὰ σηκωθῶ, μὰ δὲν μπορούσα. Ἡ καρδιά μου
χτυποῦσε τόσο δυνατὰ, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ μὴν μπορῶ νὰ
σταθῶ στὰ πόδια μου. Ναι, θὰ πεθάνω ἀπὸ συγκαπή. Θὰ
μὲ σκοτώσῃ. Αὐτὸ καὶ ἤθελε. Τί θὰ τὴν ἔμελε; Μὰ ὄχι,
θὰ ἔβγαινε πολὺ κερδισμένη ἀν' πέθαινα, καὶ δὲν θὰ τῆς
ἔδιναν ποτὲ τὴν εὐχαρίστηση αὐτῆ. Ναι, ἐγὼ κάθομαι
ἐδῶ, ἐνῶ ἐκεῖνοι τρῶνε καὶ γελοῦνε ἐκεῖ μέσα εἰς βάρος
μου, καὶ... Ναι, ἀν' δὲν ἦταν πειὰ στὴν πρώτη της νε-
ότητα, δὲν τὴν συχάθηκε ὡς τόσο, ὅπως δῆποτε δὲν ἦ-
ταν καὶ ἀσχημὴ, τὸ κυριώτερο ἦταν, ὅτι δὲν ἐκινδύνευε
τὸ πτωχότατον ἢ πολὺτιμὴ ὑγεία του. Μὰ γιατί νὰ μὴν
τὴν εἶχα στραγγάλισαι, εἶπα μέσα μου, καθὼς θυμήθηκα

τῆ στιγμῆ ἐκείνῃ πού τὴν πέταξα ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου μιὰ βδομάδα πρὶν, κι' ὕστερα ξέσπασα στὰ ἄκακα ἀντικείμενα. Μοῦ ἤρθε ζωηρά στὴ μνήμη ἡ ψυχικὴ ἐκείνη κατάσταση πού βρισκόμουν τότε, καὶ ὄχι μόνον τὴ θυμῆθηκα, παρὰ ἐννοίωσα τὴν ἴδια ἐπιταχτικὴ ἀνάγκη νὰ χτυπῶ, νὰ γκρεμίζω, πού αἰσθανόμουν καὶ τότε. Θυμᾶμαι, πόσο μοῦ ἤρθε ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐνεργήσω καὶ χίλια δυὸ σχέδια ἀναπηδούσαν ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, ἐκτός ἀπὸ κείνα, πού μοῦ χρειαζόντανε γιὰ νὰ ἐνεργήσω. Βρέθηκα σ' ἐκείνη τὴν κατάσταση τοῦ θεριοῦ ἢ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὴν ἐπίδραση ἐνὸς φυσικοῦ ἐκνευρισμοῦ κατὰ τὴν στιγμὴ τοῦ κινδύνου, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐνεργῇ χωρὶς βία, μὲ ἀκρίβεια, χωρὶς νὰ χάνη ὅμως οὔτε στιγμὴ, καὶ ὅλα γιὰ ἓνα ὠρισμένο μόνον σκοπό.

Τὸ πρῶτο πού ἔκανα ἦταν νὰ βγάλω τὰ παπούτσια μου καὶ νὰ μείνω μὲ τίς κάλτσες, πλησίασα τὸν τοῖχο ἀπάνω ἀπὸ τὸν καναπέ, ὅπου εἶχα κρεμασμένα διάφορα ὅπλα, τουφέκια καὶ σπαθιά, καὶ πῆρα ἓνα δαμασκηνῶ σπιλέτο πελσίως ἀμεταχειρίστο καὶ πολὺ κοφτερό. Τὸ ἔβγαλα ἀπὸ τὸ θηκάρι. Θυμᾶμαι ὅμως πῶς τὸ θηκάρι κύλησε πίσω στὸν καναπέ, καὶ θυμᾶμαι ἀκόμα, ὅτι εἶπα μέσα μου ἐκείνη τὴ στιγμὴ : Πρέπει νὰ τὸ βρῶ, γιατί μπορεῖ καὶ νὰ χαθῇ. Ὑστερα ἔβγαλα τὸ παλτό μου, τὸ ὁποῖον ἐξακολουθοῦσα νὰ φορῶ, καὶ σιγοπατώντας μόνον μὲ τίς κάλτσες, πῆγα ἐκεῖ.

XXVII

Καὶ ζυγώνοντας κρυφὰ ἀνοιξα ξαφνικὰ τὴν πόρτα. Θυμᾶμαι τὴν ἔκφραση τῶν προσώπων των. Καὶ θυμᾶμαι

τὴν ἔκφραση αὐτή, γιατί ἡ ἔκφραση αὐτὴ μοῦ προξενούσε μιὰ μαρτυρικὴ χαρά. Ἦταν ἔκφραση φρίκης. Αὐτὴ ἦταν ἀκριβῶς πού ζητοῦσα. Δὲν θὰ ξεχάσω τὴν ἔκφραση τῆς ἀπελπιστικῆς φρίκης, πού φάνηκε τὴν στιγμὴ ἐκείνη ἀπάνω στὰ πρόσωπα καὶ τῶν δύο, ὅταν μὲ εἶδαν. Ἐκείνος καθότανε, παρῶ, στὸ τραπέζι, ἀλλ' εἶταν μὲ εἶδε, ἢ ὅταν μ' ἀκουσε, δὲν ξέρω, πήδησε ὀρθίως καὶ στάθηκε μὲ τὴν πλάτη στὸ ντουλάπι. Τὸ πρόσωπό του ἐξέφραζε μιὰ ἀναμφισβήτητη φρίκη. Καὶ τὸ πρόσωπο τῆς γυναίκας μου ἐπίσης εἶχε τὴν ἔκφραση αὐτή, ἀλλὰ εἶχε καὶ κάτι ἄλλο. Ἄν εἶχε μόνον τὴν ἔκφραση τῆς φρίκης, ἴσως νὰ πῆ συνέβαινε ἐκείνο πού συνέβηκε, μὰ ἐξέφραζε ἀκόμη, — τοῦλάχιστον ἔτσι μοῦ φάνηκε τὴν πρώτη στιγμὴ, — τὴ λύπη καὶ τὴ δυσαρέσκεια, πού διακρίψαν τὴν ἐρωτικὴ τῆς μέθη καὶ τὴν εὐτυχία πού αἰσθανότανε σιμά του. Σὰ νὰ μὴ τῆς χρειαζότανε τίποτε ἄλλο τότε, παρὰ μόνον νὰ μὴ τὴν ἐμποδίζουν, νὰ εἶναι εὐτυχισμένη. Ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη ἔκφραση διατηρήθηκε μόνον ἓνα δευτερόλεπτο ἀπάνω στὰ πρόσωπά τους. Ἡ ἔκφραση τῆς φρίκης ἐκείνου ἄλλαξε ἀμέσως μὲ τὴν ἔκφραση τῆς ἐρωτικῆς : μπορεῖ ἀρὰ γε νὰ πῆ ψέματα ἢ ὄχι : Ἄν μπορῇ, πρέπει ν' ἀρχίσῃ, κι' ὅλας, ἂν ὄχι, τότε θ' ἀρχίσῃ κάτι ἄλλο : Μὰ τί ; Τῆς ἔρριξε μιὰ ἐρωτηματικὴ ματιά. Στὸ πρόσωπό της ἡ ἔκφραση τοῦ πείσματος καὶ τῆς δυσαρέσκειας ἄλλαξε, ὅταν τὸν εἶδε, ἔτσι μοῦ φάνηκε, καὶ θυμῆθηκα πῶς διέτρεχε κάποιον κίνδυνο ἐκείνος, καὶ πῶς ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν σώσῃ.

Σταμάτησα γιὰ ἓνα δευτερόλεπτο στὸ κατώφλι τῆς πόρτας, κρατώντας τὸ σπιλέτο πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη.

Τὴν στιγμή αὐτὴ χαμογέλασε ἐκείνος καὶ μ' ἕνα ἀδιάφορον τόνο, πού ἔφτανε ἴσαμε τὸ γέλιο, ἄρχισε νὰ λέῃ :

Καὶ μεῖς ἐδῶ καταγινόμαστε τῆ μουσική...

— Τί εὐχάριστη ἐκπλήξη πού μοῦ κάνεις ! — ταύτοχρονα ἄρχισε καὶ κείνη ὑποταγμένη στὸν τόνο τῆς σωνῆς του.

Μὰ οὔτε ὁ ἕνας, οὔτε ὁ ἄλλος πρόφτασαν νὰ τελειώσουν τὴ φράση τους : ἐνοιώσα τὴν ἴδια μανία, πού δοκίμασα τὴν περσμένη βδομάδα, νὰ κοχλάξῃ μέσα μου. Καὶ πάλι αἰσθανθῆκα τὴν ἀνάγκη ἐκείνη τῆς καπαστροφῆς, τῆς βίας, καὶ τὴ μέθη τῆς λύσσης, τῆς ὀργῆς, γιὰ νὰ ριχθῶ ὀλόκληρος σ' αὐτή.

Δὲν πρόφτασαν νὰ τελειώσουν. Κι' ἄρχισε ἐκεῖνο τὸ ἄλλο, πού τὸ τρέμανε καὶ αἱ δύο, πού ἔκαθε ἀμέσως ὅλα ἐκεῖνα πού ἔλεγαν. Χύθηξα ἀπάνω τῆς, κρύβοντας πάντα τὸ σπιλέτο, γιὰ νὰ μὴ μ' ἐμποδίσῃ ἐκεῖνος νὰ τῆς τὸ βυθίσω στὸ πλευρὸ κάτω στὸ στήθος. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ὑπελόγιζα νὰ χτυπήσω ἐκεῖ. Τὴ στιγμή ἐκείνη, πού ὤρμησα κατεπάνω τῆς, ἐκεῖνος εἶδε τὸ σπιλέτο κι' ἄρπαξε τὸ χέρι μου, πράγμα πού δὲν τὸ περίμενα καθόλου ἀπὸ τὸ μέρος του, καὶ φώναξε :

Ἐλάτε στὸν ἑαυτὸ σας, τί κάνετε !... Ἄνθρωποι !...

Ἐγὼ τράθηξα μὲ δύναμη τὸ χέρι μου κι' ὤρμησα ἐπάνω του. Τὰ βλέμματά μας συναντήθηκαν κι' ἐκείνος ἄξαφνα ὠχρίασε, σὰν τὸ πανί, ὡς τὰ χεῖλη, τὰ μάτια ἀστράψαν κάπως παράξενα κι' ἔκαμε κάτι, πού κι' αὐτὸ δὲν τὸ περίμενα : γλύστρησε κάτω στὸ πιάνο πρὸς τὴν πόρτα. Χύθηκα πίσω του, μὰ στ' ἀριστερὸ μου χέρι κρεμάστηκε κάτι βαρὺ. Ἦταν ἐκείνη. Τινάχθηκα μὲ

βία. Ἐκείνη μ' ἐκράτησε πειὸ δυνατὰ καὶ δὲν μ' ἄφηγε νὰ προχωρήσω. Τὸ ἀνέλπιστο ἐμπόδιο, τὸ βάρος πού εἶχα ἀπάνω στὸ χέρι μου καὶ τ' ἀγγιγμά της, πού μοῦ προσενοῦσε ἀηδία, μ' ἀναψαν ἀκόμη πειὸ πολύ. Αἰσθανόμενα πὼς εἶμαι τελείως λυσοσασμένος κι' ἔπρεπε νὰ μαι κι' ἄγριος ἀκόμα, καὶ χαϊρόμουνα γι' αὐτό, Τράθηξα μ' ὅλη μου τὴ δύναμη τ' ἀριστερὸ μου χέρι καὶ τὴν πέτυχα μὲ τὸν ἀγκῶνα ἴσα στὸ πρόσωπο. Ἐκείνη φώναξε κι' ἄφησε ἐλεύθερο τὸ χέρι μου. Θέλησα νὰ τρέξω κατόπιν του, μὰ θυμῆθηκα πὼς θάτανε γελιοὶ νὰ κυνηγῶ τὸν ἔραστή τῆς γυναίκας μου χωρὶς παπούτσια, κι' ἐγὼ δὲν ἤθελα νάμαι γελιοὺς, παρὰ ἤθελα νάμαι φοβερός. Παρ' ὅλη τὴ φοβερὴ μανία πού μὲ κατείχε, πρόσεχα ὀλίγη τὴν ὥρα τί ἐντύπωση ἔκαυνα στοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα ἡ ἐντύπωση αὐτὴ ἐν μέρει ὠδηγοῦσε τίς πράξεις μου. Γύρισα στὴν γυναίκα μου, Ἐκείνη εἶχε πέσει ἐπάνω σὲ μιὰ πολυθρόνα καὶ κρατώντας τὸ μάτι πού τῆς κτύπησα, μ' ἐκοίταξε. Τὸ πρόσωπό της ἐξέφραζε τὸν φόβο καὶ τὸ μῖσος πού αἰσθανότανε γιὰ μένα, στὸν ἔχθρο, ὅπως τοῦ ποντικιοῦ, καθὼς ἀνοίγουμε τὴ φάκα ὅπου εἶχε πιαστή. Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν εἶδα τίποτε ἄλλο σ' αὐτή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν φόβο καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον μου. Ἦταν ὁ ἴδιος ἀκριβῶς φόβος καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον μου, πού ἔπρεπε νὰ προκαλέσῃ τὸν ἔρωτα σ' ἕναν ἄλλον. Ὡς τόσο, ἴσως νὰ συγκρατιόμουνα καὶ νὰ μὴν ἔκανα ἐκεῖνο πού ἔκαμα ὕστερα, ἂν σῶπαινε. Μὰ κείνη ἄρχισε ξαφνικὰ νὰ μιλῇ καὶ ν' ἀρπάξῃ τὸ χέρι πού κρατοῦσε τὸ σπιλέτο.

— Ἐλα στὰ σύγκαλά σου ! Τί ἔχεις ; τί παθαίνεις ; Δὲν συνέβηκε τίποτε, τίποτε... Στ' ὀρκίζομαι ! Ἴσως καὶ ν' ἀργοῦσα ἀκόμη, μὰ αὐτὰ τὰ τελευταῖα

της λόγια, πού μ' ἔκαναν νὰ πιστέψω στὸ ἀντίθετο, δη-
λαδή πὼς ὅλα εἶχαν γίνει ἀναμεταξύ τους, προκάλεσαν
τ' ἀποτελεσμα. Καί τ' ἀποτέλεσμα θὰ ἔπρεπε νάβῃ
σύμφωνο μὲ τὴν κατάσταση πού βρισκόμουν. ὅπου ὅλα
τραβούσαν στὸ crescendo κι' ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθῇ ν' ἀ-
νεβαίνουν ὅλο ἴδια. Καί ἡ λύσσα, βλέπετε, ἔχει τοὺς ὀ-
ρους της.

— Μὴ λές ψέματα, βρώμα! — ἔκραξα ἐγὼ καὶ ἄρ-
παξα τὸ χέρι της μὲ τ' ἀριστερό μου χέρι, μὰ κείνη μού
ἔφευγε. Τότε χωρὶς ν' ἀφήσω τὸ στιλέτο, τὴν ἄδραξα
μὲ τ' ἀριστερό χέρι ἀπ' τὸ λαιμό, τὴν ἔρριξα χάμω κι'
ἄρχισα νὰ τὴν πνίγω. Τί σκληρὸς λαιμὸς... Ἄρπαξε
μὲ τὰ δύο της χέρια τὰ χέρια μου καὶ τὰ τράβαγε ἀπ'
τὸ λαιμό, καὶ γώ, σὰ νὰ ἦταν αὐτὸ πού ἴσα-ἴσα περίμενα,
τὴν χτύπησα μὲ ὅλη μου τὴ δύναμη μὲ τὸ στιλέτο, στ' ἀ-
ριστερό πλευρό, πειὸ χαμηλὰ ἀπ' τίς πλευρές.

Ὅταν λένε οἱ ἄνθρωποι, πὼς δὲν ξέρουν τί κάμνουν
σὲ στιγμὲς μανιώδους ὀργῆς, — εἶναι κουτάμαρες, εἶναι
ψέματα. Ἐγὼ τὰ ἤξερα ὅλα, κι' οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή
δὲν ἔπαυσα ἀπὸ τοῦ νὰ εἶμαι στὰ λογικά μου. Ὅσο πειὸ
δυνατὰ ἔπλωνα μέσα μου τοὺς ἀτμούς τῆς ματίας μου,
τόσο μεγαλύτερη ἀνάβε μέσα ἡ φλόγα τῆς συναισθήσεως,
πού μ' ἔκαναν νὰ μὴν μπορῶ, νὰ μὴ βλέπω ὅλα ὅσα ἔ-
καμνα. Ἡ ἔξερ τί κάμνω σὲ κάθε δευτερόλεπτο πού
περνοῦσε. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὡς τόσο, πὼς ἤξερα ἀπὸ
πρὶν τί θὰ ἔκαμνα, μὰ τὴ στιγμή ἐκείνη ὅτι ἔκαμνα,
θαρρῶ, μού φαίνεται, πὼς τῶξερα ἀπὸ λίγο πρὶν, κι' αὐ-
τὸ μοναχά, ἴσως γιὰ νὰ μπορέσω νὰ μετανοιώσω, γιὰ νὰ
μπορέσω νὰ πῶ ὕστερα στὸν ἑαυτό μου, πὼς θὰ μποροῦ-
σα νὰ σταματήσω ὡς ἐκεῖ. Τὴ στιγμή πού τὸ ἔκαμνα

αὐτὸ, ἤξερα πὼς κάμνω κάτι φριχτό, κάτι πού δὲν τόχα
κάνει ποτε καὶ πού θὰ ἔχη φριχτὰ ἀποτελέσματα. Μὰ ἡ
συναίσθηση αὐτὴ πέρασε σὰν ἀστραπή καὶ πίσω ἀπ' τὴν
ἀναλαμπὴ τοῦ λογικοῦ ἀκολουθοῦσε ἡ πράξη. Τὴν πρά-
ξη τὴν συναισθανόμουν μὲ μιὰ πρωτοφανῆ ζωηράδα. Ἄ-
κουσα καὶ θυμάμαι καλὰ τὴν ἀντίσταση τοῦ κορσέ γιὰ
μιὰ στιγμή καὶ κάποιου ἄλλου, ἔνοιωσα τὸ μαχαίρι νὰ
βυθίζεται σὲ κάτι μαλακό. Ἐκείνη ἄδραξε τὸ στιλέτο μὲ
τὰ δύο της χέρια, τὰ ἔκοψε, καὶ δὲν τὸ κράτησε.

Πολὺν καιρὸ ὕστερα στὴ φυλακὴ, κατόπιν ἀπὸ τὴν
ἠθικὴ ἀνατροπὴ πού συντελέστηκε μέσα μου, θυμόμουν
τὴ στιγμή αὐτὴ, ἔφερνα ὅτι μποροῦσα στὴ μνήμη μου
καὶ σκεπτόμουν. Θυμάμαι ἕνα δευτερόλεπτο πρὶν, μόνον
ἕνα δευτερόλεπτο πρὶν κάμω τὸν φόνο, τὴ φοβερὴ ἐκείνη
συναίσθηση, ὅτι σκοτώνω, πὼς σκότωσα πειὰ μιὰ γυ-
ναῖκα, μιὰ ἀπροστάτευτη γυναῖκα, τὴν γυναῖκά μου! Θυ-
μάμαι καλὰ τὴ φρίκη αὐτὴ τῆς συναισθήσεως καὶ γι'
αὐτὸ συμπεραίνω, θυμάμαι, μπορῶ νὰ πῶ, ἔτσι ἀμυδρά,
ὅτι βυθίζοντας τὸ στιλέτο, τὸ τράβηξα ἀμέσως, ἐπιθυ-
μώντας νὰ ἐπανορθώσω ὅτι γίνηκε πειὰ, καὶ νὰ σταμα-
τήσω. Στεκόμουν ἀκίνητος, περιμένοντας τί θὰ γίνη,
ἀν θὰ μποροῦσε νὰ ἐπανορθωθῇ τὸ κακό.

Ἐκείνη ἀνεπήδησε ὀρθὴ καὶ φώναξε : « νταντὰ ! μ' ἐ-
σκότωσε ! » Ἀκούγονται θόρυβοι, ἡ νταντὰ ἦθε καὶ
στάθηκε στὴν πόρτα. Ἐγὼ ἔακολουθοῦσα νὰ στέκωμαι
ἀκίνητος, ἀναμένοντας, χωρὶς νὰ πιστεύω στὰ μάτια
μου. Μὰ τὴ στιγμή ἐκείνη ἀνέβλυζε τὸ αἷμα κάτω ἀπ'
τὸν κορσέ της. Τότε μόλις κατάλαβα πὼς αὐτὸ πού ἔ-
καμα ἦταν ἀνεπανόρθωτο, κι' ἀμέσως σκέφθηκα, πὼς
κάθε ἐπανόρθωση θάταν περιττή, ὅτι ἦταν τὸ μόνο πού

κατὰ βάθος ποθοῦσα, ὅτι αὐτὸ τῆς ἔπρεπε νὰ γίνη. Περριμένα ὡς πού νὰ ξαναπέση, καὶ ἦ νταντὰ μὲ μιὰ φωνή «Χριστὲ μου ἦ» ἔτρεξε σιμὰ τῆς, τότε μόνον πέταξα μακριὰ τὸ σπιλέτο καὶ βγήκα ἀπ' τὸ δωμάτιο.

«Δὲν πρέπει νὰ ταραζῶμαι, πρέπει νὰ ξέρω τί κάνω», σκέφθηκα, χωρὶς νὰ κοιτάζω οὔτε ἐκείνην οὔτε τὴν νταντὰ. Ἡ νταντὰ φώναζε ζητώντας βοήθεια. Πέρασα ἀπὸ τὸ κορινθῶν, ἔστειλά τὴν ὑπηρετρία μέσα, μπήκα στὴν κάμαρά μου. Τί πρέπει νὰ γίνη τώρα; ἀναρωτήθηκα, καὶ ἀμέσως κατάλαβα τί ἔπρεπε νὰ κάνω. Μπαίχοντας στὸ γραφεῖο, πλησίασα κατ' εὐθείαν στὸν τοῖχο, ξεκρέμασα ἕνα πιστόλι, τὸ ξέτασα μὲ προσοχή—ἦταν γεμάτο—καὶ τ' ἀκούμπησα στὸ τραπέζι. Ὑστερα βρῆκα τὸ θηκάρι κάτω ἀπὸ τὸν καναπέ καὶ κάθησα στὸν καναπέ.

Πολλὴ ὥρα καθόμουν ἔτσι. Δὲν σκεπτόμουν τίποτε, δὲν θυμόμουν τίποτε. Ἄκουα μόνον, πὼς ἐκεῖ κάποιος κατὶ ἔκανε. Ἄκουσα πὼς κάποιος ἦρθε καὶ ὕστερα καὶ ἄλλος. Ὑστερα ἄκουσα καὶ εἶδα, πὼς ἔφερνε ὁ Πιεγὼρ μέσα στὸ γραφεῖό μου τὶς ἀποσκευές μου. Σὰ νὰ χρειάζονταν τώρα πειὰ!

—Ἐμβαθε τί συνέβηκε; τοῦ εἶπα. Πες τοῦ φύλακα νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἀστυνομία». Δὲν εἶπε τίποτε καὶ ἔφυγε. Σηκώθηκα, ἐκλείδωσα τὴν πόρτα, βρῆκα τὰ τσιγάρα καὶ τὰ σπύρτα, καὶ ἄρχισα νὰ καπνίζω. Δὲν πρόφτασα νὰ τελειώσω τὸ τσιγάρο μου, σὰ μούρθε ὕπνος καὶ ἀποκοιμήθηκα. Κοιμόμουν αἰσθητὲς διὰ ὄρες. Θυμᾶμαι, ὅτι εἶδα στὸν ὕπνο μου πὼς ἦμασταν ἀγαπημένοι, μαλώσαμε, μὰ θὰ ξαναγαπήσαμε, κατὶ ὅμως μᾶς ἐμποδίζει, λίγο,

ὡς τόσο ἦμασταν φίλοι. Μ' ἐξύπνησε ἕνας χτύπος στὴν πόρτα.

—Εἶναι ἡ ἀστυνομία, σκέφθηκα ξυπνώντας. Μοῦ φαίνεται πὼς σκοτόσα. Ἴσως πάλιν νάταν ἐκείνη πού χτυποῦσε καὶ δὲν συνέβηκε τίποτε.

Ἐπαναχτύπησαν στὴν πόρτα. Δὲν ἀποκρίθηκα καθόλου, παρὰ ἐξακολουθοῦσα νὰ σκέπτομαι: «Γίνηκε αὐτὸ ἢ ὄχι; Ναι, γίνηκε! Ναι, τώρα πρέπει νὰ ξεκάνω καὶ τὸν ἑαυτὸ μου», εἶπα μέσα μου. Λέγοντας ὅμως αὐτὸ ἤξερα ὅτι δὲν σκοτανόμουν. Ὡς τόσο σηκώθηκα καὶ ξαναπήρα στὰ χέρια τὸ πιστόλι. Ἀλλὰ παράξενο πρᾶγμα: Θυμᾶμαι πὼς καὶ ἄλλη φορά ἤμουν κοντὰ στὴν αὐτοκτονία, ὅπως καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνη στὸ σιδηρόδρομο, καὶ μοῦ φαινόταν τόσο εὐκολο, εὐκολο δέ, διότι σκεπτόμουν, πὼς ἡ πράξη μου αὐτὴ θὰ τὴν κεραυνοβόλους. Τώρα δὲν μπορούσα μὲ κανένα τρόπο ὄχι μόνον νὰ σκοτωθῶ, ἀλλὰ καὶ νὰ σκεθῶ ἕνα τέτοιο πρᾶγμα.

—Γιατί νὰ τὸ κάω αὐτὸ;—ἀναρωτήθηκα, καὶ στὴν ἐρώτησή μου αὐτὴ δὲν δόθηκε καμμιά ἀπάντηση. Τὸ χτύπημα στὴν πόρτα ἐπαναλήφθηκε.

Μὰ πρῶτα πρέπει νὰ μάθω ποῖς εἶν' αὐτὸς πού χτυπᾷ. Ἐχῶ ἀκόμη καιρὸ. Ἄφησα τὸ πιστόλι στὸ τραπέζι καὶ τὸ σκέπασα μὲ μιὰ ἐφημερίδα, πλησίασα τὴν πόρτα καὶ ἐτρόβηξα τὸν σύρτη. Ἦταν ἡ ἀδελφὴ τῆς γυναικάς μου, μιὰ ἀγαθὴ καὶ κουτὴ χήρα.

—Βάσια! Τί ἦταν αὐτὸ; εἶπε καὶ χύθηκαν τὰ πρόχειρα πρῶτα δάκρυά της.

—Τί θέλεις; ρώτησα βάνουσα ἐγώ. Τὸ ἔδλεπα καὶ τὸ ἐνοιώθα πὼς ἦταν ὅλως διόλου περιττὸ νὰ τῆς φέρωμαι βάνουσα, μὰ δὲν μπορούσα νὰ βρῶ κανέναν πειὰ

κατάλληλον τόνο.

— Βάσια, ἡ γυναϊκά σου πεθαίνει! Ὁ Ἰβάν Ζαχάριτε τόπε. — ὁ Ἰβάν Ζαχάριτε ἦταν ὁ γιατρός, ὁ γιατρός καὶ ὁ σύμβουλος της.

— Μήπως εἶναι ἐδῶ; — ρώτησα ἐγώ, καὶ πάλιν ἄρχισε νὰ φουσκῶνῃ ὅλη ἡ ὀργή μου ἐναντίον της. "Ε, λοιπόν;

— Βάσια, πήγαινε νὰ τὴν δῆς. "Αχ, τί φρίκη! — εἶπε κείνη. «Νὰ πάγω νὰ τὴν δῶ!» εἶλεγα μέσα μου. Κι' ἀμέσως τ' ἀπεφάσισα. Αὐτὸ θὰ γίνεταί πάντα, καὶ θὰς φαίνεσαι, ὅταν ἕνας σύζυγος σκοτώνει τὴν γυναϊκά του, σάν κ' ἔμένα, πρέπει ὀρισμένως νὰ πηγαίῃ νὰ τὴν βλέπῃ.

«Ἀφοῦ ἔτσι γίνεται, πρέπει νὰ πάω», σκέφθηκα. Καὶ σάν πρέπει ν' αὐτοκτονήσω, προφταίνω πάντα νὰ τὸ κἀνω, εἶπα μέσα μου, ἅμα θυμήθηκα τὴν πρόθεσή μου ν' αὐτοκτονήσω, κ' ἀκολούθησα τὴν γυναικαδέλφη μου.

«Τώρα θ' ἀρχίσουν οἱ φρασολογίες, οἱ γριμάτσες, μὰ δὲν θὰ ὑποχωρήσω τώρα πειὰ», σκέφθηκα.

— Στάσου μιὰ στιγμή, — εἶπα στὴ γυναικαδέλφη μου, — εἶναι κουτὸ νὰ πάω ἔτσι χωρὶς παπούτσια, στάσου, νὰ βάλω τούλάχιστον τὶς παντούφλες μου:

Καὶ παράδοξο πρᾶγμα! Καὶ πάλιν ὅταν βγήκα ἀπ' τὸ γραφεῖό μου καὶ περνοῦσα ἀπ' τὶς γνωστὰς κάμαρες, καὶ πάλιν μοῦ γεννήθηκε ἡ ἐλπίδα, ὅτι δὲν συνέβηκε τίποτε, πῶς ὅλα ὅλα ἦταν ἕνα κακὸ ὄνειρο, μὰ ἡ μυρουδιά τῆς ἱατρικῆς ἐκείνης ἀηδίας — τοῦ ἰωδιοφορμίου, τοῦ φαινικίου ὀξέος — μὲ κατέπληξε. "Οχι, ὅλα ἦσαν ἀληθινά, ὅλα γίνηκαν. Περωνώντας ἀπ' τὸ κοριντόρ, μπρὸς ἀπ' τὸ δωμάτιο τῶν παιδιῶν, εἶδα τὴν Λιζέττα: Μ' ε-

κοίταξε μὲ μάτια τρομαγμένα. Καὶ μοῦ φάνηκε ἄκομα, πῶς ἐκεῖ ἦταν καὶ τὰ πέντε παιδιὰ μου κ' ὅλα μὲ κοίταξαν φοβισμένα. Πλησίασα τὴν πόρτα τῆς κάμαρας της, ἡ καμαριέρα μ' ἀνοίξε ἀπὸ μέσα καὶ μοναχὴ τῆς βγήκε. Τὸ πρῶτο πρᾶγμα ποῦ ἀντίκρισα ἦταν τὸ ἀναιχτὸ σταχτὶ φόρεμά της ριγμένο ἐπάνω σὲ μιὰ καρέκλα, κατὰμαυρο ἀπὸ αἷμα. Ἦταν ξεπλωμένη ἀπάνω στὸ διπλὸ κρεβάτι μας μὲ ὑψωμένα τὰ γόνατα. Πλάγιαζε πολὺ κατηφορτὰ πάνω στὰ μαξιλάρια, μὲ τὸ μπλουζάκι ξεκουμπωμένο. Κάτι ἦταν ἀπλωμένο στὴ θέση τῆς πληγῆς. Ἡ κάμαρα ἦταν γεμάτη ἀπὸ τὴ βαρειά μυρουδιά τοῦ ἰωδιοφορμίου. Μὲ κατέπληξε περὶ πολὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὸ πρισμένο καὶ μελανιασμένο πρόσωπό της, ἕνα μέρος τῆς μύτης καὶ κάτω στὰ μάτια. Ἦταν τ' ἀποτέλεσμα τοῦ χτυπήματος τοῦ ἀγκωνά μου, ὅταν θέλησε νὰ μὲ συγκρατήσῃ. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη εἶδα σ' αὐτὴ πὼς δὲν εἶχε καμμιά ὀμορφιά, παρὰ κάτι ποῦ μοῦ προξενούσε τὴν ἀηδία. Στάθηκα στὸ κατώφλι.

— "Ελα, ἔλα κοντά της, εἶπε ἡ γυναικαδέλφη μου. «Ναί, φαίνεται, πῶς θέλει νὰ μοῦ ζητήσῃ συγχώρεση», σκέφθηκα ἐγώ. «Νὰ τὴν συγχωρήσω; Ναί, γιατί πεθαίνει καὶ μπορῶ νὰ τὴν συγχωρήσω», σκεπτόμουν, φρονιζοντας νᾶμαι μεγαλόψυχος.

Ἦρθα σιμὰ της. Σήκωσε μὲ κόπο τὰ μάτια της ἐπάνω μου, ποῦ τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν μελανιασμένο, καὶ μιλούσε διασκεομμένα καὶ μὲ δυσκολία.

— Ἐκεῖνο ποῦθελες τὸ πέτυχες, μ' ἐσκότωσες...

Καὶ τὸ πρόσωπό της ἀνάμεσα στοὺς ευστατοὺς πόνους καὶ μάλιστα στὸ θάνατο, ποῦ ἦταν τόσο σιμὰ της, ἐξέφρασε ἐκεῖνο τὸ παλιό, τὸ τόσο γνωστὸ σὲ μένα, ψυχρὸ

καὶ χτηνώδες μῖσος.

— Τὰ παιδιά... μ' ὅτι κι' ἂν κἀνης... δὲν θὰ στ' ἀφήσω... Αὐτὴ θὰ τὸ πάρῃ... — Κι' εἰδείξε τὴν ἀδελφὴν της. "Ὅσο γιὰ τὸ σφάλμα της—ποῦ ἦταν καὶ τὸ κυριώτερο γιὰ μένα, γιὰ τὴν ἀπιστία της, σὰν νὰ τὸ θεωροῦσε ἄπρεπο νὰ τὸ θυμηθῆ τὴ στιγμή ἐκείνη.

— Ναί, καμάρωσε τὸ ἔργο σου — εἶπε κοιτάζοντας τὴν πόρτα καὶ κλαίγοντας μ' ἀναφυλλητά. Ἐκεῖ ἦταν τὰ παιδιά μὲ τὴν ἀδελφὴν της. — Ναί, δὲς τί ἔκαμας.

Ἐγὼ κοίταξα τὰ παιδιά, εἶδα τὸ φουσκωμένο καὶ μελασματομένο πρόσωπό της καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἔξασα τὸν ἑαυτὸ μου, τὰ δικαιώματά μου, τὴν ὑπερφάνειά μου, εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ σ' αὐτὴ τὸν ἄνθρωπο, τὴν ἀδελφὴν. Καὶ τόσο τιποτένια μου φάνηκαν ὅλα, ὅσα μ' ἐθίξαν ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη, ὅλη ἡ ζήλεια μου, καὶ τόσο βαρὺ καὶ σημαντικό αὐτὸ ποῦ ἔκαμα, ποῦ θέλησα νὰ κρύψω τὸ πρόσωπό μου μέσα στὰ χέρια της καὶ νὰ πῶ : συγχώρησέ με ! — μὰ δὲ ντολμοῦσα...

Ἐκείνη σιωποῦσε, ἔχοντας κλειστά τὰ μάτια· φαίνεται πὼς δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ μιλήσῃ περισσότερο. Ὑστερα τὸ παραμορφωμένο πρόσωπό της ἄρχισε νὰ τρέμῃ καὶ νὰ συσπάται. Μ' ἐσπρωξέ ἀδύναμα.

— Γιατί νὰ γίνουν ὅλα αὐτά ; γιατί ;

— Συγχώρησέ με, εἶπα ἐγώ.

— Νὰ σὲ συγχωρῶσω ; Αὐτὰ εἶναι κουταμάρες !... Μοναχὰ νὰ μὴν πεθάνω !... φώναξε κι' ἀνασηκώθηκε καὶ τὰ πυρετώδη κι' ἀστραφτερά μάτια της καρφώθηκαν ἀπάνω μου.

— Ναι, τὸ κατώρθωσες !... Σὲ μισῶ... "ὦ ! ἄχ !
— φώναξε ταραγμένη, φαίνεται πὼς παραληροῦσε. —

Μοναχὰ ὄλους, ὄλους κι' ἐκείνον !... Ἐφυγε !... Ἐφυγε !... Ἐ, σκότωσέ με, σκότωσέ με, δὲν φοβάμαι.

Τὰ παραληρήματα ἐξακολούθησαν ὄλον τὸν καιρο. Δὲν ἀνεγνώριζε κανένα. Τὴν ἴδια μέρα κατὰ τὸν μεσημέρι πέθανε. Ἐμένα μὲ πῆγον σὸ τυχερὰ προτιγτέρα, κατὰ τίς ὀκτώ, κι' ἀπ' ἐκεῖ τὴ φυλακὴ. Καὶ κεῖ μέσα καθόμουν αἵδεκα μῆνες περιμένοντας τὴ δίκη, καὶ σκαπτόμουν καὶ μελετοῦσα τὸν ἑαυτὸ μου καὶ τὸ παρελθόν μου καὶ τὸ κατάλαβα. Ἄρχισα νὰ καταλαβαίνω ἀπὸ τὴν τρίτη μέρα : τὴν τρίτη μέρα με πῆγαν ἐκεῖ.

Θέλησε κάτι νὰ πῆ, ἀλλὰ τὸν σταμάτησαν οἱ ἀσυγκράτητοι λυγμοί. Μαζεύοντας τίς δυνάμεις του, ἔξακολούθησε :

— Ἄρχισα νὰ καταλαβαίνω ὅλη τὴν πλάνη μου, βταν τὴν εἶδα νεκρὴ !...

Ἐνας λυγμὸς τὸν ἔκοψε, μὰ ἔξακολούθησε βιαστικά.

— Τότε μόνον, σὰν εἶδα τὸ νεκρὸ πρόσωπό της, κατὰλαβα τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματός μου. Ἐννοίωσα πὼς ἐγώ, ἐγὼ τὴν σκότωσα, πὼς ἐγὼ ἤμουν αἵ ἀφορμὴ, τὸ ζωντανὸ αὐτὸ πλάσμα, ποῦ κουνιότανε, γύριζε, κι' ἦταν θερμὸ, νᾶναι τώρα ἀκίνητο, κερνίο, ψυχρὸ, καὶ πὼς κανένας στὸν κόσμον, τίποτε, καμμιά δύναμη, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν φοβερὴ αὐτὴ πράξη. Ἐκεῖνος ποῦ δὲν τὸ δοκίμασε αὐτὸ, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ νοιώσῃ ποτέ... Ὄ, οὔ, οὔ !... — φώναξε κάμποσες φορές κι' ἔπαψε...

Πολλὴν ὥρα καθόμασταν σιωπηλοί. Ἐκεῖνος ἔκλαιγε ἄφωνα καὶ ἀνατινάζονταν μπροστά μου. Τὸ πρόσωπό του γίνηκε λεπτὸ, μακρουλὸ καὶ τὸ στόμα του τραβήχτηκε σ' ὄλο τὸ πλάτος του.

— Ναί — εἶπε ξαφνικὰ — ἄς ἤξερα τότε ὅτι ξέρω τώρα. Θάταν ὅλως διόλου ἀλλοιωτικά. Δὲν θὰ τὴν ἐπαίρῃς γυναικὰ μου γιὰ κανένα λόγο... καὶ δὲν θὰ παντρευόμουνα ποτέ.

Ἐμέναμε καὶ πάλι πολλή ὥρα ἄφωνοι.

— "Ε, συγχωρήστέ με... εἶπε καὶ μοῦ γύρισε τὴν πλάτη, ξαπλώθηκε ἀπάνω στὸ κάθισμα καὶ σκεπάστηκε μὲ μιὰ κουβέρτα. Κατὰ τὰς ὁκτῶ τὸ πρωί, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κατέβω, τὸν πλησίασα γιὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετίσω. Κοιμότανε ἢ καμωνότανε τὸν κοιμισμένο, δὲν ξέρω, ὡς τόσο δὲν κουνήθηκε καθόλου. Τὸν ἄγγιξα μὲ τὸ χέρι. Ξεσκεπάστηκε καὶ φάνηκε πὺς ἦταν ξύπνιος.

— Χαίρετε, εἶπα ἐγώ, ἀπλώνοντάς του τὸ χέρι.

Μοῦ ἔδωσε τὸ δικό του καὶ χαμογέλασε ἐλαφρά, μὰ τόσο λυπητερά, πὺς μοῦ ἐρχότανε νὰ κλάψω.

— Καὶ συγχωρήστέ με — εἶπε ἐπαγαλαμβάνοντας τὴν ἴδια λέξη, μὲ τὴν ὁποία εἶχεν ἀποτελειώσει ὅλην τὴν ἱστορία.

1889

Μετάφραση ἀπ' τὸ Ρωσικὸ
ΑΘΗΝΑΣ Ἰ ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - Π.Τ.Δ.Ε
ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ-ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΧΟΛΙΚΟΥ
ΜΟΥΣΗΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ (Δ.Ε.Σ.Μ.Υ.)
ΑΡΧΕΙΟ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ &
ΠΑΙΔ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (Α.-Β.Α.Κ.Η.)
ΑΡΙΘΜ. ΕΙΣΑΓ. 8883
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓ. 19-8-2011
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘ. ΔΕΥ. 889.21 ΤΟ Π.

